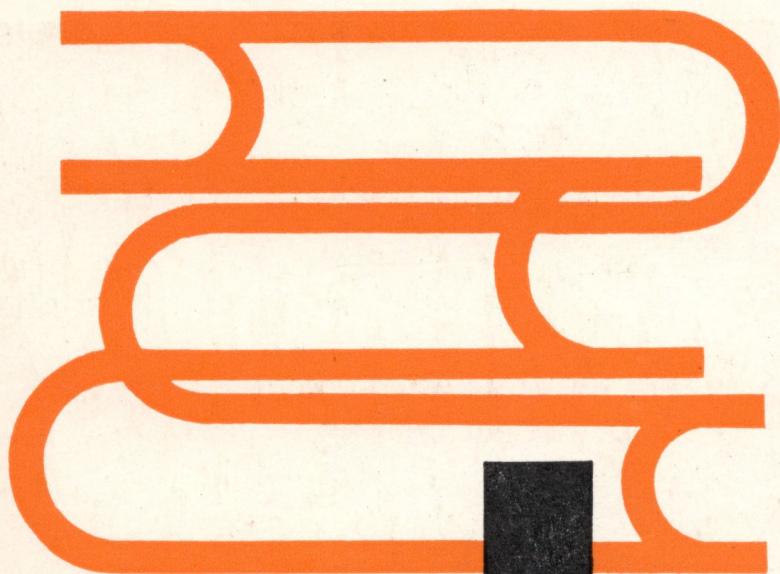

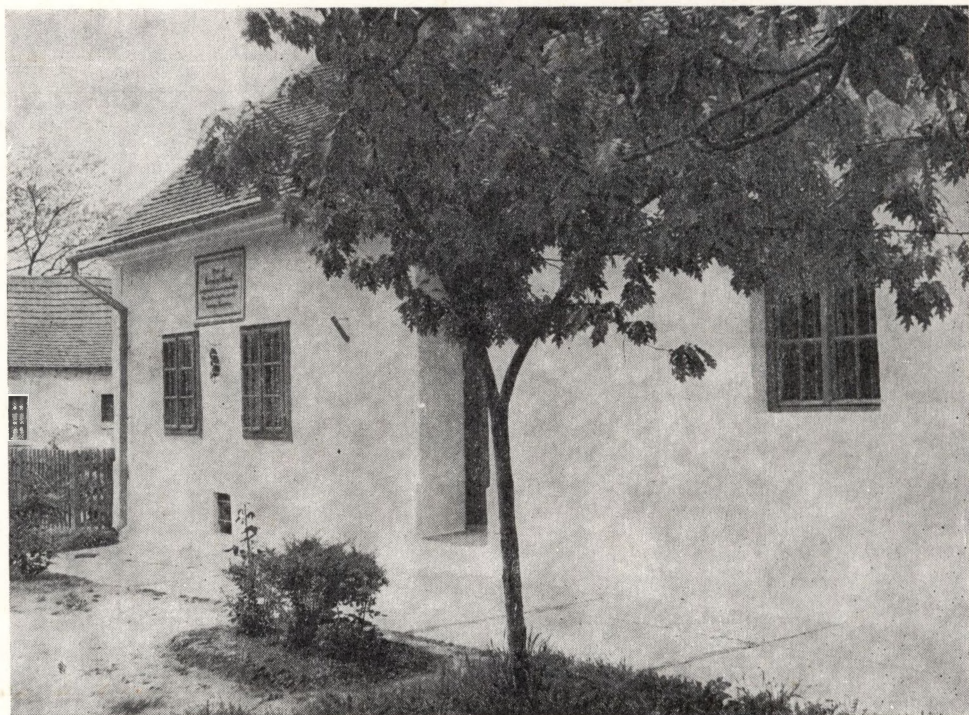
KÖNYVTÁROS

48. VII. 31.

7

1978

A Vas megyei Egyházashetyén, a költő szülőházában kialakított Berzsenyi Dániel emlékkönyvtár. Híradásunkat l. a 431. oldalon (Kovács Géza felvételei)

TARTALOM

HAVAS KATALIN: Az olvasótáborok és a könyvtárak	379
TUBA LÁSZLÓ: Olvasótábori morzsák	382
Könyvtári folyóiratok szerkesztőinek nemzetközi tanácskozása (y—l)	386
BÓDAY PÁL: Az asztal két oldalán. Államvizsgai benyomások	387
DR. CSAPÓ GYÖRGYNÉ: A textilipar műszaki könyvtárai	390
Olvastuk	393
MEZEY L. LÁSZLÓ: Bemutatjuk az érdi Jósomszédság Könyvtárát	394
Láttuk	395
BERECZKY LÁSZLÓ: Tevékenységünk lényege: a szolgálat. Beszélgetés Haraszthy Gyulával (Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák)	396

Fórum

MOHOR JENŐ: Nincs visszalépés a helyi kötelespéldány-szolgáltatásban! ...	401
A statisztikai adatokat évente szolgáltató 96 szakkönyvtár 1976—1977. évi fontosabb adatai	402

Visszhang

WALTER BÉLA: A könyvtárközi kölcsönzésről	404
TÓTH JÓZSEF: Ráfejeléssel vagy anélkül?	405
KATSÁNYI SÁNDOR: Ordító hiba?	405
DR. FEKETE PÉTERNÉ: Jubileumi olvasópályázat Egerben (A könyvtárak életéből)	406
Hírek	408

LÁTÓKÖR

PAPP ISTVÁN: Messze van-e a messze? Benyomások a japán könyvtárügyről ...	409
GAZDAG ISTVÁN: A tanácsi levéltárak kiadványai (Helytörténet — levéltárak) ...	416
VÉRTESY MIKLÓS: Bemutatjuk a Múzeumi Restaurátor- és Módszertani Központot	420

Vallomások a könyvtárról

BENEDEK ISTVÁN: Inkább a sajátomban	422
Kitüntetések	426
LENGYEL ANDRÁS: Dézsi Lajos 1868—1932 (Könyvtárosok és bibliográfusok) ...	427
A Könyvtáros kislexikona. Mi a pertinencia? (Györe Pál)	429
Berzsenyi-émlékkönyvtár Egyházashetyén (P. S.)	431
A lapokban olvastuk (Magyar Ifjúság)	431
A Könyvtáros galériája. VARSÁNYI PÁL kisgrafikái (Galambos Ferenc)	432

KÖNYVEKRŐL

Múzeumok helyismereti-néprajzi kiadványai (Korompai Gáborné)	433
---	-----

Könyvtári szakirodalom

NAGY ATTILA: A többkönyvű oktatás hatása (Bozóky Éva)	434
--	-----

Bibliográfiák

Pest megye sajtóbibliográfiája 1794—1975 (Páldy Róbert)	435
SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	436
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	438
Lapozgató	439

A lapunk e számában közölt könyvjegyeket és egyéb metszeteket Varsányi Pál készíttette

Из содержания

Хаваш Каталин: Читательские лагеря и библиотеки (379);
Туба Ласло: Опыты читательских лагерей (382)
Международное совещание редакторов библиотечных журналов социалистических стран в Берлине (386);
Чано Дьердь: Состояние специальных технических библиотек венгерской текстильной промышленности (390);
Мезей Л. Ласло: „Добрососедская” (югославно-венгерская литературная) библиотека по дарению в селе Эрд (394);
Статистические данные от 1976 и 1977 гг. 96 важнейших венгерских научных и специальных библиотек (402);
Палп Иштван: Библиотечное дело Японии (409)
Малый лекцион журнал „Кёньварош”: Что такое pertinencia? (429)

Aus dem Inhalt

Katalin Havas: Die Leselager und die Bibliotheken (379);
László Tuba: Erfahrungen im Leselager (382);
Internationale Beratung der Redakteure von bibliothekarischen Zeitschriften der sozialistischen Länder in Berlin (386);
Frau Gy. Csapó: Die Lage der technischen Fachbibliotheken der ungarischen Textilindustrie (390);
L. László Mezey: „Gutnachbarliche” Stiftungsbibliothek für jugoslawische und ungarische Literatur in der Gemeinde Erd (394);
Die statistischen Daten von den Jahren 1976 und 1977 der 96 bedeutendsten wissenschaftlichen und Fachbibliotheken (402);
István Papp: Das Bibliothekswesen von Japan (409);
Kleinlexikon des Bibliothekars. Was ist die Pertinenz? (429).

From the contents

Katalin Havas: Reading camps and the libraries (379);
László Tuba: Experiences in reading camps (382);
International consultation of library journal editors from the socialist countries in Berlin (386);
Mrs. György Csapó: Situation of special libraries in the Hungarian textiles industry (390);
László L. Mezey: Yugoslavian—Hungarian literary „Good Neighbourhood” library in Erd village (394);
Statistical data of 96 prominent Hungarian scientific and special libraries from 1976 and 1977 (402);
István Papp: Librarianship in Japan (409);
Little encyclopaedia of the Könyvtáros: What is pertinency? (429).

Cikkeink szerzői

Bereczky László, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Bóday Pál,* a Könyvtáros rovatvezetője; *Bozókya Éva,* a Könyvtáros rovatvezetője; *dr. Csapó Györgyné,* a Textilipari Kutatóintézet könyvtárának vezetője; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Gazdag István,* a Hajdú-Bihar megyei Levéltár igazgatója; *Győre Pál,* a Kohó- és Gépipari Tudományos Műszaki Tájékoztató Intézet műszaki-gazdasági szaktanácsadója; *Havas Katalin,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Korompai Gáborné,* a Debreceni Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Lengyel András,* a Szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Mezey L. László,* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Mohor Jenő,* a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Páldy Róbert,* a Könyvtáros nyugalmazott fellelős szerkesztője; *Papp István,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója; *Tuba László,* a Mosonmagyaróvári Városi-Járási Könyvtár igazgatója; *Vértessy Miklós,* az Egyetemi Könyvtár nyugalmazott osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: Gerő Gyula
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Vélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Fellelős kiadó: Siklósi Norbert

78.2963 Egyetemi Nyomda, Budapest
Fellelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Az olvasótáborok és a könyvtárak

Az olvasótábori mozgalom élete hetedik évében eljutott arra a pontra, amikor szüksége van önismeretre, ugyanakkor megerősödött annyira, hogy el is viseli a felszínre hozott jelenségek kritikáját. A fiatal íróktól származó ötlet lassan az Olvasó népművelő mozgalom része, egyik leginkább életrevaló része lett. A Hazafias Népművelő Irányító szerepet vállalt az olvasótábori mozgalomban.

A táborokat szervező és vezető írók, művészek, könyvtárosok, pedagógusok és népművelők szakszerű felkészítést és képzést igényelnek. Ők javasolták az olvasótáborok szociológiai vizsgálatát is. A Hazafias Népművelő Irányító és a KISZ KB támogatásával a KMK olvasáskutatási osztálya 1977 nyarán el is végezte a felmérő munkát. A tapasztalatok elemzése éppen a napokban ér véget: a kutatási jelentés végső megfogalmazásán dolgozunk.

Az 1977-ben rendezett 84 tábor közül 63-ban végeztünk teljes adatfelvételt (résztevőkéről, szervezőikről egyaránt), interjúkészítőink hatvanhárom dolgozatban rögzítették benyomásait a táborok vezetőivel folytatott beszélgetések alapján.

Lehet eredményt elérni

Mindenekelőtt tisztázni kellene, hogy *szükségük van-e a könyvtáraknak az olvasótáborokra*, és hogy *szükségük van-e a táboroknak a könyvtárakra*. (Feltehetően lesz néhány vitára ingerlő megállapításom is, kérem is a könyvtárosokat véleményük és különvéleményük megfogalmazására.) Jó kifejezés-e az olvasótábor? Ha nem is teljesen pontos és szakszerű — mint szakmai fogalmaink nagy része —, de szellemes és találó, s viszonylagos konkrétsága ellenére „megenged” az olvasáson kívüli bármilyen, jó szándékú kezdeményezést is. Az elnevezésről nem kellene vitatkozni, az olvasótábor megfelelő „fedőneve” ezeknek a nyári értelemfejlesztő alkalmaknak. Tudvalevő, hogy az olvasótáborok nemcsak az olvasással foglalkoznak, nem irodalomközpontúak — ezt a programok gazdagsága igazolja —, de a végső cél vagy a következmény mégis az olvasás igényének felkeltése, nyitás a könyvek világa felé. Sokan mindennek ellenére a közművelődési tábor elnevezést választották. A „közművelődési” jelző — amellett, hogy kissé zordabb, hivatalosabb — nem mond többet, mint az „olvasó”, amely az értelmező, művelődő jelző színönimája. Az igazi viták természetesen nem az elnevezés körül vannak.

Az olvasótáborok ellenzői nem hisznek abban, hogy egy-két hét alatt bármilyen hatást el lehet érni. Sokan az iskolai oktató-nevelő munka, az egész évben egyenletesen működő könyvtári munka vagy népművelői tevékenység kétes „kontrolljának” hiszik a tábori munkát. Így fogalmaznak: amit csak hosszú évek szívós munkájával lehet elérni, azt néhány megszállott nem fogja megvalósítani egy hét alatt. Nemcsak a pedagógusok, de néhány könyvtáros is megfogalmazta ezt a véleményt. Valamennyi olvasótábori „megszállott” nyilvánvalóan egyetért abban, hogy képes hatni, de túlnyomó többségük nem akarja feleslegessé tenni az iskolákat, könyvtárakat, művelődési házakat és a klubokat, de még a pezsgő szellemi életű szülői házakat sem. Ezeket kiegészíteni szeretnénk, hatásukat erősíteni; a gyerekek világát nem megváltoztatni, hanem tágitani. Lehet, hogy a könyvtáraknak (iskoláknak, művelődési házaknak) ma még nincs szükségük az olvasótáborokra, de fordítva, az olvasótábori élet és munka elképzelhetetlen a fenti intézmények jó szándékú támogatása nélkül.

Tudjuk, hogy nem volt mindenhol egyértelműen lelkes az olvasótáborok ötletének fogadtatása. Valamilyen ok miatt mégis nagyon sokan vállalkoztak arra, hogy „beszálljanak a játékba”. Lehet, hogy megyénként más-más indítékkal, mégis szinte mindenhol „meghívták” a könyvtárat, a könyvtárosokat is. Hisszük, hogy csak a kezdet

nehéz. Nyilvánvaló, hogy a könyvtárosi munka tevékenységi területének tágítása, új és új formák kialakítása kisebb vitákat, zavarokat, elvek összeecsapását okozza, de aki egyszer elment egy olvasótáborba, és ott ráhangolódott a gyerekek értelmi és érzelmi hullámhosszára, az legközelebb nehezen mond nemet az olvasótáborba hívó szóra. A vizsgálat tanúsága szerint a könyvtárosok nemcsak a szervezést, az anyagi támogatást és a táborok könyvvél való ellátását vállalták, hanem a táborvezetést és csoportvezetést is — hozzá kell tenni: örömmel. A 63 táborból 18-nak volt könyvtáros vezetője, és a kiscsoportvezetők egynegyede is könyvtáros volt.

A felmérés kezdete előtt körlevelet intéztünk a megyei könyvtárakhoz és SZMT központi könyvtárakhoz. Megkérdeztük, hogy milyen szerepet vállaltak az olvasótáborok szervezésében. A kapott válaszokból és a helyszíni beszélgetésekből is kiderült, hogy *szinte mindenhol a könyvtárak a munka legszilárdabb támogatói és kivitelezői*. Ugyanaz a jelenség játszódik le az olvasótáborok esetében is, mint általában a közművelődésben. A hagyományaimban gazdag, megalapozott, szilárd intézmény egyenletesebb és hatékonyabb munkát tud végezni, mint egy állandó változásban levő, a kényyszerű megújulások sorát átélő intézmény.

Miután vizsgálatunkat nem az öncélú adatgyűjtés kedvéért végeztük el, hanem javító szándékkal, a „van és a jelenleg így csinálják” helyzetkép felvázolása mellett néhány javaslatot is megfogalmazunk.

Ki a „hátrányos helyzetű” gyerek?

Az olvasótáborok eredeti szándékuk szerint a művelődési hátránnyal indulók serkentésére, segítésére szerveződtek és szerveződnek. Nagyon nehéz a rossz emlékkü „F” betű gyakorlatától elszakadni, de mindenképpen el kell kerülni a másik „F”-et: a formalizmust. Ebben az iskola, a könyvtár hallatlan nagy szerepet vállalhat. Nem mernék vállalkozni a „hátrányos helyzet” megfogalmazására, de nem is akarok, mert jó is lenne elfelejteni ezt a közhelykifejezést. *A gyerekek nagy része hátrányos helyzetű, ki a családi környezet szegényessége (nem szegénysége!), ki a lakóhelye, ki — bizony — az iskolája miatt.* A megkérdezettek nagy részénél nem a szellemi élet tárgyasult megjelenési formái hiányoznak: rádió, tv, magnó, lemezjátszó, könyvek, hanem a gondolkodásra serkentő alkalom, a beszélgetés, a játék, az önkifejezés lehetősége és képessége. A csoportvezetők szinte egyformán így fogalmaznak: „a nyári táborokban olyan gyerekekkel találkozunk, akik „technikailag” nehezen olvasnak, akik képtelenek a fogalmi gondolkodásra, akik nem hallottak meséket, akik elpirulnak, ha éneklésre biztatják őket, akik tizenéves korukban szégyellik, ha rajzolnak”.

Nehéz volna kibogozni, hogy életük melyik szakaszában és helyzetében veszítették el a lehetőséget mindezek gyakorlására. Az olvasótáborok kiscsoportos foglalkozásai, szabadon szárnyaló beszélgetései minden gyereknek, fiatalnak, sőt felnőttnek is sokat adnak. Nem mindegy viszont, hogy egy-egy táborba kik kerülnek együvé. Nagyon megnehezíti ugyanis a munkát, ha az érdeklődésbeli és felkészültségbeli különbségek feltűnően nagyok közöttük. Míg az egyik gyerek önállóan képes egy mesét dramatizálni, addig a másik a betűkkel küszködik; s miközben faktív bírósági tárgyalást folytat egy csoport, és az igazságérzet csodálatos példait mutatja, addig egy másik bicskát ránt, mert ezt az egyetlen konfliktusmegoldó módot ismeri.

A hátrányos és az előnyös helyzet helyett tehát jobb, ha eltérő hatásokról, alapokról szólnunk. Együtt kell rajtuk segíteni, ha kell úgy, mint a Szolnok megyei vagy a Borsod megyei cigány olvasótáborokban, ahol enni, mosakodni, ágyazni, beszélgetni, „hinni” is meg kellett tanítani a gyerekeket. Ilyenkor az sem baj, ha a tábor nem olvasó, hanem felolvasó, mesélőtábor. Az ilyenfajta munkához (legyen a táborozó fiatal felig analfabéta kisgyerek vagy fékezhetetlen ésjárású gimnazista) hatalmas energia és *emberszeretet* szükséges, valamint emberi jó körülmények. A vizsgálat tanúsága szerint csak ott és akkor rendezzenek táborokat (és ehhez akkor is ragaszkodjanak, ha a munkatervből ki kell húzni a szervezést), ahol erre a külső körülmények (táborhely, higiénia, vitamindús koszt, jól felszerelt könyvtár) és az áldozatkész emberek (egymást ismerő és tisztelő, az alapelvekben megegyező felnőttek) együtt vannak.

Egy-két kivétellel valamennyi megyében a megyei, illetve városi, járási könyvtárak látják el könyvvél a táborokat. Nem mindenhol találkozunk igényesen, *az olvasótábor „fazonja” szerint kiválasztott könyvállománnyal*, de az általános benyo-

más mégis kedvező volt. Ugyancsak nagy szerepe volt a *jutalomkönyvek* jó kiválasztásának. Itt is a könyvtárakra támaszkodhattak elsősorban a táborszervezők.

A 63 tábor szervezésében szinte kivétel nélkül részt vettek könyvtárosok, *önálló könyvtári tábor* 16 volt. Részben a megyei és városi-járási, illetve nagyközségi-járási könyvtárak rendeztek saját táborot, részben az SZMT központi könyvtárak táboroztat-ták a szakmunkástanulókat önálló táborokban. Nagyon sok helyen már a tábori program kialakításához kérték a könyvtárosok segítségét. Volt, ahol csak a meghívások anyagi és szervezeti lebonyolítása hárult a könyvtárosokra, máshol viszont kiscsoportot vezettek, mégpedig elsősorban a gyermekkönyvtárosok, de néhány helyen a felnőttkönyvtárak olvasószolgálatosai is. Egyre gyakoribb eset, hogy egy-egy, a mozgalomnak elkötelezett könyvtáros más megyében, más intézmény szervezésében létrehozott táborban is vállal munkát. Az SZMT-könyvtárak (például a Szolnok megyei) a felnőttekre is gondoltak. (Szocialista brigádvezetőknek és brigádtagoknak szerveztek bentlakásos tábor Budapestén.)

A kiválasztásban részt vevő könyvtárosok között olyan is akadt, aki nemcsak az olvasói nyilvántartás és az iskolák segítségével végezte a kiválasztás meglehetősen nehéz és felelősségteljes munkáját, hanem maga ment házról házra, családról családra, és hívta meg a személyes hatás varázserejével a gyerekeket a táborba (a Miskolci Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárosa, Bárdos Józsefné).

És mi lesz a táborozás után?

Az olvasótáborok hívei és ellenzői egyaránt sokat foglalkoznak az „utóélet”, az „utógondozás” kérdésével. Az ellenzők azt vetik a szervezők szemére, hogy nem elegendő egy gyerek életébe, gondolkodásába ilyen rövid ideig beleszólni, mi lesz azután, és mi lesz a többi gyerekkel? A „vád”, illetve a felelősség megfogalmazása nagyon is jogos. *Nem szabad a táborokat egyszeri alkalomnak tekinteni*, hanem valamihez kötni kell. Nagyon kézenfekvő szerepet vállalhatnak ebben a vonatkozásban a könyvtárak. A Bács-Kiskun megyeiek (itt a KISZ szervezi évek óta a táborokat, igen kitűnően) azt találták ki, hogy minden évben elküldik a táborozók nevét és címét a könyvtáraknak. Egyfelől a figyelemmel kísérést segítik ezzel, másfelől lehetőséget adnak rá, hogy a könyvtárak különféle programjaikra meghívhassák a tábori résztvevőket is. A bakonyoszlói tábor „kérdéspályázatára” beküldött legkülönbözőbb kérdésekre a Veszprém megyei Könyvtár munkatársai ősszel levélben válaszoltak a gyerekeknek. A Baranya megyei Könyvtár az előkészítésben dolgozott ki saját módszert: pályázatot hirdetett élménybeszámoló, kisbibliográfia készítésére, és a legszorgalmasabb pályázók vehettek részt a táborban. Számos helyen szervez *klubot*, illetve egy-két alkalommal *találkozót* a könyvtár a gyerekek számára.

Nyilvánvaló, hogy minden ilyen alkalom a könyvtárakra irányítja a figyelmet, biztonságot, háttérrel ad az addig könyvtávtólban élő gyerekek, fiatalok számára.

Szinte minden olvasótáborban rendeztek *könyvtár-, illetve kézikönyvhasználati foglalkozásokat*. A mezőtúri könyvtár a táborozás idejére teljesen a gyerekeké volt. A zenei részleg, a gyermekkönyvtár és a felnőtt részleg a különféle csoportokat forgószínpadszerűen fogadta. A közelében levő táborok lakói természetesen *felkeresték a könyvtárakat*, ahol vagy a vendéglátók vagy a könyvtáros csoportvezetők tartottak *könyvtári órát*. Máshol a tábori kis könyvgyűjteményeket használták fel erre. Igaz, néha ezek a foglalkozások amolyan kötelező gyakorlatként, rutinból kerültek be a tábori programba, sok helyen viszont szervesen kapcsolódtak a megbeszélte témákhoz, a felvetett kérdésekhez.

Az ellenérvek között szerepel az is, hogy lehet-e egyáltalán olvasni ezekben a táborokban, lehet-e kötelező olvasmányt adni, egy irodalmi művet „körüljárni”, és ha nem, akkor miért olvasótábor, minek az egész? Aki volt már olvasótáborban, tudja, hogy a személyes hatással, a jó hangulattal, a barátság érzésével lekötött gyerekekhez mindent el lehet juttatni. Bakonyoszló kapcsán már sokszor megfogalmaztuk, hogy az irodalmat nem tartjuk egyedül üdvöztetőnek és egyetlen eszközhöz — és ebben a véleményben más táborok kiscsoportvezetői is egyetértéssel velünk —, hanem a gyerekek kérdéseire adható lehetséges válaszok egyikének. A találó válaszok kiválasztásában, a kínálat összeállításában a legnagyobb szerepük éppen a könyvtárosoknak van. Egyre gyakoribbalk a tábori megnyitóra elkészülő apró szöveggyűjtemé-

nyek, a meghívott író életét, munkásságát tükröző bibliográfiák, a felvetett témák előre elkészített, vagy a tábor zárása után a gyerekeknek elküldött irodalomjegyzékei. E kiegészítő, hatás erősítő és a teljességet segítő munkák elkészítését is mindenhol a könyvtárosok vállalták.

A gyerekekkel folytatott beszélgetésekből nagyon fontos igazság derült ki, amely talán a táborok legelszántabb ellenzőit is meggyőzi. Alkár általunk jónak ítélt vagy kifejezetten gyenge táborban voltunk, a gyerekek mindenhol nagyon jól érezték magukat. Lehetőségük volt arra, hogy véleményüket szabadon megfogalmazzák. Válaszaik nemcsak a nyaralás, a pihenés lehetőségét dicsérték, hanem a megdolgoztatott elme, az élményben részesített értelem, a partnernak tekintett gyerek „hálája” fejeződött ki megnyilatkozásaikban. Ezek a gyerekek tehát nem bírálják, nem „kontrollálják” a munkánkat. Mindenért köszönetet mondanak. Ebből az következik, hogy még nagyobb a felelősségünk. Kizárólag csak a tábor vezető felnőttek lelkiismeretén múlik egy-egy tábor „minősége”, következőképpen hatástoka is. (Még akkor is, ha nem kapnak kellő támogatást a táborért felelősséget vállaló szervektől, intézményektől.)

*

Több mint húsz éve ismert az építőtábor fogalma, az olvasótáborokról csak hét éve hallhatnánk az emberek. Pedig az olvasótábor is építőtábor, csak itt nem a fizikai munka megismerésére és szeretetére szoktatják a gyerekeket, hanem a szellemi munka, az agymunka, a gondolkodás megismertetésére, létszükségletté tételére ösztönöznek. Itt is meg kell teremteni a munkafeltételeket. Ahogy nem lehet építőtábor csinálni szerszám, gyümölcsösláda, létra, talicska nélkül, ugyanúgy szükséges az olvasótáborba a könyv, a folyóirat, a rajzeszköz, a lemezjátszó és a filmvetítő. Ezek előteremtésében is a könyvtárakra támaszkodhattak leginkább a táborszervezők.

Nem képezhető el tehát jó olvasótábor a könyvtárak, a könyvtárosok segítségével. De vajon szükségük van-e a könyvtáraknak a táborokra? — kérdezzük újra. Meggyőződésünk, hogy igen, hiszen az olvasótáborok egyben kísérleti helyek, laboratóriumok, mégpedig a könyvtárosok számára is. Természetesen nem a lelkiismeret, a gyerekeket eszköznek tekintő, szertelen gondolkodású emberek kísérleti terepe, hanem új közösségi formák, pedagógiai lehetőségek kimunkálásának színtere. És ilyen megújult módszerekre a könyvtáraknak feltétlenül szükségük van, hiszen egész évben folyamatosan zajlik a közművelődési könyvtárakban a könyvtáros—olvasó párbeszéd, az olvasó fejlődését és döntéseit segítő, a közösségkialakító munka, mégpedig öröndetes módon egyre elismertebben, egyre szakzszerűbben.

Havas Katalin

Olvasótábori morzsák

Nem tartozom az olvasótábori beavatottak, még kevésbé a szakértők közé. Nem olvastam el mindent az olvasótáborokkal kapcsolatos irodalomból, és nem vehettem részt — bár kellett volna — egyetlen országos megbeszélésen sem. Lehet tehát, hogy személyes élményeken alapuló följegyzéseim néhány dologban ellentmondanak a kialakult gyakorlatnak vagy elfogadott elveknek, ezért igyekszem gyakorlati példákkal igazolni mondanivalómat. Talán szerénytelenség, hogy a Győr-Sopron megyei vezna tapasztalatokkal kiállok — hiszen mindössze két tábor tanulságait szűrhettem le —, de ezek alapján már akadtak olyan élményeim, amelyek e folyóirat olvasóit érdekelhetik.

Hogyan kezdődött?

Nehezen. Mindenekelőtt magunkat kellett meggyőznünk a tábor hasznáról. A „magunk”: vitatkozó könyvtárosok, népművelők, újságírók, művészek, közéleti emberek és a népfront megyei munkatársa. Az ötlet a megyei népfrontbizottságtól származott, s

rá hárult, illetve hárul máig is a táborok szervezésének, az anyagiak előteremtésének és a közreműködők összefogásának gondja. A tapasztalatok szerint a népfrontnál jó kezekben van az olvasótáborok ügye. Jömagam a „lojális ellenzékhez” tartoztam, sok fenntartásom ellenére sem utasítottam el a tábor gondolatát. Azóta meggyőződtem, hogy semmi esetre sem haszontalan, fölösleges dolog olvasótábort szervezni, s erre pénzt és energiát áldozni.

Kikkel szerveztünk tábort? Arra nem volt lehetőségünk, hogy a táborbeli munkára országosan ismert írókat és művészeket hívjunk. Ez ma már a táborok öröndetes elszaporodása miatt lehetetlen is. Úgy döntöttünk tehát, hogy a mindennapi munkára megyei erőket vetünk be, s néhány „ünnepi” program erejéig neves írókat és művészeket is fölkérünk a közreműködésre. Az 1976. évi tábor két vezetője a népfront és a KISZ megyei munkatársa volt. A kiscsoportokat két színész, egy népművelő (költő), egy nyomdász (író) és két könyvtáros vezette. Az 1977. évi tábornak némileg módosult a főállása: négy népművelő (három közülük kezdő költő), egy zongoraművész, egy szobrász és egy festőművész vezette a kiscsoportokat, a táborvezető könyvtáros — e sorok írója — volt. A segédszemélyzetet mindenütt egy tábori könyvtáros és egy stúdiós alkotta. A csoportvezetők a kisebb zökkenőket leszámítva megfeleltek feladatuknak.

Az ideális csoportvezetőt ilyennek képzelem el: művelt, valamely művészeti ágban alkotó vagy nagyon jártas, jó pedagógus (ismereteit át tudja adni, és a gyerekekkel jól tud bánni), képes gyorsan személyes kapcsolatot teremteni és jó kedélyű. A vidámság a tábori életformához kell (persze nemcsak ahhoz), a gyors kapcsolat-teremtő képesség az idő rövidsége miatt szükséges — a többi egyáltalán nem kell magyarázni. A csoportvezetők jó kiválasztása fél sikker, ők a tábor kulcsemberei.

Az első évben sok töprengés után úgy döntöttünk, hogy gimnazistákat, szakközépiskolásokat és szakmunkástanulókat egyaránt meghívunk a táborba. A kiírás alapján az iskolákra bíztuk a gyerekek kiválasztását. A kiválasztó személye (igazgató, igazgatóhelyettes, KISZ nevelőtanár, osztályfőnök, iskolai népművelő, iskolai könyvtáros), a kiválasztás szempontjai, módja (jó munkáért való jutalmazás, műveltségbeli lemaradás, illetve a többenél jobb műveltségi szint; jelentkezés, kijelölés stb.) és mindezek eredményeként a táborba érkezettek műveltségi szintje, képességei nagyon változatosak voltak. Csoportomban egyaránt volt a serdülőkorú olvasmányokat éppen most felfedező gyerek, illetve olyan, aki alig olvasott valamit, de akadt olyan is, aki már a modern magyar és a világirodalommal ismerkedett.

A változatosság nagyon heterogén csoportokat eredményezett, s ez rendkívüli módon megnehezítette a velük való foglalkozást. Ebből okulva a következő táborra jó képességű, fejlett olvasási kultúrájú gimnazistákat és szakközépiskolásokat kértünk. A kiválasztás több esetben most sem volt jó, de a tábor lényegesen magasabb szintű és egységesebb lett. Az idén szakmunkástanulóknak szerveztünk olvasótábort. Minden évben igyekszünk más szempont alapján válogatni a résztvevőket, és a programot hozzájuk igazítani. A tervezett és lehetséges létszámot egyik évben sem értük el, a gyerekek 15–20 százaléka egyszerűen otthon maradt, mert azt hitte, hogy az olvasótáborban reggeltől estig olvasni kell és előadásokat hallgatni. A pedagógusok — tisztelet a kivételnek — általában nem foglalkoztak jelentőségének megfelelően az olvasótábor ügyével: sok gyerek érkezett teljesen tájékozatlanul (némi kis félelemmel), a kiválasztás nem a szaktanárok, osztályfőnökök, könyvtáros stb. közös döntésének eredménye volt. Persze, mi szervezők is hibáztunk: az előzetes programot és a résztvevők kiválasztásának szempontjait ezentúl tartalmaznia kell a kiírásunknak.

Az olvasótábor helye és napirendje

Mindkét megyei tábor a mosonmagyaróvári járásban kapott helyet. Az első évben a KISZ megyei továbbképző táborában, Novákpusztán, a második évben a doborgazi úttörőtáborban. A novákpusztai tábor kényelmesebb volt (kastélyból kialakított épület, faházak, előadótermek, fürdőszobák, sportpálya, büfé stb.), a doborgazi puritánabb, de a meleg víz hiányát, a kényelmes termeket feledtették a hangulatos faházak, a közelben található bolt és vendéglő, az ebédlőből átalakított előadóterem helyett pedig sok foglalkozáshoz hangulatosabb teret adott a füves térség. Mindkét tábor nagyon szép természeti környezetben, erdő és víz mellett volt. Reggel 7 órától

este 11-ig tartott a napi program, amelyből általában négy óra volt beszélgetés, vita; három-négy óra előadás, film, előadói est; három óra sport. Novákpusztán merevebb, szigorúbb napirendet tartottunk, s szerepet kaptak a mozgalmi formaságok is (zászlófelvonás, soralkozók, zászlófelvonás, esti értékelés stb.). A doborgazi táborban elhagytuk a formaságokat, s általában is lazább, rugalmasabb volt a napirend. Tekintettel arra, hogy az olvasótábor nem mozgalmi jellegű, fölöslegesnek tartom az említett formaságokat. Igaz, hogy a második változat esetén a táborvezetőnek nehezebb a rendet tartania, de a jó hangulat, az oldott, barátságos légkör kárpótolja érte. Néhány fontos dolog kivételével (étkezések, közös programok) nem jó mereven ragaszkodni az időpontokhoz. A doborgazi táborban kétszer töltöttem ki éjfélig a takarodót, megengedtem, hogy a gyerekek takarodóig ehessenek a konyhában (gyümölcs, zsír, tea, kenyér, paprika mindig volt elkészítve az éheseknek), nem szabályoztam szigorúan a tábor elhagyásának rendjét, megengedtem a fürdést stb. S még valami: közös megállapodás alapján mindenki mindenkét tegezett. 15—17 évesekről van szó, így is kifejezésre juttattuk tehát, hogy felnőttként, egyenrangú társként kezeljük őket. Aki már részt vett ilyen táborban, jó érzéssel tapasztalhatta, hogy milyen könnyű a beilleszkedés a nála 20—25 évvel (vagy többel is!) fiatalabbak társaságába, s milyen könnyű szívvel állhat be közéjük sportolni, játszani, énekelni, s uram bocsá', táncolni. Mindenkét magával ragad a közvelen, őszinte, barátságos és vidám hangulat, amely egyik feltetele az eredményes munkának, s ha kell, feledteti a hideg vizet, a szunyogokat és az egyéb kellemetlenségeket. (Azt, hogy például hosszúra nőtt stúdióunknak két összetöltött gyerekágyon kellett aludnia.) A tábor közösségi tudatának kialakításához, a szabad idő és az esték hangulatossá tételéhez elengedhetetlenül szükségesek a szellemes ébresztők és takarodók, a hirdetések és a jó muzsika. Az olvasótáborban mindenkinek elég 5—6 óra alvás, mindenkit jó értelemben vett nyugtalanság, „földobottság” jellemez.

Talán a kelleténél tovább időztem a lényeghez látszólag nem tartozó dolgoknál, de a jó tábori körülmények megteremtését rendkívül fontosnak tartom. Bármilyen színvonalas és kényelmes is a tábor, nem hagy kellemes emléket, maradandó élményeket, ha merev, katonás fegyelem, kedélytelenség, tekintélyelvű vezetési stílus nyomja rá bélyegét. Lényeges a szép természeti környezet és a táborszerű életmód is. A programok színvonala, érdekessége, a felnőttek személyes példája, tekintélye, pedagógiai tapintata és a közösség ereje fegyelmezzon, s fegyelmez is, ha van. Tudom, hogy táboraink rendjén van még javítanivaló, de felfogásom helyességét bizonyítja, hogy egyik évben sem fordult elő komolyabb fegyelmi vétség.

A program és egyebek

A 4., 5. programváltozat még mindig vitára ingerlő pontjai és arányai győztek meg arról, hogy nagyon nehéz ilyen összeállítani, és még nehezebb végrehajtani. Az elején megegyeztünk, hogy az olvasótábor tulajdonképpen közművelődési tábor. A második évben már festettek, szobrászkodtak, énekeltek, zenéltek is egyes csoportokban a gyerekek. A táborok programját úgy állítottuk össze, hogy az minél sokoldalúbb legyen. Az egyes napoknak jelleget adtunk: volt természettudományi, irodalmi, zenei, képzőművészeti, film- és színházi nap, s ezek középpontjában egy neves szakember előadása állt. Egy napot a gyönyörű szigetközi táj megismerésére fordítottunk. A kirándulás után Szigetköz néprajzáról és népművészetéről hallgattak előadást a gyerekek. Esti program keretében általában két filmet, egy irodalmi estét vagy színházi előadást néztünk meg. Egy este a Kalácsa, illetve a győri Quint együttes adott irodalmi műsort. Két estére író-olvasó találkozót tervezünk, a maradék estéket az ismerkedésre, búcsúzásra és discóra tartottuk fenn. Mindkét tábor végén Polgár Tibor szociológus vezette az összefoglaló beszélgetést. Figyelembe vettük a jeles évfordulókat is (Ady, NOSZF). A tábor kézikönyvtárát a megyei könyvtár, a szépirodalmat a Mosonmagyaróvári Városi-Járási Könyvtár adta, ez utóbbit egy délután meg is látogattuk rövid városnéző sétával egybekötve.

A fennmaradó idővel a csoportvezetők gazdálkodtak, s belátásuk szerint beszélgetésre, vitára használták föl.

A kialakított programok szerintem változatosak és színvonalasak voltak, a bajok a megvalósításkor mutatkoztak. Nem sikerült író-olvasó találkozóra megnyernünk

Jókai Annát, Galgóczi Erzsébetet, Sánta Ferencet, Utassy Józsefet, Bella Istvánt, Ördögh Szilvesztert stb. Elmaradt az *Árvácska* és a *Küldetés* című film vetítése és a találkozó a rendezőkkel. Elmaradt egy Ady-előadás, egy színész-rendezővel való találkozó és egy komolyzenei est is. Ennyi kudarc két év alatt. Elsápadtam, amikor a táviratot hozó postást megláttam, mert tudtam, hogy ismét meghíúsul valami fontos dolog. Mindez arra figyelmeztet bennünket, hogy alaposabban intézzük a meghívásokat, és tartunk készenlétben néhány olyan programot, amely szerencsés esetben a kiemelt fontosságúakkal együtt valósul meg, egyébként pedig sikeresen helyettesíti az elmaradtakat. Nem részletezem tovább a programot, hiszen a témák és a formák változatossága végtelen. Ez a legváltozóbb eleme táborunknak. A közművelődési intézmények nemcsak könyveket, hanem hanglemezeket, filmeket, diákat is adtak a foglalkozásokhoz. A táborban talált audiovizuális eszközök azonban kevésnek bizonyultak, vagy használhatatlanok voltak. Ezért javasoltuk a megyei tanács művelődésügyi osztályának, hogy egy általa kijelölt intézményt céltámogatással segítsen, és utána kötelezzon a tábor hangos-képes eszközökkel való ellátására.

Mindkét tábor bezárása után a népfront megyei munkatársa írásbeli véleményét kért a csoportvezetőktől. Ebben természetesen szerepelt a részt vevő diákok véleménye is. Hatásukra egy hétről tíz nappal növeltük a tábor időtartamát. Első alkalommal a gyerekek nevét kisorsoltuk, s egyenlő létszámú csoportokat alkottunk. A doborgazi táborban az első este bemutattam a csoportvezetőket (ők is ismertették elképzeléseiket), a gyerekek pedig maguk választhatták meg csoportbeosztásukat, amit az első két napon még módosíthattak (másik csoportba kérhették magukat). Azt hiszem, hogy ez hatásosabb, demokratikusabb s az érdeklődést jobban szolgáló forma még akkor is, ha így az egyik csoportnak négy, a másiknak tizenhat tagja lesz.

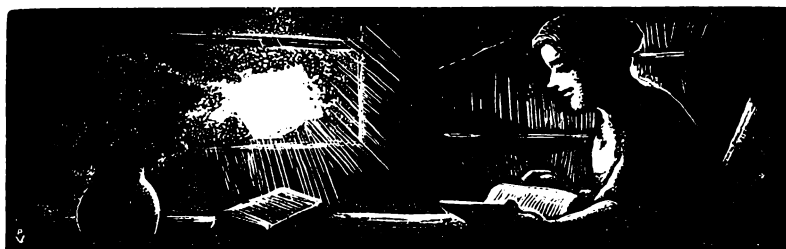
1977-ben nem zártuk ki a visszatérőket, mégis csak egy „ismétlő” olvasótáboros jött el. A táborban részt vevők kellemes érzésekkel távoztak. Sok gyerek még most is tartja a kapcsolatot csoportvezetőjével. Mindnyájan újra szívesen részt vennének ilyen táborban. A gyerekek határozott kívánságára, sőt ösztökélésére az 1977. évi társaságot karácsony és szilveszter között kétnapos „téli táborba” hívtuk össze. A nyári résztvevőknek alig több mint fele jelent meg, jó volt a viszontlátás, nagy az öröm, ez az akció mégis kevésbé sikerült, mert nem tudtunk elég tartalmas programot nyújtani nekik.

Kevés jelzésem van arról, hogy az olvasótáborosok iskolájukba visszatérve milyen tevékenységet fejtenek ki. Mivel többségük kulturális aktivitásáért került a táborba, általában továbbra is folytatják ebbeli ténykedésüket, csak talán egy kicsit több lelkesedéssel, meggyőződéssel, ötlettel.

Jómagam az olvasótáborot kételkedve, kicsit gyanakvással és — főleg anyagi okokból — féltékenységgel szemlélő könyvtárosból e művelődési forma hívévé váltam. Ez sem old meg mindent (sőt meglehetősen keveset), ahogy a többi sem, de kedves, életrevaló színtöltja közművelődésünknek. Túlbecsülése éppúgy káros lehet, mint lenézése és elutasítása. Ellenzőinek és kritikusaiknak azt ajánlom — s kívánom —, hogy előítéletektől megszabadult szívvel töltsenek el néhány napot egy olvasótáborban.

Úgy tudom, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a táborokban részt vevők széles körének bevonásával felmérést készít ezek hasznáról, programjáról, körülményeiről stb. Bizonyára kiderül, hogy a megoldások, formák, eszközök, tartalmak, módszerek és célok változatossága valósult meg már eddig is. Ezúton közölt tapasztalataimhoz tegye hozzá ki-ki a magáét, hogy tanuljunk egymástól.

Tuba László

Könyvtári folyóiratok szerkesztőinek nemzetközi tanácskozása

Május 15-től 19-ig a Berlin melletti Schidlowban megbeszélést tartottak hat európai szocialista ország könyvtári folyóiratainak szerkesztői. Az értekezletet a vendéglátó ország, az NDK könyvtárügye nevében a két folyóirat (Der Bibliothekar, Zentralblatt für Bibliothekswesen) közös főszerkesztője, Wolfgang Korkluss hívta össze. Ilyen megbeszélés egyébként már a múltban is volt: legutóbb 1972-ben Szófiában gyűltek össze a lapok vezetői.

Az értekezlet fő témája és problémaköre a folyóiratok együttműködésének felülvizsgálása és az együttműködés további lehetőségeinek vizsgálata volt. A négy nap során elhangzott beszámolók, valamint az értekezleten elhangzottakat összegező ajánlások egyértelműen azt a szándékot tükrözték, hogy a lapok szerkesztői a baráti szocialista országok könyvtárügyét mind nagyobb mértékben igyekeznek olvasóiknak bemutatni. A további közös munka eredményeképpen az egymás országainak szakmai problémáiról, eredményeiről és törekvéseiről közölt cikkek, beszámolók feltétlenül hitelesebbek és — ami talán még ennél is fontosabb — élményszerűbbekké válnak.

A négynapos tanácskozás elnöke a két említett, NDK-beli folyóirat főszerkesztője, Wolfgang Korkluss volt. Ilse Eisenträger, a Der Bibliothekar felelős szerkesztője mellett a szervező és vendéglátó országot Hans J. Funke, a Zentralblatt für Bibliothekswesen felelős szerkesztője képviselte. Bulgáriából Gena Pavlova, a Bibliotekar című folyóirat főszerkesztője vett részt a tanácskozáson. Csehszlovákiát a cseh nyelvű Čtenář főszerkesztője, Jarmila Houšková, illetve a szlovák nyelvű Čítateľ szerkesztője, Eva Šikurová, Lengyelországot a Bibliotekar főszerkesztője, Jadwiga Kolodziejska, a Szovjetunió központi folyóiratát, a Bibliotekar-t pedig Borisz Ivanovics Burov, a lap főszerkesztője képviselte. A Könyvtáros képviselőjében Bóday Pál vett részt az értekezleten.

Vendégként részt vett a tanácskozáson az NDK könyvtárügyének számos vezetője is, közöttük Gotthard Rückl, az NDK könyvtárregyesületének elnöke és az ottani könyvtártudományi központ (Zentralinstitut für Bibliothekswesen) igazgatója, továbbá Hans Riedel, ugyanennek az

intézetnek az osztályvezetője, aki ott a könyvtártudományi dokumentációt irányítja. Ugyancsak részt vett a tanácskozáson a német párt kulturális osztályának munkatársa, Lothar Fröhlich és a Kulturális Minisztérium könyvtárosztályának vezető munkatársa, K.-H. Byl is. A könyvtári lapokat kiadó vállalat (Verlag VEB Bibliographisches Institut, Leipzig) vezetője, Helmut Bähring szintén a konferencia vendégei között volt.

Az igen alapos tanácskozás során a résztvevők meggyőződhetnek róla, hogy a lapok alapvető szerkesztési célkitűzéseiben számos azonos motívum van. Végül is minden szerkesztőség a modern könyvtárügyi szemléletet képviseli — következésképpen mindnyájan a szocialista könyvtárügy útkeresői, útépitői. Mindezek a törekvések valamennyi országra jellemzőek, noha minden országban különböző szervezeti és egyéb keretek között működnek ezek a könyvtári folyóiratok. Szorosabban vagy lazábban kapcsolódnak például a könyvtárosok egyesületeihez vagy éppen a könyvtártudományi központokhoz, jobb vagy rosszabb helyzetben vannak a kiadók, nyomdák tekintetében. — A résztvevők azért is tartották hasznosnak a tanácskozást, mert a közös célok megvalósítása csak akkor és csak úgy lehet zökkenőmentes, ha világosan kibontakozik a körülmények és feltételek rendkívüli sokszínűsége is.

Ebben a szellemben fogalmazták meg a résztvevők a konferencia ajánlásait, javaslatait is. A véglegesen elfogadott, összegező dokumentumban a leglényegesebb elem a kölcsönös informálás volt; továbbra is rendszeresen megküldik a lapok egymásnak évi terveiket, és az eddigieknél nagyobb mértékben juttatnak egymásnak cikkeket, illusztrációkat országuk könyvtárügyéről. Beszámolókat, híreket küldenek az ország fontosabb könyvtárpolitikai eseményeiről, szorosan idevágó párt- és kormányhatározatokról stb.

Elhatározták a résztvevők, hogy nemzetközi könyvtárügyi fotópályázatot szerveznek; ennek feltételeit ez év őszéig kidolgozzák, és a lapok közlésezzik. Azt is eldöntötték, hogy a következő közös szerkesztői értekezlet Moszkvában lesz, előreláthatólag 1979-ben.

(y—l)

Az asztal két oldalán

ÁLLAMVIZSGAI BENYOMÁSOK

Több mint kétezer könyvtárost érintett az Oktatási Minisztérium 1976. szeptember 11-én megjelent 2/1976. (IX. 14.) OM számú rendelete, amely szerint ezek eddigi középfokú végzettségük helyett főiskolai grádust — és természetesen ennek megfelelő státust is — szerezhetnek. Az államvizsga, vagy ahogyan hivatalosan nevezik, a „főiskolai komplex államvizsga” letételével kapcsolatban az Oktatási Minisztérium pedagógusképző osztálya tájékoztatót adott ki arról, hogy hol és mikor lehet jelentkezni a magasabb fokozat elnyeréséért. A szintemelkedést számszerűen azzal is érzékeltethetjük, hogy az 1977 júliusában kiadott besorolá-

si rendelkezés szerint a főiskolai végzettségű könyvtárosok fizetésének felső határa 5400 forint, míg a középfokúak 4800 forintot érhetnek el — pályájuk csúcán. Ezeknél a fizetési különbségeknél azonban, úgy gondolom, lényegesen nagyobb és érzékenyebb a végzettség társadalmi vagy pontosabban: presztízs-vetülete.

Az elmúlt év végén lezajlottak az első vizsgák. Ahogyan a rendelet kimondja, Budapesten a SZOT Központi Iskolájában, illetve a szombathelyi és a nyíregyházi tanárképző főiskolákon. Mindhárom helyre a területileg odatarozó könyvtárosok jelentkezhettek.

Az államvizsga helye	Az 1977. évi őszi vizsgák eredménye											
	5		4		3		2		1		összesen	
	vizs- gázó	%	vizs- gázó	%	vizs- gázó	%	vizs- gázó	%	vizs- gázó	%	vizs- gázó	%
Budapest	11	15,9	18	26,0	11	15,9	8	12	21	38,2	69	100
Nyíregyháza	1	4,6	5	22,7	3	13,6	10	45,5	3	13,5	22	100
Szombathely	—	—	2	8	5	20,0	4	16,0	14	56,0	25	100
	Az 1978. évi tavaszi vizsgák eredménye											
Budapest	23	20,5	36	32,1	26	23,2	12	10,8	15	13,4	112	100
Összesen	35	—	61	—	45	—	34	—	53	—	228	—
	„Igazán jó”					„Rossz”						

A minden mélyebb elemző igény nélkül itt közreadott gyorstáblázat tájékoztat az első nekifutás *érdemjegyeiről*. Ez az írás pedig a május végén megtartott budapesti államvizsga benyomásait igyekszik rögzíteni. Nem tanulmány, értékelő összegezésnek készült tehát. Ezt majd több adat és tapasztalat birtokában később elkészítik az erre valóban illetékesek. E sorok írója pusztán arra törekedett, hogy közölje észrevételeit a Tárogató utcai „asztal” — vagyis a vizsgáztató katedra — mindkét oldaláról, onnan, ahol a 112 többé-kevésbé szorongó vizsgázó ült, és onnan is, ahol a vizsgabizottság foglalt helyet. (Amelynek tagjai bizonyos mértékig szintén szorongtak.) És ha néha a megfigyelőre kötelező tisztes távolságot, a „három lépést” nem sikerült megtartanom, ha néha túlságosan közel sodródtam az egyik vagy másik oldalhoz — ezért előre is elnézést kérek az olvasótól. A magam mentségére csak azt hozhatom fel, hogy a most folyó — és még 1981-ig tartó — államvizsga-sorozat az egész magyar könyvtárügy „asztala”.

„Presztízs-kérdés” tehát ez a négy évig folyó államvizsga sorozat. De valóban iga-

za van *Kondor Istvánnénak*, a vizsgabizottság elnökének, aki azon a véleményen van, hogy nem a vizsgázók egyenkénti presztízséről van itt szó elsősorban. Magának a vizsgának a tekintélyét kell az elkövetkező hónapokban, években növelni. Ez pedig a vizsgázók és a vizsgáztatók közös feladata, és a nemes cél csak az együttes erőfeszítések útján valósítható meg.

Mert az érintett kétezer könyvtáros valóban az ország könyvtáros-társadalmának a *derékhada*. Életkorban is — harminc-negyvenöt között van a többségük —, de munkájukat, beosztásukat illetően is. Sokan akadnak közöttük olyanok, akik egy-két évtizede vizsgáztak középfokon, és azóta felsőfokon könyvtároskodnak, nagy részük nem is rosszul. És lesznek még csaknem kétszázan, akik ezután vizsgáznak — ugyancsak középfokon. Hogy majd letegyék az államvizsgát, amikor rájuk kerül a sor.

Lehetne és kellene is arról elmélkedni — elsősorban egy „történelmi visszapillantás” keretében —, hogy helyes volt-e ezelőtt több mint húsz évvel a „közép-

fokú könyvtárosi szakképesítést” nyújtó tanfolyamok indítása. Arról is vitatkozhattunk — az utóbbi években sokat vitatkoztunk-füstölögtünk is vele kapcsolatban —, hogy szükséges volt-e az átminősítésnek ez az útja? Méltán vetődik fel a kérdés: ha tíz vagy húsz éven át valaki bebizonyította, hogy megállta a helyét a könyvtári munkában, mi szükség van arra, hogy most ezt „papírral” bizonyítsa.

Felvetődhetne még számos egyéb kérdés is. Egy azonban vitathatatlan: az 1957-ben, az akkori Országos Könyvtárügyi Tanács kezdeményezésére és *Waldapfel Eszter* gondozásában indult tanfolyamok, amelyek 1959-ben a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ szervezésében országossá szélesedtek, *szükségletet elégítettek ki*. Mégpedig nem is akármilyen szükségletet: ahhoz ugyanis, hogy a magyar könyvtárügy elinduljon az akkor már elgondolt és sok részletében meg is tervezett korszerű útján, a szocialista könyvtárügy útján, szakemberekre volt szükség. A tanfolyam megszervezői, előadói — közöttük a mostani vizsgabizottság tagjai is — az egyetemi „átfutásnál” gyorsabb ütemű képzést terveztek és indítottak meg, de nem a „gyors-talpalás” szándékával. A könyvtárosi mesterséghez szükséges ismereteket és a könyvtárosi hivatáshoz, a hatvanas évek feladatainak megvalósításához nélkülözhetetlen *szemléletet* igyekeztek nyújtani a hallgatóknak. Az is igaz, hogy igyekeztek közepette nem figyeltek például arra, hogy ezek a tanfolyamok nem illeszkedtek az akkori „iskolarendszerünkbe”. (Következésképpen — és talán szerencsére — nem is simulhattak ahhoz.)

A mostani államvizsgákon világhosszá vált — és több vizsgaturnus során még jobban nyomon lehet majd követni —, hogy a tanfolyamok ismereti és szemléleti alapjaira az évek és a mostani felkészülés során mi és mennyi épült — illetve „épült le”. És bár a statisztika önmagukban hiteles számai néha félrevezetők is lehetnek, mégis érdemes egy pillantást vetni a táblázatra: *a budapesti vizsgákon májusban a két felső érdemjegyet majdnem 53 százalék érte el*. (Szombathelyen és Nyíregyházán júniusban voltak a vizsgák, amikor ez a cikk már elkészült.) Ez azt jelenti, hogy a vizsgázóknak több mint a fele, az óhatatlan stressz-helyzet és egyéb gátló körülmények ellenére is teljes mértékben megfelelt a követelményeknek.

Megtanulták a leckét

Erre a statisztikai argumentumra a vizsgabizottságból *Horváth Tibor*, aki a tanfolyamoknak is egykori szervezője és évtizedes „veterán” előadója volt, nem-

csak mint vizsgáztató, hanem mint „szurkoló” is azt jegyezte meg, hogy ami a tárgyismeretét illeti, a számok nem hazudnak. Ez az 53 százalék jól és alaposan megtanulta, tudta a „leckét”. De valahogyan megkopott a tanfolyamok „militáns tudása”. Az egykori vizsgákon a hallgatók egy része nemcsak ismeretekkel állt a bizottság elé, hanem a *mostaninál sokkal nagyobb érzékenységgel is a problémák iránt*. (Amire zárójelben megjegyezhetném, hogy tíz-húsz évvel ezelőtt lényegesen több volt a probléma, a megoldandó feladat.) Az is igaz azonban, hogy a könyvtárügy ma sem problémamentes, annak ellenére, hogy számos feladat valóban megoldódott. Veszélyes hát, ha a könyvtárosok — még ha a vizsgára való felkészülés során is — elvesztik azt a készségüket, ami a jobbik megoldások keresésére ösztönözné őket.

Egyébként ez a motívum a történeti jellegű feleleteknél is szembetűnő volt. Könyvtárügyünk egyes fontos korszakairól a hallgatók java adatszerűen is pontos feleletet produkált — csak éppen a konfliktus-helyzeteket nem érzékelte. Ami pedig alapvetően fontos a fejlődés megértéséhez.

A vizsgáztatók és a vizsgákat szervezők jó része is arra a következtetésre jutott, hogy a tájékoztató füzetben megadott tételek sem kifogástalanok. „Túl átfogóak”, ami szinte ösztönzi a vizsgázókat általánosságok megállapítására, és sok esetben el is fedi a tudásbeli hiányokat vagy éppen a felkészületlenséget. *Papp István*, a múlt év őszén tartott budapesti vizsgák bizottsági elnöke egyenesen azt a véleményét hangoztatta, hogy szívesebben látna „írásbeli, tesztlapos vagy más módszerű vizsgát, amelyre kötetlen beszélgetés egészíthetne ki a tananyag valamely részéről.”

A KMK-ban egyébként azt tervezik, hogy *a tájékoztatót újra kiadják* kiegészítve, felfrissítve és megróstatva a felkészüléshez javasolt irodalmat. Itt természetesen szóvá, hogy a vizsgák eddigi tapasztalatai felhívják a figyelmet a könyvtári szakirodalom problémáira is. A hallgatók legfőképpen arról panaszkodtak, hogy a felkészüléshez szükséges anyagokhoz *a könyvtárakban körülményes hozzájutni*: sok kiadvány hiányzik még a nagyobb könyvtárakban is. (Ezért zsúfolt a KMK szakkönyvtára, és ezért is kell külön megemlíteni azt, hogy az Országos Széchényi Könyvtár mikrofilm-osztálya és a KMK a teljes ajánlott irodalomról több száz példányban mikrokártya-garnitúrát küldött szét az országban.)

De túl mindezen a vizsgák ráirányították a figyelmet *szakirodalmunk fehér, illetve „halvány” foltjaira is*. A vizsgáztatók egybehangzó véleménye szerint pél-

dául a felszabadulás utáni könyvtárügy történetével, fejlődésével kapcsolatos feleletek igen gyengék voltak. Ennek fő okát pedig abban látják, hogy szakirodalmunkban nincsen átfogó és elemző munka erről az időről. De gyéren publikáltak említésre méltó dolgozatot a részterületekről is. És hasonló jelzések nemcsak ezzel a témával kapcsolatban adódtak.

Egyöntetű volt a budapesti vizsgáztatóknak az a véleménye, hogy idén, májusban az *eredmények jobbakk voltak a tavaly őszi vizsgákeinál*. Ezt egyébként a táblázat is jelzi. (Akkor 42 százalék volt az „igazán jól” vizsgázók százaléka a májusi közel 53 százalékkal szemben, 43 százaléké viszont „rossz” eredményt ért el a mostani 24 százalékkal szemben.)

Kettes — lelkiismeret-furdalással

Rossz eredménynek — a táblázat megvonásával is érzékeltettük ezt a felfogást — nemcsak az egyest tartjuk. Ezzel a vélekedéssel a vizsgabizottság tagjai is lényegében egyetértettek. Amit legérzékletesebben példáz az egyik vizsgáztató szó szerint idézett kijelentése:

— *Lelkiismeret-furdalást csak akkor éreztem, ha valakinek kettést adtunk.* — Valóban problematikus „érdemjegy” ez. A májusi vizsgák tapasztalatai szerint kettes osztályzatot csak igen kis százalékban kaptak a vizsgázók képességeik miatt: a többséget a felkészületlenség, „a próba szerencse” alapállás csúsztotta így át a vizsgán. Ezen a téren a helyzet csak keveset javult az őszi vizsga óta, amikor majdnem tizenkét százalék, most pedig csaknem tizenegyszázalék kapott kettést. Javulás az elégtelen osztályzatok terén történt: tavaly ősszel harminc és fél, idén májusban pedig csak tizenhárom százalék bukott meg.

A májusi jobb eredménynek minden bizonnyal igen sok és összetett oka volt. Közülük azonban a legnyomósabb az, hogy a vizsgára jelentkezők *jobb felkészültek, mint a tavalyiak*. És talán a szakirodalom is inkább kéznél volt, az előkészítő tanfolyamok pedig hathatósabb segítséget nyújtottak. Ezért is fontos Gerő Zsolt-nak — aki szintén évtizede oktató és vizsgáztató — az a vélekedése, hogy az előkészítésben a további, a még rejtett

tartalékokat is mozgósítani kell. Az ajánlott irodalom célszerűbb megválogatása mellett — különösen az „egyszemélyes” könyvtárakban dolgozóknak — az egyesület nyújthatna jó segítséget a felkészüléshez. Elsősorban azzal, hogy az előadásokon, értekezleteken kívül egyéb, közvetlenebb formában is elősegítene, hogy ezek *kitekintést és áttekintést* kapjanak a magyar könyvtárügy tágabb területeiről és távlatairól.

A vizsga-feleleteknél ugyanis a legszembetűnőbb volt a könyvtárosok tájékozottságának igen szűk horizontja. Kellő tájékozottsággal egyébként néhány nagykönyvtár dolgozója sem dicsekedhetett: voltak olyan esetek — sajnos, évek óta típusesetek —, hogy például egy-egy vezető könyvtár vizsgázó munkatársa nem ismerte saját könyvtárának a szomszéd osztályán folyó és a tantárgyban is szereplő, országos szolgáltatását.

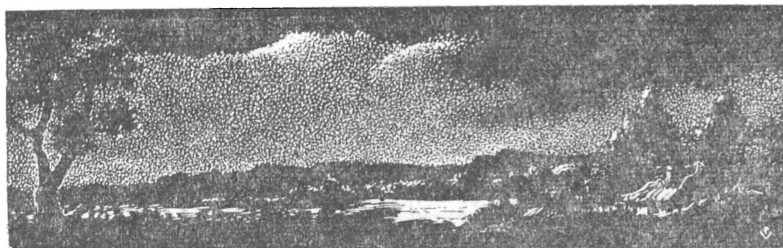
Számonkérík ...

Mint ennek az írásnak az elején is jeleztem, nem melyre hatoló elemzést és nem feljes áttekintést akartam készíteni az eddigi vizsgákról, hanem pusztán impressziókat feljegyezni. Nem szóltam például a *szakdolgozatokról*; ez a kérdés általánosítható tapasztalatai miatt külön cikket vagy akár tanulmányt is érdemelne. Nem esett szó a szűkebb értelemben vett *könyvtártani* felkészültségről, különös tekintettel ennek a tantárgynak a korszerűsítési igényeire. Amiről a következő években sokat beszélnek és írnak majd.

Beszámolómat végül is azzal a kézenfekvő és az elmondottakból is adódó „bölcsességgel” fejezhetem be, hogy az őszi vizsgákra *még jobban és még okosabban, kell felkészülni*. Elsősorban a hallgatóknak, de a vizsgákat szervezőknek és a vizsgáztatóknak is. Az egykori tanfolyamoknak sem az ismeretanyagát, sem pedig a szemléleti útravalóját ne hagyják „otthon” a vizsgázók. Mert ezt az útravalót annak idején jó szívvel adták nekik azok, akik most is ott ülnek annak a bizonyos asztalnak a másik oldalán. És természetesen, hogy most ezt számon is kériktőlük.

Hogy „magasabb osztályba” léphessenek ...

Bóday Pál

A textilipar műszaki könyvtárai

A Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület és a Textilipari Dolgozók Szakszervezete munkabizottságot hozott létre 1976-ban azzal a feladattal, hogy vizsgálja meg a textilipari vállalatok és gyárak műszaki könyvtárainak helyzetét. A bizottság 106 textilipari vállalat, illetve gyár igazgatójának küldött kérdőívet, melyben a Könyvnyúipari Minisztérium, a Textilipari Dolgozók Szakszervezete és a Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület közösen hívta fel figyelmüket a műszaki könyvtárak tevékenységének fontosságára, ismertette a felmérés célját, és pontos adatszolgáltatást kért tőlük.

A megkérdezettek közül 78-an (73 százalék) válaszoltak a kérdőívekre, így a felmérés alkalmas volt ugyan következtetések levonására és a helyzetkép kialakítására, mindazonáltal csak reprezentatív jellegű vizsgálódásnak tekinthető.

Az adatszolgáltatás a könyvtárak személyi és tárgyi ellátottságára, a könyvtárak állományának összetételére, nyilvántartására, feltartására és forgalmára terjedt ki. Képet adott a szakirodalmi ellátottságról, a könyvtárosok módszertani irányításáról és propagandamunkájukról is.

ÁLTALÁNOS SZÍNVONAL. A textilipari vállalatok és gyárak könyvtárainak színvonala eltérő. A pamut-, gyapjú-, len- és kenderipari vállalatok például jobban megteremtik a könyvtárak működéséhez szükséges alapfeltételeket, mint a selyemipari, a rövidáru- és a kötő-hurkolóipari vállalatok. Szakágazatokon belül és csaknem azonos létszámú vállalatoknál is nagy az eltérés a könyvtárak tevékenységét illetően. Mindez — úgy tűnik — elsősorban a vállalatok vezetőségének magatartásától függ: Míg sok vállalat vezetősége súlyt helyez információs apparátusának fejlesztésére és megköveteli műszaki-gazdasági szakembereitől a „naprakész” tájékozottságot, addig ez másokról nem mondható el. Némelyik műszaki szakember időhiányra hivatkozik, ezt azonban cáfolja, hogy azonos „leterheltségű” szakemberek közül az érdeklődőbbek mindig tudnak időt szakítani a szakirodalom tanulmányozására, mert tisztában vannak jelentőségével.

MÓDSZERTANI IRÁNYÍTÁS. A könnyűiparnak jelenleg nincs központi információs intézménye. Hálózati alközpontként 1960-ban a Könnyűipari Minisztérium központi műszaki könyvtárát jelölték ki. A 18 000 állományegységgel rendelkező minisztériumi könyvtárban egyetlen főhivatású könyvtáros dolgozik, aki egyben a hálózat irányítását is végzi. Az elégtelen személyi ellátottság miatt a vállalatok és gyárak könyvtárainak módszertani irányítására, munkájuk összehangolására, ellenőrzésére, továbbképzésükre jelenleg nincs lehetőség. Ezt a jövőben meg kell teremteni.

SZEMÉLYI ELLÁTOTSÁG. A textilipari vállalatok könyvtári dolgozóinak 25 százaléka főhivatású könyvtáros, 75 százaléka részmunkaidős, tiszteletdíjas vagy társadalmi munkás.

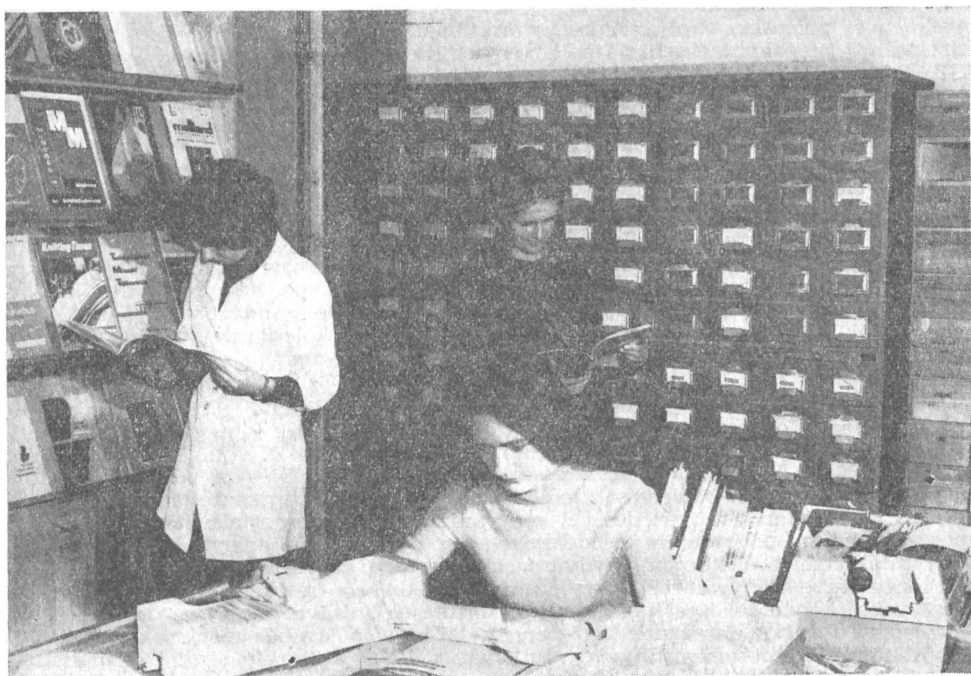
A len-kenderiparban dolgozik aránylag a legtöbb főfoglalkozású könyvtáros (55 százalék). 14 kötő-hurkolóipari gyár közül négynek nincs könyvtára, tehát még részmunkaidős könyvtárosa sem. A felmérés kedvező eredménye: a Kender-Juta és Textilipar 2. számú gyára elhatározta, hogy könyvtárat hoz létre. Több nagy vállalatnál, figyelembe véve az állomány nagyságát, a vállalat dolgozóinak számát és az állománygyarapításra fordított összeget, indokolt volna főfoglalkozású könyvtárost alkalmazni. Ilyenek például a Hódmezővásárhelyi Divat Kötöttáru-gyár, a Magyar Posztógyár és még számos más vállalat.

Kedvezőtlen a helyzet, ha a textiliparban dolgozó könyvtárosok arányát más tárcaik (KGM, NIM, ÉVM) területén dolgozókéval hasonlítjuk össze, ugyanis ezek 60—75 százalékat főfoglalkozású könyvtárosként alkalmazták.

A textiliparban 80 könyvtáros közül 2-nek van felsőfokú, 13-nak középfokú és 15-nek alacsonyabb fokú könyvtárosi szakképzettsége. Ez a kép különösen kedvezőtlen, ha figyelembe vesszük, hogy egy 1963-ban végzett reprezentatív felmérés szerint már a könyvtárosok 40 százaléka (1976-ban 37,5 százaléka) volt könyvtárosi képzése. Tehát a helyzet azóta romlott.

A könyvtárosok 33 százaléka rendelkezik bizonyos fokú nyelvtudással, de csak 13 százaléka tett le nyelvvizsgát. Aránylag szép számmal tudnak nyelveket a pamutiparban, a selyem- és a kötő-hurkolóiparban. A nyelvismerettel rendelkező 25 könyvtáros közül a legtöbb (22) németül tud. 13 könyvtáros egy nyelvet, 8 kettőt, 5 pedig három vagy több nyelvet használ.

A könyvtárosoknak kevés továbbképzési lehetőségük van könyvtárosi, nyelvi és szakmai ismereteik bővítésére. Mindössze egyharmaduk vesz részt továbbképzés-

A Textilipari Kutatóintézet könyvtárában

ben, sokan önképzés formájában. Például a TIT által rendezett tanfolyamokon vagy magánúton tanulnak nyelveket. Vállalat által rendezett nyelvtanfolyamon csak a GRABOPLAST könyvtárosa vesz részt.

A könyvtárosok 51 százaléka rendelkezik könyvtárára vonatkozó szervezeti szabállyal vagy ügyrenddel.

Hiányos a tájékoztató munkát végző dolgozók szakirodalmi tájékozottsága is. Nem ismerik eléggé az irodalmi forrásokat, a tájékoztatási és irodalomkutatási módszereket.

A könyvtárosok 69 százaléka csak kifejezetten könyvtárosi munkát végez, 31 százaléuk azonban folytat információs jellegű munkát is, például annotál, dokumentál, fordít, témafigyeléseket, irodalomkutatásokat végez, továbbá szakcikkeket ír, kiadványokat szerkeszt. A leggyakrabban előforduló információs jellegű munka a fordítás. Elgondolkoztató, hogy azonos nagyságú állományt kezelő főfoglalkozású könyvtárosok közül egyesek csak a szűken értelmezett könyvtárosi munkát végzik, míg mások a könyvtárosi munkán kívül több információs jellegű munkát is képesek ellátni. Például a Pamutnyomóipari Vállalat Kispesti Textilgyárának könyvtárosa annotál, dokumentál, fordít, irodalomkutatásokat is végez és intézi a szabványokkal kapcsolatos ügyeket.

A nagy vállalatok könyvtárosaival közül többen példamutatóan tartják a kapcsolatot a hozzájuk tartozó gyárak műszaki könyvtáraival. Így például a Pamutnyomóipari Vállalathoz tartozó gyárak könyvtárosa rendszeresen összejönnek és megbeszélik eddigi munkájuk eredményeit, a további feladatokat.

Nem lehetett pontosan megállapítani, hány szakkönyvtáros kezeli egyúttal a szakszervezeti könyvtárat is, de számuk elenyésző lehet. A szakszervezeti könyvtárral való együttműködés főleg az évenkénti könyvnapok közös megrendezésében merül ki.

A KÖNYVTÁRAK ELHELYEZÉSE. Jelentékeny ama vállalatok és gyárak száma, amelyekben a tudományos és műszaki tájékoztatás egyetlen bázisa a helyi szakkönyvtár. Ennek hiánya vagy nem megfelelő működése esetén a tájékoztatás a vállalaton belül elszigetelten, szakemberenként vagy szervezeti egységeként valósul meg, mégpedig alacsony hatékonysággal.

A textilipari vállalatok és gyárak 44 százaléka rendelkezik önálló könyvtárhelyiséssel és 22 százaléka olvasóhelyiséssel is. 56 százaléuk azonban a dokumentumo-

kat folyosókon, laboratóriumokban, ebédlőben, klubhelyiségben elhelyezett szekrényekben és polcokon tárolja. A könyvtárosoknak sok gondot okoz a dokumentumok tárolásának megoldatlansága. Jó példaként említendő a Pamutnyomóipari Vállalat és a GRABOPLAST, amely a legnagyobb mértékben biztosítja a könyvtárak működéséhez szükséges alapfeltételeket. Legkedvezőtlenebb a helyzet a kötő-hurkolóiparban: itt a 14 gazdálkodó egység közül csak kettőnek van önálló könyvtárhelyisége.

TECHNIKAI FELSZERELTSÉG. A könyvtárak technikai felszereltsége nem kielégítő. Például csak 50 százalékuk rendelkezik írógéppel. A vállalatok 42 százalékának van valamilyen reprográfiai berendezése (másológép, kis ofsetgép stb.), amelyet a könyvtárosok is használhatnak. A reprográfiai berendezések száma összesen 56.

Egy-egy folyóiratcikk, fordítás, gépkönyv vagy prospektus kellő példányszámban való rendelkezésre bocsátása növelné az információs munka hatékonyságát. A könyvtárközi kölcsönzést megnehezíti, hogy az eredeti dokumentumokat a legtöbb helyen nem tudják nélkülözni, vagy nincs idő a postázásra és a kölcsönzés adminisztrálására. Korszerű reprográfiai berendezések megoldanák a problémát.

ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁS. Az azonos nagyságú vállalatok könyvtárának állománya és az állománygyarapításra fordított évenkénti összeg is nagy eltérést mutat. 1975-ben az állománygyarapításra fordított összeg 4 600 000 Ft volt. Egy-egy vállalat átlagosan 60 000 Ft-ot költött beszerzésre. Az 1976. év első felévére vonatkozó adatok a könyv- és folyóirat-beszerzést illetően emelkedő tendenciát mutattak, ami az előfizetési árak állandó növekedésével magyarázható. Devizamegtakarítással járna, és megszüntetné a párhuzamos rendeléseket, ha a textilipari könyvtárak könyv- és folyóiratállományáról központi nyilvántartás készülné. Ez esetben a szakirodalmi igények egy részét könyvtárközi kölcsönzéssel és cikkekről készült másolatok rendelkezésre bocsátásával lehetne kielégíteni. A fordítások iránt csökkent az érdeklődés. A beszerzésre fordított összegnek 1975-ben 31, 1976 első felében már csak 23 százalékát költötték fordításokra. Sajnos, volt olyan vállalat is, amely semmit sem költött állománygyarapításra.

A textilipari könyvtárak állománya 1975-ben 202 000 egység volt. Ebből 113 000 volt a könyv, 26 000 a folyóirat, 52 000 a fordítás és 11 000 az egyéb dokumentum.

A könyvtárak 1974. évi adatszolgáltatását ismertető „Statistikai tájékoztató”-ból csak a Könyvtári Minisztérium hatáskörébe tartozó könyvtárakat lehetett összehasonlítani a más hálózatokhoz tartozó könyvtárakkal, az adatokból azonban következtethetünk a textilipari könyvtárak helyzetére. Ezekből például kitűnik, hogy 1974-ben a könnyűiparban egy könyvtár átlagos állománya 2351, a nehéziparban 12 564, az építőiparban 6431 egység, a vizsgált textilipari könyvtárak átlagos állománya viszont — 1975-ben — 2590 egység volt. Az állománygyarapításra fordított összeg a könnyűipari könyvtárakban 1974-ben átlagosan 39 000, a nehéziparban 320 000, az építőiparban 95 700, míg a vizsgált textilipari könyvtárakban — ugyancsak 1975-ben — 59 000 forint volt.

SAKIRODALMI ELLÁTOTTSÁG. A termelővállalatoknál dolgozók nagy részének nincs idegen nyelv-ismerete. A vállalatok részint ezért, részint anyagi eszközök hiányában csak kevés idegen nyelvű könyvet és folyóiratot szereznek be. Minél több magyar nyelven megjelenő munkára, elsősorban könyvekre lenne szükség. Például a Műszaki Könyvkiadó 1975—76-ban csak 2 textilipari tárgyú könyvet adott ki. Ez a gond tehát még megoldandó.

Jelenleg a Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület kiadásában megjelenő magyar nyelvű szaklapok és könyvek a textiliparban dolgozó szakemberek fő információs forrásai.

Nincs azonban biztosítva a szakemberek valamennyi rétegének, például a technikusoknak, művezetőknek, szakmunkásoknak tájékoztatása. Szakirodalmi igényeik kielégítése az egyik legfontosabb megoldandó feladat. Nagyon keresettek voltak a Pamutnyomóipari Vállalat szakmunkások részére tíz évvel ezelőtt kiadott, olcsó füzetei. Ilyenekre most is szükség lenne.

ÁLLOMÁNYNYILVÁNTARTÁS, -ELLENŐRZÉS, -FELTÁRÁS. 78 vállalati könyvtár közül 64 rendelkezik állománynyilvántartással, 75 végzett időszakos állományellenőrzést, és 42 selejtezett az elmúlt évek folyamán.

A könyvtárak 38 százaléka semmiféle katalógussal nem rendelkezik. Helyenként 100—200 állományegységgel rendelkező könyvtárakban is készítenek katalógust, más-hol viszont 2—3000 állományegységet számláló könyvtárakban sincs katalógus. A pa-

mut- és a gyapjúipari vállalatoknál kedvező a helyzet. A kötő-hurkolóipari vállalati könyvtárak 28 százalékában végeznek csak állományfeltárást, a rövidáruipariakban pedig egyáltalán nem. 18 vállalat könyvtárában tartalomjegyzék-fordítást, annotálást, kivonat-, tömörítvény-készítést is végeznek.

FORGALOM, PROPAGANDA. A textiliparban a felmérés időpontjában kb. 113 000-en dolgoztak. A beiratkozott olvasók száma 6—8000, a kölcsönzött dokumentumoké évi 40 000—50 000 darab. Figyelembe kell azonban venni, hogy nem mindegyik vállalat szolgáltatott adatokat, és azt is, hogy ezek a számok csak a reprezentatív felmérés eredményét tükrözik.

A vállalatok 42 százalékánál semmiféle könyvtári propaganda nem folyik; jó propagandát folytatnak például a Pamutnyomóipari Vállalat, a Pamutfonóipari Vállalat, a GRABOPLAST, a Lenfonó- és Szövőipari Vállalat és a Kenderfonó- és Szövőipari Vállalat könyvtárai. Több vállalati könyvtár szép eredményt ért el a műszaki könyvnapok példamutató megrendezésével. Hozzá kell tennünk azonban azt is, hogy évek óta mindig ugyanazoknak a vállalatoknak a könyvtárai vesznek részt ebben a munkában.

A munkabizottság javasolta a textilipari könyvtárak modelljének kidolgozását, figyelembe véve a vállalatok profilját, felépítését, létszámát és a felhasználók információs igényeit. Felhívta a figyelmet a könyvtárak működéséhez szükséges alapfeltételek megteremtésének szükségességére, a módszertani irányítás és ellenőrzés hiányaira, az információk szervezett áramlásának és hasznosításának problémáira és a magyar nyelvű textilipari tárgyú könyvek szegényes választékára. Javasolta a textilipari vállalatok könyv- és folyóiratállományának központi nyilvántartását és a könyvtárosok továbbképzési lehetőségeinek megteremtését.

A Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület intéző bizottsága 1977. július 13-i ülésén megvitatta a textilipari vállalatok és gyárak műszaki könyvtárainak helyzetét elemző tanulmányt, és úgy döntött, hogy a tanulmányt elküldi az illetékes felettes szerveknek, továbbá a vállalatok és gyárak vezetőségének.

A Könyvügyi Minisztérium, a Textilipari Kutatóintézet és a társadalmi szervezetek célul tűzték ki a problémák megoldását. A könyvtárak tevékenységének javítása, a textilipar információs rendszerének kiépítése, a központi tájékoztatási szolgáltatások egységes elveinek és módszereinek kialakítása napirenden van, így a kedvező eredmény nem maradhat el.

Dr. Csapó Györgyné

Olvastuk

pontosabban: átlapoztuk a *Magyarország műemlékjegyzéke* című testes kötetet, amelyet az Országos Műemléki Felügyelőség és a Fővárosi Műemléki Felügyelőség állított össze, és az Építésügyi Tájékoztatási Központ adott ki a közelmúltban, 1976-os dátummal, 1000 példányban, 819 oldalon. E kiadványra nemcsak azért hívjuk fel a figyelmet, mert könyvkereskedelmi forgalomba nem került kézikönyvtári „alapkötet”, hanem azért is, mivel rejtett könyvtárfejlesztési segédletnek tekinthető. A műemlékek helyreállításának fontos szempontja ugyanis az, hogy az épület a restaurálás után megfelelőképpen hasznosítható legyen. A műemlékvédelem szakemberei a könyvtárat igen-igen alkalmas felhasználónak tartják, s már jó néhány éve sugalmazzák a könyvtárak betelepítését különösen a kisebb műemléképületekbe, elsősorban a kis falvakban található népi műemlékekbe. Annak idején a műemléki felügyelőség a helyreállításon kívül az ilyen épületek stílusos berendezéséhez is segítséget ajánlott fel a könyvtáraknak. A kezdemények abban az időben megghiúsultak, mivel a magánkézben levő épületeket előbb a tanácsoknak meg kellett volna vásárolniuk. Tudomásunk szerint a központi műemlékvédő szervek által nyújtható segítség feltételei azóta lényegesen javultak, érdemes tehát a könyvtárfejlesztésért felelős helyi szerveknek — és természetesen a könyvtárosoknak is — mielőbb átbüvárolniuk a műemlékjegyzéknek a saját területükre (megyejükre, településükre) vonatkozó fejezetét, hátha rábukkannak olyan épületek leírására, amelyek a helyreállítás után könyvtárnak nyújthatnak méltó otthont.

Bemutatjuk

az érdi Jósomszédság Könyvtárát

Az érdligeti Sárd utca egyik frissen vakolt, falusias házának falán bronz domborművet figyelhet meg az arra járó. Madách Imre sokszor idézett örökérvényű szavai olvashatók a jelképes nyitott könyv lapjain: „Ember: küzdj és bízva bízzál!” Két nyelven szól a felirat: magyarul és szerbül. Az időtálló anyagba merevített axioma e hely szellemi indítását példázza.

1976 szeptemberében nyílt meg a *Jósomszédság Könyvtára*. Alapítója Csuka Zoltán József Attila-díjas költő, műfordító, lapszerkesztő, a vajdasági magyar irodalom egyik megteremtője; vagy ahogyan Németh László summázta: „a dunai népek közeledésének apostola”. Hetvenötödik születésnapja alkalmából ő ajándékozta könyvtárát, a magyar—délszláv irodalmi kapcsolatokat dokumentáló páratlan gyűjteményét a közönségnek, hogy ily módon is segítse a népek ismerkedését, közeledését. Csuka Zoltán tekintélyes fordítói múltja 120 műre (!) terjed; megismertette velünk Ivo Andrić, Petar Petrović Njegoš, Miroslav Krleža, Gustav Krklec, Paskal Gilevski, Borislav Stanković, Veljko Petrović, Meša Selimović, Valent Žagrec, Matej Bor... — felsorolni is hosszadalmas — legkitűnőbb alkotásait.

A nevekkal egyben érzékeltettük a könyvtár állományának jellegét is. A 3000 kötet között megtalálhatók az eredeti szerb, horvát, szlovén, macedón nyelvű művek, ezeknek magyar átültetései (túl-nyomó részben Csuka Zoltán érdeme), a hazai és a határainkon túli, kisebbségi magyar irodalom legjava termése.

A nemes kezdeményezés megvalósításában fontos szerepet vállalt *Hadrovics László*, a neves szlavista, *Dobozy Imre*, valamint a nagyközség tanácselnöke. Így kerülhetett sor az idős műfordító hetvenötödik születésnapján a nevezetes megnyitó ünnepségre. A vendégek között volt az újvidéki Szerb Matica elnöke, *Mladen Leskovac*, aki találóan méltatta Csuka Zoltán életművének tükrében a könyvtár jelentőségét: a jugoszlávok úgy jönnek majd egyszer Erdligetre, mint a zarándokhelyre. Példa lehet tehát ez a lehetőség a kölcsönös ismerkedésre, minden közeledés alapjára.

Az alapítás óta majd két esztendő telt el. Hogyan él és működik a munka csöndes hétköznapijaiban a Jósomszédság Könyvtára? 160 rendszeres olvasóját bizony nehezen elégíti ki az alapítvány 3000 kötete. S ez a gyarapítás nehézségeit is jelzi, Mivel a könyvtár profilja elsődlegesen a kelet-közép-európai népek iro-

dalma, illetve a kisebbségi magyar literatúra, különféle okok miatt akadozik a beszerzés. Például olyan apróságokon áll vagy bukik, mint a postai díjszabások emelkedése (ez éppen a jugoszláviai könyvbehozatalt érinti), vagy az országonként eltérő könyvárak, de egy meg nem talált raktárkulcs is megakadályozta már csaknem ezer könyv átvételét. A függetlenített, önálló könyvtáros hiánya további súlyos nehézség. Az érdi községi könyvtár fiatal, nyelvismerettel rendelkező munkatársa kezeli az értékes gyűjteményt, azonban ereje szétforgácsolódik, eddig még katalógus készítésére sem futotta idejéből.

Mindezek ellenére a kölcsönzés — a viszonyok említett szűköségén belül — rugalmasan és sikeresen folyik. De igazi céljának és a létrehozó szándékának még nem felel meg a Jósomszédság Könyvtára. Jelenleg csupán egy — alapvető hiányokkal küszködő — kölcsönzőkönyvtár a sok közül, nem építhet ki számára nélkülözhetetlen külföldi kapcsolatokat kiadókkal és testvérkönyvtárakkal sem. Egyelőre tehát alkalmatlan bármiféle tudományos, műfordítói „műhely” szerepé-

re. Ám Csuka Zoltánt nem is a nehézségek foglalkoztatják, hanem új terveket sző. Két helyiséggel bővítené a meglévő hármat: egy folyóiratolvasóval és önálló gyermekrészleggel. Az anyagi fedezetet az idős mester adná, s az Irodalmi Alap is segítőkésznek mutatkozik. Viszont az önálló könyvtárosi státus megteremtése ezzel már nem halogatható tovább. A beszerzés, gyarapítás, majdan a — könyvtár jellegéből következő — tudományos feldolgozó munka egész embert kívánó feladatai ezt indokolják.

Egyedülálló intézmény a Jósomszédság Könyvtára. Voltaképpen kicsiben tükrösképe lehetne a Duna-völgyi nemzetek és nemzetiségek kulturális cseréjének, egyik eszköze a szellemi ismerkedés alapozta testvéri közeledésnek. Csuka Zoltán a megnyitó alkalmával adott interjújában így nyilatkozott: „Fiatal facsemetének szántam ezt a könyvtárat, amelyet a közösséggel együtt növelünk lombos fává.” Ehhez azonban meg kell teremteni az alapvető feltételeket, hogy a Jósomszédság Könyvtára megfelelőhessen küldetéses céljának.

Mezey L. László

Láttuk

a Pest megyei új bibliobusz felavatását, amelyre a könyvhét megyei megnyitója és a Pest megyei könyvtári napok alkalmából május 27-én, valóságos népnépzés keretében került sor Érden. Az ország hatodik mozgókönyvtára hazánk — sőt, állítólag a világ — legnagyobb falujában működik majd: a 46 ezer lakosú településnek egyelőre négy, az év végén pedig már 13 pontján fog kölcsönözni. A bibliobusz létrejöttének körülményei Érden túlmutató jelentőségűek: Ez az első mozgókönyvtárunk, amelyet kezdettől fogva úgy kezdtek építeni, hogy majd könyvtári célt szolgál. A Pest megyei Pártbizottság kezdeményezésére a Csepel Autógyárnak és az Ikarus székesfehérvári gyáregységének dolgozói gyártmányfejlesztési programjuk keretében prototípusként tervezték, szocialista brigádjai készítették el, végül pedig a megyének ajándékozták. Az Ikarus hivatalos gyártmányáról lévén szó remélhető — s a két gyáregység vezetőinek szavai szerint szinte bizonyosra vehető —, hogy a külföldi és a hazai igényeket is immár nagyüzemi módon fogja kielégíteni a magyar járműgyártó ipar. — A bibliobuszról röviden csak annyit, hogy az IK 266 típusból kialakított jármű befogadóképessége 2500 kötet, csomagartóháza („tápraktárában”) pedig további 600 kötetet vihet. Állványai a kocsitengellyel párhuzamosan helyezkednek el, eléggé levegősen, a mozgást nem akadályozva. A buszt „Sirokkó” olajkályha fűti, világítási áramát akkumulátorok szolgáltatják. A kocsí végében levő kis helyiségben hűtőszekrényt helyeztek el, W. C. nincs az autóban.

Mivel a mozgókönyvtár üzembe állításáért és működtetéséért nemcsak a megyei tanács, hanem az érdi nagyközségi tanács is igen nagy áldozatokat hozott, és mert a vállalkozás a pártszervek támogatását is élvezte — az avatóbeszédet *Barinkai Oszkár*né, a megyei pb titkára mondotta —, remélhető, hogy végre elfogadható, valós körülmények között folyik majd a magyar könyvtárügy nagy kísérlete a bibliobuszok alkalmazásának lehetőségeiről és formáiról.

Tevékenységünk lényege: a szolgálat

Beszélgetés Haraszthy Gyulával

— Kedves Gyula, legelőször is szeretném, ha bemutatnád azt a családi környezetet, ahonnan elindultál, és fiatalságodról, tanulmányaidról és pályakezdésedről is mondanál néhány szót.

— Mint annyian, én is vidékről származtam Pestre. Sárbogárdon születtem 1910-ben, könyves, értelmiségi családból, hiszen nagyapám nagybátyja Haraszthy Ágoston volt, az ismert Amerika-utazó, aki Kaliforniában telepedett le és megírta észak-amerikai utazásainak a történetét. Magam Sárbogárdon kezdtem a gimnáziumi tanulmányaimat, azután szüleimmel együtt a 20-as évek elején felköltöztünk Budapestre. Itt először a kőbányai gimnáziumba jártam, majd, és ez meghatározó a későbbiekre, a felső négy osztályt a Lónyai utcai református gimnáziumban végeztem el. Tulajdonképpen itt találkoztam először a könyvtárral. A Lónyai utcai gimnáziumnak nagyon szép gyűjteménye volt: ifjúsági könyvtára is, amelynek én voltam úgynevezett „főkönyvtárnoka”. Tehát — hogy úgy mondjam — „proffi” lettem középiskolás koromban. Emlékezetem szerint 5000 kötetes könyvtára volt az iskolának, én pedig, mint aki közel van a forráshoz, állandóan olvastam, vittem haza a könyveket. Tanácsokat, ma úgy mondanánk, felvilágosítást, tájékoztatást is adtam az olvasóknak. Eleve elhatároztam, hogy a bölcsészkar magyar irodalom szakára megyek, és valamelyik

nagy könyvtárban helyezkedem el. Ez már tudatos terv volt nálam; irodalomtörténettel, kritikával stb. akartam foglalkozni. Így iratkoztam be a Budapesti Egyetem bölcsészeti karára 1928-ban, magyar—német—esztétika szakra. 1932-ben doktoráltam; közben, mivel német szakos voltam, német szóra mentem Ausztriába, 1930-ban pedig eljutottam Heidelbergbe is. Ez az út nagyon érdekes volt, mert megismerkedhettem az ottani egyetemi könyvtárral. 1932 után vagy három évig az egyetemen tartottak, úgynevezett fizetéstelen tanársegédnek. A magyar irodalomtörténeti intézetnek szép nagy könyvtára volt, és annak a kezelését, vezetését is rám bízta. Tehát megint a könyvtárral kellett foglalkoznom. És miután beláttam, hogy az egyetemen az ember nem öregedhet meg „szakállas” tanársegédként, valahol el kellett helyezkednem. Akkor volt az ÁDOB kora — ezt a fogalmat a mai fiatalok legfeljebb csak a történelemlétkönyvből ismerik; feloldása: „Állástalan Diplomások Országos Bizottsága.” Mi ÁDOB-osok nem jutottunk úgynevezett státusba, hanem havonta 75 pengőt kaptunk, és ebből „éltünk”. Hát persze korrepetáltunk, írogattunk, így-úgy kiegészítettük ezt a kis összeget. Így kerültem az egyetemről 1935-ben a Budapesti Egyetemi Könyvtárba. Megjegyzem, először a Széchényi Könyvtárba szerettem volna jutni, de ott nem volt hely. Az Egyetemi Könyvtárban akkor kedvezőbbek voltak az elhelyezkedési viszonyok, és a főigazgató oda szerződtetett.

Itt az volt az alapelv, hogy a fiatal könyvtáros ismerkedjék meg a feldolgozó munkával, a katalogizálással stb. Katalogizálni kezdtem tehát, amit két szempontból sem bántam meg. Egyrészt, mert így valóban *közvetlenül* tudtam foglalkozni a könyvekkel, másrészt pedig, mert jó hasznát láttam, amikor sokkal később, 1960-ban a Széchényi Könyvtár munkatársa lettem, s a katalogizálás és a szakszaksz irányításával bízott meg a könyvtár vezetősége. Az Egyetemi Könyvtárban a 30-as évek közepén, a 40-es évek elején sok kiváló „mester” volt, akiktől mi, akkori fiatalok megtanulhattuk a könyvtárosi mesterséget. Talán egy-két nevet mondok, *Domanovszky Ákos, Moravcsik Endre, Mátrai László, Prohászka Lajos*, továbbá sok olyan kedves fiatal kolléga,

aki később esetleg más területre ment. Többek között *Barta István, Bónis György, Benedek András, Hadrovics László, Gáldi László, Mezey László, Pajkossy György és felesége, Sötér István, Vargyas Lajos, Vértesy Miklós* voltak akkori fiatal pályatársaim.

De az idők „sűrűsödtek”, és jöttek a háborús évek. Ezek nagyon hosszú időre véget vetettek minden irodalomtörténeti és egyéb ambíciónak. Én magam is nagyon sokszor kaptam behívót. De a „katonai élet” meg is hosszabbodott, mert fogságba kerültem, és ez a fogság 1947 közepéig tartott. Amikor 1947 nyarán hazajöttem, újra a régi társak között találtam magam az Egyetemi Könyvtárban. Távollétemben kineveztek osztályvezetőnek; a katalogizálás és a szakozás tartozott az ügykörömbe. De akkori igazgatóm, már Mátrai László, egy új, érdekes ügykörrel is megbízott: azzal, hogy valamilyen „gyors” tájékoztató munkát szervezzek meg. Személy szerint azért engem, mert a könyvek a katalogizálás során átmentek a kezemen. Ma szakreferensnek hívnák ezt a munkát: akkor még ösztönös valami volt. Csak azt az elvet ismertük fel világosan, hogy akinek a kezén átmentek a könyvek, az nyilván tud felvilágosítást adni tartalmukról. Az információkról referenzs-naplót fektettem fel, és tárgyszó-katalógust állítottam össze. A felszabadulás után az Egyetemi Könyvtárban tulajdonképpen már nem sokáig dolgoztam, mert 1949-ben kineveztek az akkor alakuló Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárának igazgatójává.

Mivel nem régi, hagyományokban gazdag egyetemi könyvtárról volt szó, szinte egész tevékenységét alapjaiban kellett megszervezni: „játékoscsábításhoz” nem lehetett folyamodni, tehát fiatalokból és a már ott dolgozó néhány régi kollégából kellett olyan közösséget formálni, amely az új követelményeknek eleget tehetett. Azért az új követelményeknek, mert rögtön hálózati rendszerben dolgoztunk — ugyanis a központi könyvtárhoz tartoztak az egyetemi tanszékek, intézetek könyvtárai is. Számomra szintén új volt ez a munka, hiszen a felszabadulás előtt az egyetemi könyvtárak nem hálózati rendszerben működtek.

De ha az embert bedobják a „mélyvízbe”, megtanul úszni, és valahogy a munkatársaim segítségével sikerült is a hálózatot megszervezni, működtetni. És még egy nagy feladat volt: új épületet, új könyvtárat létesíteni. Akkor kapta meg a Közgazdaságtudományi Egyetem a Dimitrov téri régi vámházpalotát, amelyben akkor tervezőknek, műszaki és gazdasági szakembereknek és mindennek előtt az egyetem akkori kurátorának, Nagy

Tamásnak segítségével az egyetemi könyvtárat is ki kellett alakítani. Noha évtizedek óta ez volt az első nagyobb könyvtárépítkezés Magyarországon, 1951—1952-ben már meg tudtuk nyitni az új könyvtárat.

Itt is jól éreztem magam, mert egy nagyon lelkes, fiatal gárdában dolgozhattam, nemsokára azonban új területre kellett mennem: az Akadémiai Könyvtár élére állítottak. Ide 1953 őszén kerültem, és ismét más típusú feladatok megoldása várt rám. Ezek közül egy-kettőt emelek ki. Az Akadémiai Könyvtár a Horthy-korszakban igen nehéz anyagi viszonyok között működött. Nagy értékei: a kódexek, ősnymtatványok, az antikvaanyag, a régi magyar könyvek egy része csaknem teljesen tönkrement, ezért sürgősen gondoskodni kellett helyreállításukról, amihez meglehetősen nagy összegre volt szükség. Kiváló munkatárssal, *Csapodi Csabával* együtt kezdtük el restauráltatni az ősnymtatványokat, a régi magyar anyagot, szóval a könyvtár értékeit. Hogy ismét egy Széchényi Könyvtárral vonatkozást említsek: mivel az Akadémiai Könyvtárnak nem volt önálló restaurátor műhelye, a különféle intézmények legjobb szakembereit, köztük a kitűnő *Sasvári Dezsőt*, a Széchényi Könyvtár munkatársát nyertük meg e munka számára.

Az Akadémiai Könyvtárban természetesen előtérbe kerültek bizonyos tudományos feladatok is. Sikerült megindítani a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának publikációs tevékenységét, többek között azt a sorozatot is, amely még ma is él, és nagyon sokadik füzeténél tart. Ezekben az években már nagyon sok egyéb munkám is volt, hiszen az országos könyvtárügy fejlesztése, fejlődése nem engedte meg azt a luxust, hogy az ember egyetlen könyvtár falai közé zárkozzék be.

— *Kérlek, jellemezd az egyetem könyvtáros szakán végzett tevékenységedet.*

— Tulajdonképpen Varjas Béla indította meg a könyvtárosképzést a budapesti Tudományegyetemen, de tanszék még nem volt, s a lelkes könyvtárosok azon fáradoztak, hogy legyen könyvtárosképzés Magyarországon. Jómagam az 1950-es évek elején kaptam megbízatást, hogy — sajnos, csak félállásban, mert más lehetőség nem volt — szervezzem tovább az egyetemi könyvtárosképzést, és az egyetemi tanszék vezetését vállalom el. Így azután 1951-től 1954-ig, három és fél éven át álltam az egyetemi könyvtáros tanszék élén. Abból az időből is nagyon sok kedves, kellemes emléket őrzök, mert akik akkor ott tanultak (magad is tudod, hiszen közéjük tartoztál), ma a legkülönbözőbb könyvtárak vezetői, osz-

tályvezetői, kiválóan dolgoznak. Ők a mai magyar könyvtárügy élcsapata. Büszke vagyok rájuk — rátok! Azt is igen szép eredménynek tartom, hogy azokban a nehéz években olyan előadókát sikerült a tanszéki munka számára megnyerni, mint *Kőhalmi Béla*, *Sebestyén Géza*, *Kéki Béla*, *Dezsényi Béla*, hogy csak néhány nevet említsek.

— *Hadd kérdezzem meg — hiszen te voltál az első szakozási tankönyv megalkotója —, hogyan sikerült a feldolgozói műtárad és az irodalom segítségével ezt az alapvető, úttörő munkát elvégezned?*

— Ez a munka még 1937-re megy vissza, amikor a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete megrendezte a Horthy-korszak első és egyetlen könyvtáros tanfolyamát. Ezt Fitz József főigazgató, az egyesület elnöke szervezte meg. Itt ismerkedtem meg a tizedes osztályozással. Mint könyvtárost, rögtön érdekelt ez a tevékenység. A Közgazdaságtudományi Egyetemen már folyamatszerűen, alaposan kellett megismerkednem az ETO történetével, a rendszer kialakulásával, a tudományos szisztemákkal és ezek gyakorlati áttételeivel is. Amikor megkaptam a tanszéki megbízást, és az ETO tanítására nem volt előadó, természetesen elővettem a szakirodalmat, és az addigi gyakorlati tapasztalataim alapján megírtam azt a jegyzetet, amelyet persze később sokkal külön, jobb munkák követtek, de amely mégiscsak úttörő volt a maga idejében. Ezt adtam elő az egyetemen.

De mivel az Akadémiai Könyvtár igazgatása igen nagy munkát rótt rám, és félállásban nem lehetett tanszéket vezetni, felmentésemért kértem a tanszék vezetéséről Erdey-Grúz Tibortól, aki nemcsak az Akadémia főtitkára, de akkor felsőoktatási miniszter is volt. Így aztán az Akadémiai Könyvtárnak és az országos könyvtárügy néhány problémájának megoldására szentelhettem egész erőmet.

Az természetes volt, hogy mi, a tudományos könyvtárakban dolgozó könyvtárosok éppúgy foglalkoztunk a közművelődési könyvtári problémákkal, mint a saját tudományos vagy szakkönyvtári ügyeinkkel. Megalakult az Országos Könyvtárügyi Tanács, ennek nemcsak tagja, hanem ügyvezető alelnöke is lettem. Számos bizottságban kellett közreműködnöm: többek között a bibliográfiai bizottság vezetését is elvállaltam.

Most visszaugrom 1949-re: részt vettem az első körzeti könyvtárak megalapításában, és elmondhatom, hogy bizony kemény alkudozások útján sikerült — legalábbis nekem — a szikszói, a pécsi és a kaposvári körzeti könyvtárakat létrehozni. Mások meg más körzeti könyvtárak szervezésében vettek részt. Szóval

mindenütt ott kellett lenni, ahol a könyvtárak alapítása, szervezése, fejlesztése feladatot rótt az emberre. Nem beszélve a folyóiratokban való közreműködésről, többek között a Magyar Könyvszemle szerkesztésében való munkáról és egyéb tevékenységekről, amiket szintén végeznünk kellett.

Nem is tudom elmondani, hogy hány órán át dolgoztunk naponta, de mondanom se kell, hogy ez nem nyolc órai munka volt. Az Akadémiai Könyvtárban 1960-ig dolgoztam; akkor a minisztérium külön feladattal bízott meg, amely már a Széchényi Könyvtárhoz kapcsolódott. Ugyanis akkor került napirendre az országos gyarapodási jegyzékek megszervezése. Külföldi mintákat is figyelembe véve, az egész szakirodalom áttanulmányozása után tanulmányban tettem javaslatot az országos gyarapodási jegyzékek kiadására, ami akkor az egyik főosztályunk keretében *Hámori Béla* vezetésével létre is jött.

Jóború Magda és Pajkossy György meghívására 1960-ban átkerültem az Országos Széchényi Könyvtárba, ahol az a megtiszteltetés ért, hogy Goriupp Alíz örökét vehettem át: az új szervezet keretében a feldolgozó, katalogizáló főosztálynak lettem a vezetője. Még itt is egy külön nagyon érdekes megbízatással, ami — talán azt mondhatom — a Széchényi Könyvtár részéről számomra nyújtott legérdekesebb tudományos feladat volt. Küszöbön állt a nemzeti könyvtár katalógusainak reformja, hiszen a 60-as években lázasan folyt a Várban elhelyezésre kerülő új könyvtár tervezése. Ezért is, de mindenképpen korszerűsíteni kellett katalógushálózatunkat. Megbízást kaptam, hogy tervtanulmányokban tegyek javaslatokat a reformok elvi és gyakorlati kérdéseinek megoldására. Két tervtanulmányom készült, ezeknek a kiadása, sajnos, valahogy elmaradt. Nagy munka fektült bennük. De ma is örülök annak, hogy ezeken a nyomokon, munkatársaim erőfeszítéseiként megindult az Országos Széchényi Könyvtár katalógusreformja.

Az Országos Széchényi Könyvtárban egy másik nagyon szép és megtisztelő megbízatásom az volt, hogy amikor Keresztury Dezső nyugdíjba ment, az úgynevezett különgyűjtemények főosztályának irányítását is én vegyem át. Ez nagy örömet okozott, mert ezek a táruk, kezdve a kéziratártól a kisnyomtatványtárig, a műemlék könyvtárakig, rengeteg kincset, szépséget tartalmaznak, és a velük való foglalkozás és az ottani szakértőkkel való állandó megbeszélések, konzultációk nagyon sok tanulsággal jártak számomra is. Azt mondhatom, nagyon szerencsés volt pályám a Széchényi Könyvtárban, mert egyrészt a katalógusreformmal,

másrészt a különgyűjteményekkel foglalkozhattam, és ugyanakkor az országos könyvtárügy majdnem minden területén dolgozhattam, így például az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságában is.

Még az Akadémiai Könyvtárban töltött éveim alatt összekötöttesbe kerültem az UNESCO-val, elsősorban *Maller Sándor* révén, aki akkoriban az UNESCO egyik könyvtári vezetője volt. Segítségével sikerült az Akadémiai Könyvtárnak megszerezni egy 7 ezer dollárt érő mikrofilm-laboratóriumot, amely az 1950-es évek végén óriási dolog volt. Így az ország legmodernebb mikrofilm-laboratóriumát tudtuk beszerezni.

— *Véleményem szerint az Akadémiai Könyvtárnak ez a korszerű mikrofilmes felszerelése adta a legnagyobb lökést az egész magyar mikrofilmkultúra kialakításához. Ha ez nem lett volna, sokkal nehezebben, sokkal körülményesebben jutott volna el arra a szintre a magyar könyvtári mikrofilmkultúra, ameddig mostanra eljutott.*

— Teljesen igazad van. Mert a kollégák, más könyvtárakban dolgozó szakemberek is az Akadémiai Könyvtárban tanulmányozták a legkorszerűbb gépeket és módszereket. Szerencse, hogy ott *Tőkés László* személyében kiváló vezetője volt a mikrofilmtárnak, és így valóban egy bizonyos lökést, injekciót adott a többi könyvtárnak is, hogy szintén korszerű és kitűnő mikrofilm-laboratóriumokat rendezzenek be.

— *Szeretném, ha szólnál a magyar nemzeti bibliográfiával kapcsolatos tevékenységről is.*

— A hatvanas évek elején a nemzeti bibliográfiai munka a katalogizáló osztályhoz tartozott, már akkor *Fügedi Péterné* és *Komjáthy Miklósné* vezetése és lényegileg *Sebestyén Géza* főigazgatóhelyettes irányítása alatt. Hangsúlyoznom kell itt is: *Sebestyénnek* multhatatlan érdemei vannak a magyar nemzeti bibliográfia rendszerének megteremtésében és működtetésében. Mindenesetre én magam is kedvvel dolgoztam néhány probléma megoldásában. Ma is igen kellemes szakmai emlékem a gödöllői bibliográfiai értekezlet; itt a nemzeti bibliográfiai szekció vezetője voltam. 1969-ben ismét igen szép — hajlamaimnak megfelelő — nemzeti bibliográfiai feladatot kaptam, a nemzeti könyvtárban szerveztem meg a hungarika koordinációs bizottságot a hungarikumok bibliográfiai feltárása érdekében. Sokan és lelkesen támogattak ebben a munkában, a *Széchenyi Könyvtár*on belül is, de kívül is. Voltak bizonyos eredményei ennek a munkánkknak, kiadványok jelentek meg, a bibliográfiai osztály keretében pedig két évnegyedes, a hungarikumokat nyilvántartó periodiku-

kum indult *Orvos Mária* és *Szentmihályi János* szerkesztésében.

— *Milyen emlékeid vannak még könyvtárosi pályádról?*

— Sok minden eszembe jut, de szinte lehetetlen egyetlen beszélgetés keretében több mint negyvenéves pályám részleteire visszatekinteni. De azért néhány emlékemről feltétlenül szólni, beszélni kell. Az egyik: a fiatalokkal, a mindenkori fiatalokkal kapcsolatos: mindig szerettem velük dolgozni! Világos volt számomra, hogy ők a jövő, csak ők vihetik tovább a stafétabotot. Örülök, hogy ebben az elkötelezésben sohasem csalódtam. De nagyon igazságtalan volnék, ha nem szólnék a „régii” könyvtáros generáció eredményeiről. Már talán mondtam, hogy a felszabadulás után mind a tudományos, mind a közművelődési könyvtárügyben hirtelen mozgás, lendülés, előretörés támadt. Ennek egyik oka — a szocialista könyvtárügy elvi jellegű eredményei mellett — az volt, hogy ezekben az évtizedekben sok lelkes, kitűnő könyvtáros dolgozott együtt. Sokszor vitatkoztunk egymással, de végül mégis egyetértettünk. Sajnos, ez a kitűnő generáció eltűnt az élők sorából: tagjai szinte elégték a munkában. *Dienes László* és *Kóhalmi Béla* volt a két 1919-es „nagy öreg”: ők segítettek bennünket át az új korszak buktatóin. Azután ott voltak a többiek, a nagy nemzedék kiváló könyvtári vezetői: *Kovács Máté, Sebestyén Géza, Szekeres Pál, Vértes György, Barabási Rezső, Dezsényi Béla, Waldapfel Eszter, Gombocz István*... Az élökről, a barátokról azért nem beszélek, mert ők még ma is, a jövőben is sokat építenek, munkálkodnak a magyar könyvtárügy és művelődés érdekében.

Ismét hangsúlyozom, hogy nekem szerencsém volt: kiváló, humanista felfogású emberekkel és könyvtárosokkal dolgozhattam együtt. Sok-sok nehézség ellenére is ez a jó légkör segített át a buktatókon: idősebb és fiatalabb munkatársaim mindig a jó ügy — a könyvtárak fontos szerepe — mellett, humanista, szocialista hivatása érdekében sorakoztak fel.

— *Azt hiszem, úgy véled, hogy a magyar könyvtárügy az utánpótlás szempontjából kedvező helyzetbe jutott, másrészt viszont...*

— Igen, itt előnyös helyzet alakult ki, ha mindenekelőtt a „vidékre”, az országra tekintünk. Magyarország nem „Buda-pest-ország” — ezt mindenkinek eszébe fejebe kellene vésnie. Az országban, a közművelődési könyvtárak területén szinte hihetetlen nagy a fejlődés: a megyei, városi, járási és falusi könyvtárak oly sok és jó könyvet juttattak el az olvasókhoz, mint még soha könyvtártörténetünk fo-

lyamán. Tehát „vidéken”, magyarul az országban — úgy hiszem — kedvező a fejlődés iránya. Budapesten sok kiváló, könyvtárosnak indult szakembert „el-szív” a sokféle intézmény, intézet: egyetem, rádió, televízió, szerkesztőségek stb. Erre — igen szerényen — természetesen büszkék vagyunk („kellünk”!), de sajnáljuk is, hogy sok kitűnő, fiatal munkatársunk másfelé vett irányt. Persze nem lehetünk irigyek, „sovíniszták”: ha valaki könyvtárosnak indult, és más pályán teljesedik ki élete, annak végeredményben örülünk. Jó oldala ennek a folyamatnak *könyvtári szempontból* az, hogy bármerre járunk a rokon intézményekben, mindenütt vannak tudós barátaink, volt pályatársaink. Ez bizony jó érzés számunkra.

— *Milyen nehézségekkel kell szerinted a következő években megküzdíteniük legnagyobb könyvtárainknak?*

— Talán elsőként az Országos Széchényi Könyvtár problémáit említem meg. Még 1959-ben megkezdődtek a várbeli épület tervezési munkái, de már a 80-as évek küszöbén állunk; ki tudja, mikor foglalja el teljes egészében új otthonát a nemzeti könyvtár? De hasonlóan rossz elhelyezési, működési feltételek között dolgozik a budapesti Egyetemi Könyvtár és az Akadémiai Könyvtár is. Szóval az ország legjelentősebb tudományos könyvtárai, amelyekben a nemzeti könyv- és kéziratkincseink legnagyobb része halmozódott fel, régi, már a század elején „kinőtt” épületekben szoronganak. Pótépületekkel, pótraktárakkal nagyon nehezen tudják az olvasót, a kutatót kiszolgálni. Pedig az olvasó a könyvtár központi személysége — tehát érte kellene mindent megtenniük nemcsak a könyvtáraknak, hanem az állami beruházási, építkezési szerveknek is.

Az információk korát éljük könyvtári viszonylatban is: hogyan tudjuk e területen kielégíteni — nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is — a kutatókat, a szakembereket, ha a lelkesedéshez, a szakmai munkához hiányoznak a szükséges anyagi (épület, elhelyezés stb.) feltételek? S még vegyük azt is figyelembe: itt nem szakmai „síránkozásról” van szó, hanem a lényegről: ha a dokumentumokat nem tudjuk megőrizni, feltárni, közkinccsé tenni, a nemzeti kincs és a lehetséges művelődési-tudományos energia jó részét herdáljuk el.

— *Egy szubjektív kérdés: nem bántad meg, hogy a könyvtárosi pályát választottad, hiszen másfelé is kanyarodhatott volna az életutad? A képesítésed, a képességeid és a lehetőségeid is megvoltak erre...*

— Igen, életutam másfelé is kanyarodhatott volna. De ismét hangsúlyozom,

hogy az irodalom, a könyv, a tudomány szeretete vitt a könyvtárba. A felszabadulás után — bár ismét „csábítottak” az irodalomtörténész barátok — mégis a könyvtár mellett döntöttem. Annyi szép, a közösség érdekét szolgáló munka vonzott, hogy a könyvtár mellett kellett döntenem, és ezt nem bántam meg. A „kiművelt emberfők” nevelése számomra annyira vonzó volt, hogy — úgy véltem — ezt személyes adottságaim következtében legjobban a könyvtárban tudom teljesíteni. Ez humanista, demokratikus, majd szocialista hivatást adott pályámnak, életemnek. Az már külön, szinte egyéni szerencsém volt, hogy pályám minden állomásán igen jó munkatársak vetek körül. Sokszor kerültem olyan helyzetbe, hogy új munkatársi közösségekben kellett dolgoznom. Néhány keserves nap után azonban mindig rájöttem arra, hogy az új kollektívában is megvannak a lelkes, kitűnő kollégák, könyvtárosok, akiknek a körében nemcsak szakmailag, de — szeretném hangsúlyozni — *emberileg* is jól éreztem magam. Ez pedig nagyon sokat jelentett életemben, könyvtárosi pályámon.

— *Még egy személyes természetű kérdés: mi az, amire leginkább büszke vagy, amit könyvtárosi tevékenységedben a legtöbbre tartasz?*

— A legnehezebb kérdést tetted föl számomra. „Büszke” semmire nem vagyok, csak a jó értelemben vett *szolgálat* teljesítése az, ami örömmel tölt el. Soroljam fel ismét a könyvtárakat, a jó ügyeket, amelyeket szolgáltam? Talán felesleges. Ha mégis mondani kellene valamit: a nemzeti könyvtárban eltöltött másfél évtizedem, továbbá az országos könyvtárugy szolgálata szerzett legtöbb szellemi, szakmai és emberi örömet. És még egy külön — most már könyvtárosi és „kulturális” — öröm ért: nyugdíjba „vonulásom” (amint mondani szokták) után a Széchényi Könyvtár főigazgatója megbízott azzal, hogy a nemzeti könyvtár történetének 1918/19 utáni korszakával foglalkozzam, írjam meg a Széchényi Könyvtár történetének ezt az időszakát. Ez nagyon jó munka számomra, s nyugdíjas éveimnek nagy szellemi-szakmai „felüdülése” is. Szeretném, ha a sors megengedné, hogy az évek óta folyó feltáró munkából könyv is legyen, újabb-kori művelődéstörténetünk egy fejezete.

— *Amit az imént mondtál, szinte fölöslegessé teszi azt a kérdésem: hogyan telnek nyugdíjas napjaid?*

— Amint mondtam, állandó munkában.

— *Tehát nem „nyugdíjasként”?*

— Nem nyugdíjasként, hanem egy bizonyos napi, adminisztrációs munkától fölmentett könyvtárosként, kulturális-törté-

kusként. Szép a munkám, természetesen problémákkal teljes is: nehéz korszakról kell írnom, árnyaltan, tudományosan, tehát marxista módszerrel. Szellemi örömet ad, hogy a nemzeti könyvtár legújabb kori történetét a művelődéstörténet kerekeibe kell elhelyeznem.

— *És még mi a „hobbid”?*

— Nincs kertem, villám, hétvégi házam, kocsim. De szenvedélyem a turisztakodás, főleg a Bakony, Zirc vidéke. A zirci műemlék könyvtár és annak munkatársai több mint másfél évtizede szeretették meg velem ezt a tájat: először „hivatalosan”, könyvtárosként, majd turistaként. Minden évben legalább kétszer végigbarangolom a Bakonyt.

— *Nagyon szépen köszönöm a beszélgetést. Mit tennél még hozzá ezekhez a szavakhoz?*

— Egyetlen gondolatot. Goethét olvasva, hadd elevenítsem fel egy vele kapcsolatos irodalmi élményemet. Goethe, aki életének egy periódusában maga is könyvtáros volt — milyen halhatatlan előd! —, úgy nyilatkozott göttingeni egyetemi könyvtári látogatása alkalmával, hogy a könyvtáros tevékenysége szinte láthatatlan munka, lényege a szolgálat. Azóta is, ma is ez a munkánk célja, értelme: *a könyvtárosi munka a közösség szolgálata*. Ennél többet, jobbat, szebbet nem tudok mondani.

Bereczky László

Fórum

Nincs visszalépés a helyi kötelespéldány-szolgáltatásban!

A kötelespéldányok szolgáltatását és elosztását rendező jogszabály-módosítások szerint nemcsak a gyászjelentések szolgáltatandók be öt példányban, hanem egyebek között az üzemi, vállalati újságok, a kiállítások, a kongresszusok forgatókönyvei, az alkalmi műsorfüzetek, meghívók, színlapok, plakátok, falragaszok, képeslapok, képsorozatok is; ezek kötelespéldányai tehát továbbra is közvetlenül jutnak az érdekelt megyei könyvtárba a helyi nyomdából. Az egész ország, a teljes könyvtári rendszer szempontjából valóban talán csak „néhány apróbb, efemer kiadványról” van itt szó (mint Gyuris György írja a *Könyvtáros 1978/4-es számában*), de talán nem igényel különösebb bizonyítást, hogy éppen a megyei helyismereti gyűjtemények számára elsődleges fontosságú, más úton-módon csak nehezen megszerezhető dokumentumok ezek. A kötelespéldány-szolgáltatási kötelezettség alá eső nyomdatermékek közül persze nemcsak az „öt példányos” kategória számíthat a megyei helyismereti gyűjtemények jogos érdeklődésére, hiszen a Kiadói Főigazgatóság 1/1977. számú irányelvének értelmében 12 példányban szolgáltatandók például a különféle alapszabályok, szervezeti és működési szabályzatok, kollektív szerződések, a diákújságok, az iskolai értesítők, évkönyvek, a városi menetrendek is. A helyismereti gyűjtés érdekeinek messzeszemelő figyelembevételével a Kulturális Minisztérium 24 658/1977. számú intézkedése így rendelkezik: „A 12 példányban szolgáltatandó kötelespéldányok elosztásakor... egy példányt a kiadvány jellege, illetve tartalma szerint vagy a területileg illetékes megyei könyvtár (a regionális könyvtáron keresztül) vagy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a szakterületileg illetékes felsőoktatási vagy szakkönyvtár... kapja meg.”

Kétségtelen, hogy a sajtótermékek köteles- és tiszteletpéldányairól szóló 2/1960. (V. 25.) MM számú rendelet 5. §-ának (1) bekezdése — a módosítás előtt — a szolgáltatandó példányok számára való tekintet nélkül általában mondta ki, hogy a „vidéki nyomdák a helyi kiadványokból — ide értve a vegyes kisebb nyomtatványokat is — ... az OSZK-nak járó kötelespéldányok terhére egy példányt közvetlenül a megyei könyvtárnak, a Dunántúl, illetve Dél-Alföld területén nyomtatott kiadványokból egy példányt a Pécsi Egyetemi Könyvtárnak, illetve a Szegedi Egyetemi Könyvtárnak küldenek”.

A kötelespéldányok elosztásának új rendjét a *Könyvtáros 1977. évi 12. és 1978. évi 1. száma* részletesen ismertette. A korábbi elosztási rend alapján (a fenti két tudományegyetemi könyvtáron kívül) mindössze egy vidéki könyvtár kapott jogszabályi alapon, rendszeresen kötelespéldányt. Az új elosztás (a helyi vonatkozású sajtótermékeken kívül) hat teljes kötelespéldány-sort juttat vidékre, és a kötelespéldány-szolgáltatásban részesedő 42 könyvtár közül 27 vidéki. Ennek az új elosztási rendnek a megvalósítása tette szükségessé a „helyi kiadványok” árnyaltabb elbírálását is.

Hogy érdemes volt-e, vagy pedig valóban visszalépés történt-e a kötelespéldányügyben, azt most már a tények ismeretében ki-ki eldöntheti.

Mohor Jenő

A STATISZTIKAI ADATOKAT ÉVENTE SZOLGÁLTATÓ 96 SZAKKÖNYVTÁR
1976–1977. ÉVI FONTOSABB ADATAI

A könyvtár megnevezése	Könyvtári állományegység az év végén		Beszerezett olvasó		Kölcsönzött és helyben használt dokumentum	
	1976	1977	1976	1977	1976	1977
Országos Széchényi Könyvtár, Bp.	5 368 734	5 478 281	13 266	13 321	515 223	438 293
Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Bp.	981 595	1 039 291	11 542	20 455	364 327	356 059
Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Bp.	373 754	378 272	4 635	4 031	71 546	53 367
Országgyűlési Könyvtár, Bp.	520 801	527 292	3 733	4 743	124 026	173 405
Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Bp.	491 384	503 363	1 548	1 806	54 338	22 681
A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Bp.	1 430 776	1 459 431	2 931	2 712	125 620	129 999
MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Bp.	36 956	37 765	110	115	19 200	20 000
MTA Csillagvizsgáló Intézet, Bp.	26 520	26 772	21	21	153	130
MTA Filozófiai Intézet, Bp.	13 183	13 736	—	80	—	3 444
MTA Irodalomtudományi Intézet, Bp.	131 222	130 645	345	308	23 086	19 561
MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet, Bp.	13 772	14 239	—	—	1 204	1 980
MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Bp.	28 979	30 933	188	180	22 870	23 300
MTA Központi Fizikai Kutatóintézet, Bp.	121 013	125 215	1 380	1 400	17 060	12 405
MTA Központi Kémiai Kutatóintézet, Bp.	20 522	21 372	—	145	—	—
MTA Matematikai Kutatóintézet, Bp.	41 015	40 832	607	664	4 080	3 825
MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézet, Bp.	17 329	16 430	208	165	4 995	3 471
MTA Nyelvtudományi Intézet, Bp.	29 742	30 326	135	120	2 500	2 700
MTA Pszichológiai Kutatóintézet, Bp.	10 544	12 129	—	—	—	—
MTA Régészeti Intézet, Bp.	16 313	18 309	10	42	15 320	9 100
MTA Számítástechnikai Kutatóintézet, Bp.	11 469	11 631	370	417	18 872	10 430
MTA Szociológiai Kutatóintézet, Bp.	6 211	6 967	57	49	800	1 292
MTA Történettudományi Intézet, Bp.	83 981	86 626	192	188	7 820	6 400
MTA Atommag Kutató Intézet, Debrecen	35 214	37 265	201	205	2 417	1 943
MTA Mezőgazdasági Kutatóintézet, Martonvásár	18 591	19 204	90	90	—	—
MTA Szegedi Biológiai Központ, Szeged	12 706	13 806	160	—	—	—
ELTE Egyetemi Könyvtár, Bp.	1 272 556	1 281 747	6 690	7 314	142 852	147 974
Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Könyvtára, Bp.	73 560	49 198	840	759	6 741	8 634
Az ELTE Történeti Könyvtára, Bp.	95 974	97 604	210	220	6 230	6 400
Az ELTE Matematikai Tanszékek Könyvtára, Bp.	21 883	22 826	—	—	7 700	7 900
A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, Debrecen	2 883 204	2 941 909	4 651	4 534	423 939	411 552
Egyetemi Könyvtár, Pécs	393 555	403 096	3 289	3 213	69 444	81 123
A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged	583 903	595 490	6 172	5 750	63 870	48 188
A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	520 153	533 443	11 992	12 525	324 556	169 695
A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc	466 942	475 870	3 825	3 718	45 415	43 687
A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, Veszprém	95 184	98 358	935	930	20 117	21 693
A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára, Bp.	484 882	493 890	7 789	7 909	509 698	480 049
A Mezőgazdasági és Élelmezéstudományi Minisztérium Információs Központja, Bp.	303 401	316 829	3 723	3 702	68 233	47 579
Agrárgazdasági Kutatóintézet, Bp.	24 764	25 615	189	194	22 200	24 300
Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Debrecen	76 251	81 828	1 402	2 187	17 494	15 242
Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő	258 177	264 410	2 879	2 681	68 312	105 066
Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Keszthely	57 505	61 655	921	1 016	33 256	35 306
Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára, Bp.	99 072	100 885	1 330	1 103	90 290	72 878
Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron	151 516	157 737	890	1 036	26 616	33 352
A Kertészeti Egyetem Könyvtára, Bp.	179 156	185 095	856	1 034	39 693	61 666
KGM Műszaki Tájékoztató Intézet, Bp.	65 632	62 319	1 251	768	97 036	80 904
Műszeripari Kutatóintézet, Bp.	48 108	49 380	413	416	38 015	42 548
A Nehézipari Minisztérium Műszaki Könyvtára, Bp.	44 332	45 854	752	739	28 708	24 889
Alumíniumipari Tervező- és Kutatóintézet, Bp.	27 634	59 525	738	1 079	33 096	41 771
A Bányászati Kutató Intézet Műszaki Könyvtára, Bp.	42 765	44 000	268	—	3 010	2 714

A könyvtár megnevezése	Könyvtári állományegység az év végén		Beiratkozott olvasó		Kölcsönzött és helyben használt dokumentum	
	1976	1977	1976	1977	1976	1977
Építészeti Központi Könyvtár, Bp.	98 917	39 237	478	518	25 080	17 320
Szilikátipari Központi Kutató- és Tervezőintézet, Bp.	22 944	24 059	375	350	—	—
Bőr-, Műbőr- és Cipőipari Kutatóintézet, Bp.	14 075	14 945	106	109	1 621	1 140
A Nyomdaipari Egyesülés Műszaki Könyvtára, Bp.	13 801	14 559	210	247	10 945	13 830
A Papíripari Vállalat Kutatóintézete, Bp.	19 178	19 986	289	320	9 000	22 600
Textilipari Kutatóintézet, Bp.	31 180	32 260	222	215	13 134	12 708
A Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium Szakkönyvtára, Bp.	18 593	7 406	250	260	7 800	9 000
Vasúti Tudományos Kutatóintézet, Bp.	26 346	27 592	116	96	7 834	7 253
A Posta Központi Szakkönyvtára, Bp.	16 984	13 601	887	949	5 631	6 970
Közüti Közlekedési Dokumentációs és Tájékoztatói Központ, Bp.	48 946	46 840	730	784	18 000	18 120
MAHART Hajózási Szakkönyvtár, Bp.	12 497	13 097	263	319	11 810	10 304
A MALEV Műszaki Könyvtára, Bp.	8 935	9 587	—	—	3 784	4 775
Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ, Bp.	19 135	20 100	600	598	7 535	7 851
A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	192 837	194 639	4 280	4 428	145 388	13 500
Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtár, Debrecen	106 063	110 251	1 850	1 900	7 670	—
A Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Pécs	146 331	151 651	1 543	1 479	19 283	22 166
A Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtára, Szeged	129 879	133 192	1 425	1 625	16 439	17 120
A Heim Pál Gyermekkorház Orvosi Könyvtára, Bp.	11 154	11 586	203	214	17 371	17 590
A László Kórház Orvosi Könyvtára, Bp.	9 268	9 702	117	106	3 931	3 678
Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet, Bp.	11 117	11 479	308	294	8 832	10 257
Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézet, Bp.	11 815	12 017	149	168	5 482	5 637
Országos Közegészségügyi Intézet, Bp.	27 631	28 274	320	286	38 114	34 615
Országos Onkológiai Intézet, Bp.	10 338	10 879	104	—	—	—
Országos Reuma és Fizioterápiai Intézet, Bp.	14 119	14 355	468	509	11 805	11 801
Országos Traumatológiai Intézet, Bp.	6 746	6 882	132	132	6 142	5 945
A Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Könyvtára, Bp.	87 845	89 651	2 979	3 041	18 569	20 343
A Szépművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	73 614	75 735	162	167	6 290	6 473
Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	37 521	38 123	215	235	7 315	7 100
A Néprajzi Múzeum Könyvtára, Bp.	112 664	115 078	150	245	4 106	7 798
A Természettudományi Múzeum Könyvtára, Bp.	263 614	268 541	411	477	4 320	4 730
MSZMP KB Párttörténeti Intézet, Bp.	97 103	117 026	77	93	13 293	9 518
Országos Pedagógiai Intézet, Bp.	36 329	38 676	195	202	6 750	6 070
Országos Tervhivatal Könyvtár és Dokumentáció, Bp.	32 064	32 689	250	280	5 485	6 118
Belkereskedelmi Kutatóintézet, Bp.	19 113	22 704	1 230	1 370	23 609	25 027
Konjunktúra- és Piackutató Intézet, Bp.	13 591	14 243	—	—	24 100	29 700
Magyar Állami Földtani Intézet, Bp.	168 672	172 592	453	442	11 021	9 621
Szövetkezeti Kutatóintézet, Bp.	13 060	14 107	130	142	7 837	9 256
Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtartudományi Könyvtára, Bp.	56 618	59 643	1 170	1 067	18 346	13 048
Az Országos Meteorológiai Szolgálat Könyvtára, Bp.	23 561	35 992	—	—	8 705	6 314
A Magyar Nemzeti Bank Könyvtára, Bp.	37 500	38 650	—	—	4 500	5 000
A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Könyvtára, Bp.	34 124	35 674	—	383	498	—
Magyar Filmtudományi Intézet, Bp.	19 251	20 045	64	58	2 724	3 171
A Magyar Írók Könyvtára, Bp.	118 373	118 137	402	428	8 330	6 600
Magyar Színházi Intézet, Bp.	41 025	41 810	263	263	10 328	10 121
Népművelési Intézet, Bp.	38 062	39 937	735	712	5 363	3 491
A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	127 281	129 583	1 219	1 084	107 225	103 952
A Testnevelési Főiskola Könyvtára, Bp.	57 095	58 644	1 317	1 325	27 255	44 965
Összesen	20 656 584	21 084 041	130 521	141 889	4 310 428	3 901 491

Megnevezés	1976.	1977.	Index 1976. év = 100
	év		
Könyvtári állomány az év végén	20 656 584	21 084 041	102,1
Ebből: könyv	10 417 818	10 606 136	101,8
Állománygyarapodás (eltárba vett állomány)	598 292	633 273	106,2
Az állománygyarapodás Ft-összege	121 617 367	141 336 411	116,2
Beiratkozott olvasó	130 521	141 889	108,7
Könyvtárlátogató	1 750 802	1 633 529	93,3
Kölcsönzött dokumentum	1 361 651	1 238 760	91,0

VISSZHANG

A könyvtárközi kölcsönzésről

Örömmel olvastam a Könyvtáros áprilisi számában *Németh Mária* és *Sz. Richlich Ilona* rövid jelentését a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatán belüli javuló könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatásról. Cikkük végén olvasható szép megfogalmazásuk a könyvtárközi kölcsönzés céljáról akár könyvtárosi hivatásunk jelmondata is lehetne.

Évek óta intézeti (orvosi) könyvtárosként dolgozom. Gondolom, a kis, néhány ezer kötetes vállalati, intézeti szakkönyvtárakban dolgozó társaim is csokornyí jó és rossz példát tudnának felsorolni a hálózatukon belüli könyvtárközi kölcsönzés gyakorlatából, most azonban arról szólnék, mi történik, ha hálózatunkat „elhagyjuk”.

Több éves tapasztalatom szerint, ha munkahelyem információs igényeinek kielégítése céljából saját (orvosi) hálózatomból kilépni kényszerülök, „láthatatlan falakba” ütközöm. „Egyéb”, többnyire társadalomtudományi (marxizmus—leninizmus, filozófia, szociológia, pedagógia) kéréseink az „idegen” hálózatban sok esetben elhallódnak. A nagy sokára érkező válaszok egymást másolják. Például könyvek esetében: „tessék érte jönni, kikölcsönözni”, folyóiratoknál: „nem kölcsönözzük, tessék olvasótermünket használni”. (Ezek a könyvtárak egyébként hálózatukon belül posta útján is kölcsönöznek.) Jóllehet csak néhány intézeti könyvtáros ismerősöm és a magam tapasztalatára hivatkozhatom, mégis általánosnak tűnik az „idegen” intézeti könyvtárak kéréseinek teljesítésétől való húzódozás. (Jobb híján vagy féltucat nagy szakkönyvtárba beiratkoztam már az évek folyamán, és saját nevemre kölcsönzök, fölösleges utazgatással, várakozással növelve improduktív munkával töltött időmet.) Közhely, hogy az intézeti kiskönyvtárak a „nagyok” megértő segítsége nélkül nem oldhatják meg igazán jól feladataikat.

És saját házunk tájáról is valamit. Fordított okoskodással: minél kisebb egy intézeti könyvtár, annál valószínűbb, hogy a fenntartó információigényei különlegesek. A következmény: a vállalati, intézeti szakkönyvtárakban számos, máshonnan be nem szerezhető folyóirat, könyv stb. megtalálható. Ezeknek a könyvtáraknak nagy részében egyetlen könyvtáros dolgozik. Számtalanszor fulladt kudarcba kölcsönzési kísérletem a könyvtáros szabadsága, betegsége miatt. Hosszú hetekig, néha hónapokig „meghal” a kiskönyvtár a „külvilág” számára. (Az intézetben belüli kölcsönzés az esetek többségében adminisztrátorok, titkárnők révén vagy más segítséggel megoldják.) Tudomásom szerint nincs olyan jogszabály, amely a fenntartót kifejezetten kötelezné arra, hogy ilyen esetekben is gondoskodjék szakkönyvtárának, mint a könyvtári rendszer részének, működéséről.

Íme két, elsősorban a kis szakkönyvtárakat, de talán az egész könyvtárügyet — a könyvtárközi kölcsönzések vonatkozásában — érintő probléma. Az első megoldása szemléleti változást kíván a „nagyoktól”, a második talán új jogszabály alkotását a „kicsik” esetében, célul tűzve az „egyszemélyes” intézeti szakkönyvtárak működésének folyamatossá tételét.

Walter Béla

orvosi könyvtáros,
Simmelweis Orvostudományi Egyetem,
Pulmonológiai Klinika

Ráfejeléssel vagy anélkül?

I.

A Könyvtáros 1977/12. és 1978/4. számát tartom a kezemben. Az előbbi 749. oldalán ezt olvasom dr. Bodor József minisztériumi csoportvezetőnek egy olvasó kérdésére adott válaszában: A főiskolák könyvtári szakkollégiumot végző hallgatóinak *képesítése főiskolai lesz*, besorolásuk a Szakalkalmazott II. kategóriába történik. Ezzel szemben az idei áprilisi szám 206. oldalán dr. Urosevics Daniló tollából ezt olvasom: „A szakkollégiumot végzetteknek arra is módjuk lesz, hogy *kétéves „ráfejeléssel”* felsőfokú könyvtárosi képezést szerezzenek a tanárképző főiskolán.” — Nincs itt ellentmondás? Hát most „ráfejeléssel” vagy anélkül?

II.

Ugyancsak az utóbbi számban és cikkben a Budapesti Tanítóképző Főiskolát — helyesen — a könyvtárosképzést is folytató főiskolák között említi a szerző. A következő lapon (!) azonban dr. Károlyi Ágnes a cikkében tagadja ezt. Pedig a szerzők kollégák! Az utóbbi hogyan írhat cikket olyan témáról, amelyben ennyire tájékozatlan? Miért nem hívja fel az illető főiskolát, vagy kérdezi meg a vele esetleg egy vagy szomszédos szobában ülő kollégáját? A KMK-nál nem tudja a jobb kéz, hogy mit „ír” a bal? A lap szerkesztősége miért fogad el ilyen cikket? Nincs, aki a cikkek tartalmát felülvizsgálja, helyességüket ellenőrizze, legalább az ilyen ordító hibákat kiküszöbölje? Az ilyen hibák miatt nemcsak az említett cikkek, de az egész — eleddig általam igen kedvelt és színvonalasnak tartott — lap is hitelét veszti!

Tisztelettel:

Tóth József

1203 Budapest, Ady E. u. 80. I/16.

Ordító hiba?

I.

Dr. Urosevics Daniló cikkében megírta: *nem jelent meg az ígért jogszabály, mely meghatározná, hogy a szakkollégiumot végzettek milyen könyvtári munkakör ellátására jogosultak. Tételesem a 4/1977. (VII. 27.) KM—MűM sz. rendelet sem tér ki rá.* Dr. Bodor József idézett nyilatkozata nem jelöli meg — a kidolgozás alatt álló munkaköri szakképesítési rendelet megjelenése előtt nem is jelölheti meg — a szakkollégiumi végzettséggel betölthető munkaköröket. Elvileg is nyilvánvaló, hogy a 411 órás szakkollégium nem adhat olyan szakmai tudást, mint a több mint ezerórás főiskolai könyvtárszakos képzés. Ezért már a szakkollégiumi képzés bevezetésekor megfogalmazták a dr. Urosevics által említett „kétéves ráfejelés” lehetőségét. „A tanítóképző főiskolán végzettek, ha munkakörük indokolja, a tanárképző főiskolák levelező tagozatán elvégezhetik a könyvtáros-tanári szakot” — mondta a tanítóképzői szakkollégiumok kérdéseivel is foglalkozó nyilatkozatában Miklósvári Sándor, az Oktatási Minisztérium Pedagógusképző Osztályának akkori vezetője. (Könyvtáros, 1976, 3. sz. 124. l.) A jelenlegi bizonytalanságot az új munkaköri szakképesítési rendelet lesz hivatva megszüntetni. Ettől várjuk, hogy pontosan meghatározza: milyen könyvtári munkakörök betöltésére képesít e szakkollégium, és mely munkakörökhöz szükséges könyvtárszakos főiskolai végzettség.

II.

T. J. „ordító hibának” minősíti, hogy dr. Urosevics Daniló a Budapesti Tanítóképző Főiskolát „a könyvtárosképzést is folytató főiskolák között említi”, míg dr. Károlyi Ágnes „a cikkében tagadja ezt”.

Az idézet pontatlan: dr. Urosevics Daniló csak azt állítja, hogy „1976/77-ben... folyt szakkollégiumi könyvtárosképzés” Budapesten. Az igeidőkre nem kicsinyességből utalok, éppen ezek a lényegesek. Budapesten a szakkollégiumi könyvtárosképzést le-

állították, 1977-ben már nem indult, 1978-ban — az Intézet képviselőjétől nyert értesülésünk szerint — szintén nem indul könyvtáros szakkollégiumi képzés. Igaz, hogy a végző (kimenő) csoport még nem fejezte be teljesen tanulmányait, a nappali tagozaton 8 hallgató, a levelezőn egy csoport még részt vesz a képzésben. Dr. Károlyi Ágnes idézett cikke nem azt tagadja, hogy ilyen képzés folyt, hanem azt, hogy jelenleg folyik. Árnyaltabb lett volna cikke, ha hozzáteszi: az 1976-ban indult csoport még nem végzett, de a könyvtárosoknak — akik tájékoztatására a cikket írta — pontosabb képet ad azzal, ha közli: a főváros a jövő években lényegében nem számíthat a könyvtarosságot szakkollégiumi szinten ismerő tanítókra.

Végül legyen szabad még két megjegyzést fűznöm T. J. leveléhez. Könyvtárosképzésünkben nagyon sok probléma, vitatnivaló, belső ellentmondás van. Nagyon hasznos lenne, ha a figyelem és a vitakedv a tartalmi és tényleges problémák, ellentmondások felé fordulna. Különösen hasznos lenne most, a közművelődési dolgozók képzési rendszerének felülvizsgálatakor. A másik megjegyzésem T. J. levelének hangvételére vonatkozik. A tények közelebbi ismerete azt bizonyítja, hogy az „1976/77-ben folyt” és a (jelenleg) „nem folyik” kijelentések között nincs „ordító” ellentmondás. A valóság néha bonyolult. A képzés ügye különösen az. Akik ismerik, vagy ismerni törekednek problémáit, szerényen szoktak fogalmazni. A tények hiányos ismerete sem jogosít fel vészbírósági stílusra.

K a t s á n y i S á n d o r

a Könyvtárstudományi és Módszertani Központ
oktatási osztályának vezetője

a könyvtárak életéből

Jubileumi olvasópályázat Egerben

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulójának tiszteletére a Hazafias Népfront Eger Városi Bizottsága és a megyei könyvtár olvasópályázatot hirdetett. A pályázati felhívással azokat kerestük fel elsősorban, akik nem rendszeres olvasók, akiket a könyvtárak látogatói, a könyvesboltok vásárlói közé várunk. A tanulók közül csak a szakmunkásképzősök jelentkezését fogadtuk el. A versenyben mindössze négy szépirodalmi munkát ajánlottunk olvasásra, hogy a kevésbé jártas olvasóknak is legyen esélyük.

A kötelező olvasmányok a következők voltak: *Bogomolov*: Negyvennégy augusztusában, *Fekete Gyula*: A falu szépe, *Moldova György*: Mandarin, a híres vagány, valamint *Sánta Ferenc*: Az ötödik pecsét című műve. Ezek — úgy véltük — megfelelnek az olvasópályázat követelményeinek, értékes szépirodalmi alkotások, érdekes, izgalmas olvasmányok, méltók a jubileumi alkalomhoz. A könyvtárakban több kiadásuk megtalálható, a könyvesboltokban pedig az adott időszakban nagyjából olcsó kiadásban lehetett megvásárolni e műveket.

A felhívást, a részvétel feltételeit és a versennyel kapcsolatos tudnivalókat tartalmazó röplapon feltüntetett Eger könyvtárainak, könyvesboltjainak címét is. Ehhez csatoltuk a jelentkező adatlapját (név, lakcím és munkahely) és az első forduló kérdéseit. A versenyzőknek a pégy könyv kapcsán 12 kérdésre kellett írásban válaszolniuk, így a jelentkezéssel egyidejűleg a pályázók már számot is adtak olvasmányaikról. A megadott határidőre harminckilencen küldték be feleleteiket. A válaszokat a megyei könyvtár értékelte.

Az 1978 februárjában megtartott vetélkedőn olvasmányélményeikről, a művek befogadásának mélyebb rétegeiről kellett számot adniuk a versenyzőknek, akik között szakmunkástanuló, szakmunkás, fűtő, könyvelő, mérnök, előadó, laboráns, üzemgazdász és nyugdíjas is volt.

A vetélkedőt két „félidőre” osztottuk. Az elsőben 15 kérdésre kellett írásban válaszolni. A kérdések egy része meghatározott helyzetekre, szereplőkre vonatkozott, ezután pedig egyénre szabott, önálló közléseket, válaszokat kiváltó, a mű befogadására és elfogadására utaló kérdéseket tettünk fel a résztvevőknek.

A négy könyvre adott válaszokból kitűnt, hogy az elutasítást jelentő válaszok száma mindössze 16 volt, a művek elfogadását jelentő 104-gyel szemben. A versenyzők

felkészültségét, a vetélkedő hangulatát néhány kiragadott válasz talán jobban érzékelteti a számoknál.

L. P. mérnök: „Egészen újszerűen ábrázolta Bogomolov a kémek — felderítők — harcát a II. világháborúban... Megmutatta a szovjet hadigépezet nagyságát, összetettségét... Kézzelfoghatóan látta az ember, hogy milyen apró dolgokon múlhatnak az emberáldozatok, és micsoda szervezési feladatok megoldására van szükség.”

B. I. szakmunkástanuló: „A falu szépe... olyan „igazi” magyar falu életét írja le... Nagyon tetszett..., hogy az író a szereplők további sorsával is foglalkozik.”

M. J. szakmunkástanuló: „A legellenszenvesebb [Moldova könyvében] a magyar apa volt. Nemtörődőmsége, sehova nem tartozása, olyan ember jellemét sejtették, aki talpnyaló, és mindig az erősebb pártján van.”

M. V. szakmunkástanuló: „A legellenszenvesebb [A Moldova-könyvben] Péter Fáber volt... egy hideg, érzéketlen, számító... ellenséges gazember. Én pedig az ilyeneket nem szeretem.”

L. P. mérnök: „Nagyon tetszett Moldova kötete. A dokumentum jellegű novellák: Hajósok éneke... Menekülés stb. a korszak újszerű ábrázolásai. Az érdekes hősök miatt érdekesek, történetük lebilincselő. A humoreszkek — például Az eltörtött csavar, A magyar atom — mindennapi életünk ostobaságait nagyítják mérhetetlenné. Stílusuk eredeti, ötletei színporkáznak. Látszik, hogy az író nyitott szemmel jár ott, ahol mi.”

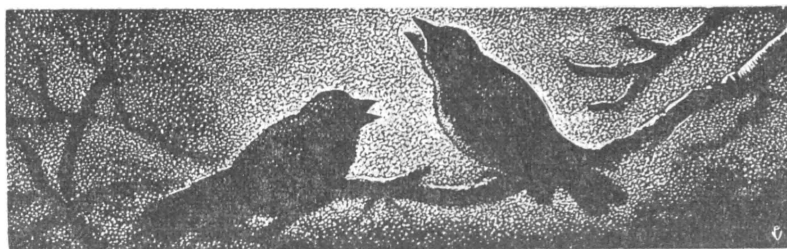
M. J. szakmunkástanuló: „Magam is vidéken lakom. Noszvaj közel esik a könyvben szereplő vidékhez, így magam is ismerem a népszokásokat. Fekete Gyula olyan könyvet írt, amelyik lüktet az elevenségtől, az élettől. Elethűen írta le a summások, a parasztok életét, olyan élethűen, hogy szinte úgy éreztem, nagymamám meséli el az egész történetet... A négy könyv közül ez volt rám a legnagyobb hatással, ... édesanyámat, aki nem szeret olvasni, szintén rábeszéltem, hogy olvassa el. A kötetben szereplő nótákat elénekeltettem nagymamámmal, annyira tetszettek.”

K. L. gazdasági előadó: „Az elolvasott művek közül az első helyre tettem Sánta Ferenc regényét. Ebben segített az is, hogy Fábry Zoltán csodálatos filmben elevenítette meg a szereplőket, s a film végén az ember ismét arra kényszerült, hogy elővegye, átgondolja és újra végigolvassa a szereplők gondolatait. A regényben nem volt egyetlen felesleges mondat, tömören... mutatta meg az emberek gondolatvilágát. A felvetett nagy kérdésekre nem tudunk mi sem választ adni... S azért, mert a válaszadás még ma, a regény többszöri elolvasása után is nehéz számomra, még sokáig él bennem a könyv, élnek a szereplők.”

Az első „félidő” eredményhirdetését követően 13 versenyző maradt játékban. Meglepő volt, hogy akik nem jutottak tovább, azok is kíváncsian várták a verseny folytatását. A vetélkedő második része látványosabb, izgalmasabb volt. Ekkor már szóban válaszoltak a versenyzők, akik a kialakult pontszámok birtokában licitálhattak az egyes kérdésekre. A licitálás előtt csak azt tudták, melyik könyvre vonatkozóan fog elhangzani a kérdés, tehát „ki ad többet érte” alapon nyerhették el a még nem ismert kérdésekre a válaszadás jogát. A felajánlott pontszámot vagy megnyerték, vagy a már meglevő pontjaikból veszítettek. Rendkívül feszült és izgalmas verseny bontakozott ki, mely a játékosságot sem nélkülözte. Az írásban adott értékes válaszokhoz hasonlóan jó és szépen fogalmazott válaszok, vélemények hangzottak el.

Az első három helyezett 3000, 2000, illetve 1000 forint pénzzutalomban részesült, további 10 versenyző pedig 500—500 forint értékű könyvet kapott. Az első díjat a Hazafias Népfront, a másodikat a városi tanács, a harmadikat a KISZ ajánlotta fel. A könyvjutalmakat a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat, az SZMT-könyvtár és a megyei könyvtár adta. A zsűri a meghirdető szervek képviselőiből állt, elnöke a Ho Si Minh Tanárképző Főiskola irodalom tanszékének tanszékvezető tanára volt.

Dr. Fekete Péterné,
az Egri Megyei Könyvtár munkatársa

NAGYSZABÁSÚ EXLIBRIS-KIÁLLÍTÁST mutattott be ez év márciusában és áprilisában a csikszere-dai megyei múzeum. A barokk Mikó-vár termeiben rendezett tárlaton 53 romániai művész és ugyanennyi külföldi alkotó könyvjegyeit tekinthették meg a látogatók. Az Európa élvonal-beli művészeivel való összehasonlítást kiálló tárlat kedvező képet adott az elmúlt évtizedben megújult romániai kisgrafikáról. A művészi színvonal magas mércéjét bizonyítja, hogy a kiállított lapok alkotói közül többen — *Feszt László, Deák Ferenc, Karancsi Sándor* — az elmúlt évek nemzetközi exlibris-pályázatain értékes díjakat nyertek. Az ex libris társadalmi jelenlétének, megbecsülésének növekedését jelzi, hogy a kiállításon számos olyan grafikusművész, aki más műfajban már régebben és sokszorosan bizonyította elhivatottságát (*Árkossy István, Bíró Iván Géza, Mihai Pascanu, Plugor Sándor, Gheorghe Vlaicu* stb.) most az ex libris művészeként is bemutatkozott. (A. A.)

MARX KÁROLY születésének 160. évfordulójáról emlékeztek meg a Landler Jenő Művelődési Házban. A könyvtár olvasótermében elhelyezett tárlókban a tudományos szocializmus

Hírek

megjelent könyveit állították ki, melyek között az Engelsszel közösen kiadott művek és a Marx család életéről szóló könyvek is szerepeltek. (S. G.)

ÖTÖDIK ALKALOMMAL szervezte meg kétéves könyvtári szakkollégiumát a Pécsi Tanárképző Főiskola. Május 11-én 22 tanárjelölt tett eredményes alapfokú könyvtárosi vizsgát. A könyvtár több éves tapasztalata szerint a tanfolyamon szerzett ismeretek, a járási, a városi könyvtárak és a megyei könyvtár látogatása, a könyvtári gyakorlatok végzése alkalmassá teszi a hallgatókat arra, hogy leendő munkahelyükön iskolai vagy közszégi könyvtárosként bekapcsolódhassanak a közművelődési munkába. (T. J.)

A HEVES MEGYEI KÖZMŰVELŐDÉSI BIZOTTSÁG kihelyezett ülésén Hatvanban tárgyalta meg a város közművelődési intézményeinek munkáját. A beszámoló és a vita részletesen foglalkozott az Ady Endre Városi Könyvtár tevékenységével is, és külön kiemelte a fenntartói gondoskodást, amelynek eredményeképpen lényegesen

javultak a könyvtár működési feltételei. Az utóbbi években rendszeresen emelkedett a könyvtár költségvetése, ezen belül a könyvbeszerezési hitelkeret. Bővült az intézmény alapterülete, javult műszaki, technikai felszereltsége is. A városi hálózat fejlesztését szolgálja a két év múlva átadásra kerülő városi úttörő- és ifjúsági ház, amelyben 200 négyzetméter alapterületen kap helyet a könyvtár gyermekrészlege. A közművelődési bizottság tagjai az ülés befejezése után a városi könyvtárban megtekintették az intézmény dolgozói által készített diaporámát, amely vetített képek segítségével ismertette meg az érdeklődőkkel a hatvani könyvtári hálózatot. Végezetül a bizottság tagjai elismerésüket fejezték ki a városi tanács illetékeseinek tudatos könyvtárfejlesztő tevékenységükért. (K. I.)

GÉPKOCSI GÁZOLTA HALÁLRA május 18-án Molnár Irmát, a Budai Járásai Könyvtár igazgatóját. Személyében a könyvtáros társadalom egyik nagy reményekre jogosító, fiatal tagját — 30 éves volt —, Molnár Zoltán író pedig leányát vesztette el.

MEGALAKULT a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Pest megyei szervezete. A június 5-én Vácott, a Madách Imre Művelődési Központban rendezett összejövetelen Békés Györgynek, a Pest megyei Könyvtár igazgatójának megnyitó szavai után Kovács Dezső, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének főtákará beszélt az egyesület céljairól, majd Katsányi Sándor, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője a könyvtárosok képzéséről, Szenté Ferenc osztályvezető pedig „A könyvtárak szerepe a jövő társadalmában” címmel tartott érdekes előadást.

Gyergyói János felvétele

Messze van-e a messze?

Benyomások a japán könyvtárügyről

Amikor 1977 novemberében *Sugawara Takashi* kolléga, a Japán Könyvtáros Egye-sület főtitkára Tokióban kezembe adta a magyar könyvtárügyet és nemzeti könyvtárunkat bemutató japán nyelvű kiadványt (Kiss Jenő munkájának és az OSZK ismertetőjének a fordítását), a távolság rohamosan zsugorodni kezdett. És minden szakmai találkozó, tapasztalat- vagy eszmecsere tovább csökkentette, ahogyan azonosí-tottuk a szakmai elképzelések, problémák, fejlesztési nehézségek közös vonásait. Mégis, az idegenség elbizonytalanító és nyugtalanító érzése végig elkísért a Japán-ban töltött négy hét alatt: a társadalmi rendszer ellentmondásai, a hagyományok túl-élése és megtagadása, a gazdasági fejlődés csillogó eredményei, az életmód furcsasá-gai — és sorolhatnám tovább — mind visszatükröződtek a könyvtárügyben is, s meg-nehezítették, hogy egyértelmű ítélet kialakításával igazán közel jussak hozzá.

Bár igyekeztem minél több forrásból tájékozódni és minél több intézményt fel-keresni, fenntartásokkal kell olvasni általánosító megállapításaimat. (Aki részlete-sebben és átfogóbban akar megismerkedni a japán könyvtárakkal, annak ajánlom *Theodore F. Welch* könyvét: *Toshokan. Libraries in Japanese society*. London, Chi-cago. 1976. X, 306. l.)

Japán modern könyvtárügyének kezdeteit a Meidzsi-restaurációtól (1868) lehet szá-mítani, azaz attól a korszakváltástól, amikor az addig teljes elszigeteltségben élő ország sokszor véres belső küzdelmek árán megvívta a maga sajátos polgári forra-dalmát. S ami érvényes szabály volt a japán társadalom és gazdaság egészére, érvé-nyesült a könyvtárügyben is: tanulni a fejlett országoktól, átvenni és alkalmazni a legkorszerűbb technikát, módszereket, eljárásokat. Könyvtárosok járták Észak-Ame-rikát és Nyugat-Európát, megírták jelentéseiket, lefordították a legfontosabb műve-ket, ösztönözték a hatóságokat és magánszemélyeket könyvtárak alapítására, kifej-lesztették a szakmai intézményeket és szervezeteket.

Ez a lelkes tanulnivágyás, amely a mások jónak ítélt eredményeinek utolérését és meghaladását tűzi ki célul, maig jellemzi a japán könyvtárosokat. Ahogyan a XIX. században lemásolták az amerikai közművelődési könyvtárakat vagy a német egye-temi könyvtárakat, ugyanúgy követik most is a világ könyvtárügyének legfrissebb irányzatait, esetenként megvalósítva azt is, ami választott példaképüknél egyelőre csak az elmélet szintjén jelentkezett. Másfelől azonban a hagyományok ereje tűnik szembe, a hagyományoké, amelyek minden modernizáció mögött, mellett, fölött vagy alatt, értékmegőrző vagy gátló tényezőkként érhetők tetten.

Aki tanulni akar, az szerény is. Mégsem voltam bizonyos abban, hogy ez a sze-rénység őszinte-e, vagy pedig büszkeséget álcáz. Mert egymás mellett álltak a ragyo-gó eredmények és a fehér foltok, zavarba ejtve azt, aki egyértelmű ítéletet próbált volna hozni.

A japán könyvtárosok úgy tekintik országuk könyvtárügyét, mint ami messze elmaradt a legfejlettebbektől, s az általánosan magas ipari-technológiai-civilizációs színvonalhoz képest a könyvtárak a „fejlődő” vagy a „közepesen fejlett” kategóriába tartoznak. S azt hiszem, ebben igazuk van. A képben egyaránt helyet kérnek — csak a közvetlen tapasztalataim emlitem — a Japán Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Központ számítógépen előállított szolgáltatásai és az elavult egyetemi könyvtár, a korszerű közművelődési könyvtári épületek és a könyvtárilag ellátatlan települések sora, a szép múlttal rendelkező és hatékony könyvtárosképzés mellett a szakma tár-sadalmi megbecsülésének alacsony szintje, és így tovább.

Ha azt hallja az ember a Művelődésügyi Minisztérium tisztviselőjétől, akit a hivata-los statisztikai kiadvány is megerősít, hogy a városok 70 százalékában s a kis-városok és falvak csupán 10 százalékában működik könyvtár, a könyvtári ellátás megdöbbentő hiányait látja maga előtt. Vannak azonban olyan tényezők, amelyek

felderítik ezt a képet. Első helyen említem magának a szakmai közvéleménynek, öntudatnak erjesztő szerepét, amely megmutatkozik mind országosan, mind helyileg a könyvtárpolitika alakításában, a döntések előkészítésében, a tervek kidolgozásában. Mint ahogy a Művelődésügyi Minisztériumban mondták: kétségtelen, hogy Japánban ma még sok problémával küzd a könyvtárpolitika, de a japán társadalomban is mindinkább teret nyer a korszerű közművelődési könyvtár eszméje és funkciórendszere; könyvtárpolitikai elképzeléseik megvalósításában nagy segítségükre van a Japán Könyvtáros Egyesület, amelynek közreműködését rendszeres anyagi támogatással vizionozzák.

Kézzelfogható bizonyítékai a nyilvános könyvtári ellátás fejlődésének az elkészült új épületek. Lehet, hogy csak a töredéke épült meg a szükségesnek, lehet, hogy a gazdasági helyzet változásától függően lecsökken a beruházási kedv, mégis azt kell megállapítani, hogy ami elkészült, az mind méretében, mind minőségében állja az összehasonlítást bármely ország könyvtári épületeivel. Az építkezések fontos ösztönzője a központi támogatás. A Művelődésügyi Minisztérium anyagi hozzájárulást nyújt a prefektúrai — magyarul: megyei — és városi tanácsoknak, amelyek könyvtár építésére szánták el magukat. 1951-től évente átlag húsz intézmény beruházását segítették, esetenként 20—20 százalékkal. Elsősorban azokat a jelentkezőket részesítették előnyben, akik még nem rendelkeztek könyvtárral, másodsorban pedig a benyújtott tervek alapján válogattak. Úgy látszik, hogy az utóbbi időben mind több helyi tanács ismeri fel a könyvtári ellátás fontosságát, s ennek következményeként jelentkezik a központi támogatásért. Sajnálatos módon ez akkor következett be, amikor a gazdag Japánban is gazdasági nehézségek jelentkeztek, úgyhogy a Művelődésügyi Minisztérium nehéz tárgyalássorozat előtt áll a Pénzügyminisztériumban, ha a központi alapot növelni kívánja.

A nyilvántartott alig több mint ezer közművelődési (80 prefektúrai, 700 városi és 250 kisvárosi-falusi) könyvtár szolgáltatásai a lakosságnak valóban csak kis részéhez jutnak el. A Művelődésügyi Minisztériumban fontosnak tartják, hogy gyors ütemben növekedjék a szolgálati helyek száma. Sokáig fenntartásokkal éltek a bibliobuszokkal szemben, de ma már az egyik leghatékonyabb eszköznek ismerik el a kistelepülések, ritkábban lakott helyek, de a nagy kiterjedésű lakókörzetek és a távolos lakóhelyek ellátásának megszervezésében is. Ezért évente tíz-húsz bibliobusz üzembe állításához szükséges beszerzési összeg egyharmadát megtérítik a fenntartónak. Ezt a számot növelni kívánják; kérdés, hogy a Pénzügyminisztérium mit fog szólni a tervhez. Valamit javít már most is a helyzeten, hogy a művelődési házakban is működnek olvasótermek, kölcsönző könyvtárak, ha szakmailag alacsony színvonalon s gyenge kihasználtsággal is.

Az a statisztika, amely valamivel több mint ezer közművelődési könyvtárról szól, mintegy 15 ezer kisebb-nagyobb (300 m², 800 m², 1500 m² alapterületű) művelődési otthont regisztrál, ami azt jelenti, hogy gyakorlatilag az ország egész területét behálózza ez a kulturális intézmény. Ráadásul évente 300 új művelődési otthoni építkezéshez nyújt anyagi támogatást a Művelődésügyi Minisztérium. Bár a számok nagyon csábítóak, mégsem akarok semmi következtetést levonni a művelődéspolitika hangsúlyaira vonatkozólag; csak annyit jegyzek meg, hogy mindezek fényében különösen indokoltak a japán könyvtárosok erőfeszítései a könyvtári ellátás fejlesztésének meggyorsítására.

Ha már a könyvtárpolitikáról esett szó, érdekes lehet megjegyezni, hogy a Művelődésügyi Minisztériumban (ami tulajdonképpen oktatási, tudományos és kulturális minisztérium) a könyvtárak állami irányítása nem összpontosul egyetlen szervezeti egységben, hanem megoszlik a közművelődési főosztály, valamint a tudományos tájékoztatási és egyetemi könyvtári osztály között. Az iskolai könyvtárak irányítása pedig az illetékes oktatási részlegekhez tartozik.

Az egységes könyvtári eszméjét inkább maga a szakma ápolja. Harmadikként a világon, 1892-ben alakult meg a Japán Könyvtáros Egyesület, amelynek jelenleg ötezernél több személyi, 1300 intézményi és 33 támogató tagja van. Tevékenységében keverednek azok az elemek, amelyek nálunk a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Könyvértékesítő Vállalat között oszlanak meg. A japán egyesület anyagilag is erős: a tagsági díjakon kívül jelentős bevételei származnak kiadványaiból, szolgáltatásaiból, továbbá egyes programjaihoz a Művelődésügyi Minisztériumtól és más szervektől is kap támogatást. 1972-ben építette fel jelenlegi székházát; a kis telken, amelyet a kormány olcsón bocsátott rendelkezésére, hatszintes épületet emelt, támaszkodva a tagság önkéntes adományaira is. Itt kaptak helyet a központi irodák (30 főfoglalkozású alkalmazott), néhány előadóterem, három vendégszoba, a szakkönyvtár és a gyermekkönyvgyűjtemény.

mény, amellyel a könyvtáros egyesület a szerzők és a kiadók tevékenységét kívánja segíteni. Az egyesületnek a városban még van egy kisebb épülete is, ahol könyvtár-ellátó szolgálata működik. (Japánban egyébként számos cég foglalkozik a könyvtárak könyvvél, katalóguscédulával és felszerelési tárgyakkal való ellátásával.) A szolgáltat rendszeresen megkapja a könyvkiadóktól új kiadványaikat, s az e célra létrehívott bizottság két-három tagja néhány soros annotációt készít a könyvről, majd a bizottság állást foglal abban, ajánlja-e a könyvtáraknak beszerzésre. (1976-ban a beküldött 15 500 könyv közül 6000-et érdemesítették erre.) A kiválasztott könyvek adatait (szerző, cím, kiadás, impressum, két-három soros annotáció, a japán tizedes osztályozás számszáma, tárgyszavak, a várható olvasói kör) hetenként közli a könyvkereskedelem lapja; a könyvterjesztő mindezt pedig 2500 jent fizet a lapnak és 2800 jent az egyesületnek.

Működnek ezenkívül olyan egyesületek is, amelyekbe típusuk szerint tömörülnek a könyvtárak. Így külön egyesületük van a szakkönyvtáraknak, az iskolai könyvtáraknak, az állami egyetemek könyvtárainak, a magánegyetemek könyvtárainak, a közművelődési könyvtáraknak. Élő a szándék, hogy a szakma egységének érdekében ezeket az egyesületeket közös szervezetben, szövetségben fogják össze.

Minduntalan tapasztaltam, hogy a Japán Könyvtáros Egyesületben és a könyvtári egyesületekben a leghaladóbb szakmai törekvések uralkodnak, s ösztönzik a valamivel nehezebben mozduló intézményi és állami vezetést. Az egyesületben betöltött funkció nem esik egybe a hivatalos hierarchiával, ezért olyan erők is érvényre jutnak, amelyek egyébként elfojtódának a hivatali munkában, s a szakmai közvélemény alakítására szintén igen jó fórum a társadalmi keret. Nem szabad azonban azt képzelni, hogy elkeseredett harc folyik a társadalmi és a hivatali szervek között; a Művelődésügyi Minisztérium és az egyesület harmonikus együttműködéséről már szóltam. Hadd tegyem hozzá, hogy a Nemzeti Országgyűlési Könyvtár ad helyet — és támogatást — a szakkönyvtári egyesület titkárságának, vagy a prefektúrai könyvtárakban találnak otthonra a Japán Könyvtáros Egyesület regionális szervezetei.

Japán könyvtárügyének vezető intézménye a Nemzeti Országgyűlési Könyvtár, s nem jogi rendelkezések következtében, hanem erkölcsi súlyánál, gyűjteményeinek és szolgáltatásainak gazdagságánál, személyzetének felkészültségénél fogva a tömegvonzás erejével gyakorol hatást a többi könyvtárra. Természetesen, mint minden nagy intézmény, egy sor belső feladat megoldásával is küszködik, ami gátolja abban, hogy aktívabban töltse be könyvtárközi koordinátori és szolgáltatói szerepkörét. Kétségtelenül vannak ellenérzések is vele szemben — a rivalizálás jelensége máshol is ismert, vagy máshol is féltik autonómiájukat a könyvtárak —, de a Művelődésügyi Minisztérium és a könyvtárak többsége egyaránt azt várja e könyvtártól, hogy egyrészt szervezze egységes rendszerre az ország valamennyi könyvtárát, tekintet nélkül típusára és fenntartójára, másrészt különféle központi szolgáltatásaival és technikai segítségével szélesebb kínálatot nyújtva és rugalmasabban álljon a könyvtárak rendelkezésére, mint eddig tette.

Milyen is ez a Nemzeti Országgyűlési Könyvtár, amellyel szemben ilyen követelményeket támasztanak? Funkciórendszere és szervezete sajátos; még leginkább az amerikai Kongresszusi Könyvtár vethető vele össze. (Amin nem kell csodálkozni, ugyanis a II. világháború után az amerikai megszállók a társadalmi élet minden területén igen erősen és közvetlenül beavatkoztak a japán társadalom, politikai és kulturális intézményrendszer átalakításába.) Nos, a nemzeti könyvtár funkciói a következőképpen foglalhatók össze:

1. az országgyűlés információs igényeinek kielégítése;
2. a kormányzervek (minisztériumok és más kormányhivatalok) könyvtári és információs szolgáltatásának ellátása;
3. a nagyközönség kiszolgálása;
4. az országban levő könyvtárak tevékenységének támogatása;
5. a nemzetközi könyvtárközi együttműködésből adódó kötelezettségek teljesítése.

(Érdekes vita zajlott le *Humphries* angol könyvtáros és a Nemzeti Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettese, *Suzuki Heiachiro* között, amikor az előbbi kétségbevonta az intézmény nemzeti könyvtári jellegét azzal érvelve, hogy túlságosan alárendeli a „klasszikus” nemzeti könyvtári tevékenységét az országgyűlési kiszolgálásának. *Suzuki* válaszában a lényege az volt, hogy egyik funkció sincs alá- vagy fölérendelve a másiknak, s az országgyűlés és a kormányzat szolgálata a nemzeti könyvtár lényegéből következik.)

A Nemzeti Országgyűlési Könyvtár szervezetén belül a kutatási és törvényhozási tájékoztatási osztály elégíti ki az országgyűléstől vagy egyes bizottságaitól, illetve

egyes tagjaitól érkező információs igényeket, de esetenként még túl is megy a szorosán vett tájékoztatási feladatokon, amikor az országgyűlés elé kerülő anyagok elkészültét tanácsadással, értékeléssel és elemzéssel segíti, vagy vállalja a jogszabályok megfogalmazását, esetleg egyes területeken kutatásokat folytat, hogy felkészüljön az országgyűléstől várhatóan érkező igényekre.

Azt hiszem, egyedülálló megoldás, hogy a kormányhivatalokban működő könyvtári és információs egységek a nemzeti vagy az országgyűlési könyvtár fiókjai. A Nemzeti Országgyűlési Könyvtárhoz 33 fiókkönyvtár tartozik, s gyakorlatilag ő felelős a minisztériumok és egyéb kormányzervek könyvtári ellátásáért. Ez a felelősség egyáltalán nem formális, hiszen a fiókkönyvtárak vezetőit a Nemzeti Országgyűlési Könyvtár igazgatója nevezi ki, az érdekelt miniszterekkel egyetértésben.

Nem térek ki a könyvtárügynek nyújtott szolgáltatásaira; egyedül a japán nemzeti bibliográfia gépesítéséről szólok. Ebben — mint az előre látható volt — a bonyolult japán írásmód okozta a legnagyobb nehézséget. Hosszú időt vett igénybe maga a felkészülés is: már a 60-as évek derekán kezdték a számítógéppel való megismerkedést, s határozottabb formában 1971-ben indultak meg a munkálatok; az üzemszerű megjelenést ottjártamkor 1978-ra tervezték. (A Nemzeti Országgyűlési Könyvtár néhány kiadványa már eddig is számítógép segítségével készült, mint például a külföldi periodikumok listája, az országgyűlési viták indexe stb.) Figyelemre méltó, ahogyan a gépesítési program szervezeti kereteit kialakították. Lényegében egy koordinátorra bízta a nemzeti bibliográfia gépesítésével összefüggő feladatokat, s ő vezette a könyvtár számítógépes részlegéből (ez az igazgatási osztályhoz tartozik, 18 főből áll, munkatársai között rendszerszervező és -elemző, valamint programozó mérnökök is vannak) és a feldolgozó osztály dolgozóiból alakult munkacsoportot. A jelek bonyolultságán egy sereg szellemes megoldás révén sikerült úrrá lenniük. Rendelkezésekre álltak ugyan a japán írásra kifejlesztett számítógépes berendezések, amelyeket a sajtóban, könyvkiadásban és a dokumentációs munkában már használtak, ezek azonban csak mintegy 2400 jelet tartalmaznak. A nemzeti bibliográfia szempontjából végzett szövegelemzések szerint pedig legalább 4000-re van szükség, sőt fel kell készülni arra is, hogy újabb jelekkel menetközben is ki lehessen egészíteni a készletet, az újabb és újabb szerzők nevének leírására.

Egyet s más már mondtam az ország közművelődési könyvtáiról; most néhány olyan vonásukat szeretném kiemelni, amelyek tanulsággal szolgálhatnak számunkra.

Kétlépcsős — prefekturális és helyi szintű — közigazgatásukhoz illeszkedik a könyvtári rendszer szervezete is, tehát egyfelől prefekturái, másfelől városi, kisvárosi, falusi könyvtárak működnek. Nagyon hangsúlyozták mindenütt, hogy az egy-egy prefektúra területén található könyvtárak — sajnálatosan — nem tömörülnek egységes rendszerbe, mivel a helyi közigazgatás teljes autonómiája következtében a könyvtárak is teljesen önállóak. Szakmai körökben nagy erőfeszítéseket tesznek a hálózatszerzés érdekében, de eddigi eredményeiket még nagyon szerénynek tekintik. A Magyarországon járt japán tanulmányi csoportot és a magyar könyvtárügyet ismertető füzet kiadót is a mi erős hálózati-módszertani szervezetünk fogta meg. (Mondtam volna el nekik, hogy milyen nehézségekkel küzdünk újabban e téren?!)

Mégis, ha egy-egy prefektúra könyvtárai jogilag nem is alkotnak egységes rendszert vagy hálózatot, a prefekturái könyvtár vezető szerepet tölt be. Általános nyilvános, ha úgy tetszik: tudományos könyvtár, amely magas színvonalú szolgáltatásokat nyújt székhelye és az egész prefektúra lakosai számára. Központja a könyvtárközi kölcsönzésnek, mozgókönyvtári szolgálatot üzemeltet, továbbképző tanfolyamokat szervez stb. A Művelődésügyi Minisztérium is arra törekszik, hogy a következő évek során kialakítsa a könyvtári ellátási rendszer hierarchiáját; tervei szerint a városi és a falusi könyvtárak állományát és szolgáltatásait az általános, tömegesen jelentkező igények szerint kell fejleszteni, míg a prefekturái könyvtárakra hárul a magas színvonalú dokumentumbázis és gazdag referenzgyűjtemény kiépítése, a megfelelő szolgáltatásokkal együtt.

A tokiói prefektúrában még előbbre tartanak a céltudatos, hosszú távú könyvtárpolitika terén. 1970-ben a prefektúra munkacsoportot bízott meg a könyvtári ellátás megtervezésével, s a csoport által kidolgozott, az illetékes szervek által elfogadott irányelvek és szakmai ajánlások alapján élénk könyvtárárpítési, -fejlesztési tevékenység bontakozott ki a prefektúra hatékony anyagi támogatásával. Tokió az egyedüli a prefektúrák közül, amely pénzügyileg is hozzájárult városainak és kerületeinek a könyvtári ellátás megteremtésére irányuló erőfeszítéseihöz, fedezve a beruházási összegnek és az első három év állománygyarapítási kereteinek a felét. (Más prefektúrák nem teremtettek ilyen alapot; az ott működő könyvtárak csak a Művelődésügyi Mi-

nisztériumhoz fordulhattak segítségért. Ez az út persze nyitva állt a tokiói könyvtárak előtt is.)

Nem véletlen tehát, hogy Tokió könyvtári ellátottsága messze az országos átlag fölött áll. Csak egyetlen összefüggéssel érzékeltetve: 200 közművelődési könyvtár működik itt, azaz a japán lakosság mintegy 10 százalékanak az ország közművelődési könyvtárainak mintegy 20 százaléka áll rendelkezésére.

Milyenek ezek a könyvtárak? Meglátogattam néhányukat, amelyek mind új épületben működnek; nem tudom, mennyire általánosíthatók tapasztalataim, de nem is az volt a célom, hogy az átlagot lássam, hanem amit a japán könyvtárosok a legjobbnak vélnek.

Az a szakmai koncepció határozza meg a japán könyvtáráépületek térrendszerét is, amely szerte a világon érvényesül. Ebben a tekintetben nem ért meglepetés. Ami feltűnt, az a következetesség, amellyel az elveket az épületekben megvalósították, egyszer igazolva, másszor főnájára fordítva az elméletet.

Minden elismerést megérdemel a fizikailag hátrányos helyzetű emberek iránti törődés, ami a könyvtáráépület kialakításában is megmutatkozik. Azt hiszem, ez valóban nem pénz, vagy legalábbis nem nagy pénz, hanem szemlélet és szív kérdése. Miről is van szó? Már a bejárat előtt, a járdán érdes felületet képeznek ki a világtalan emberek számára. (Láttam olyan városrészeket is, amelyekben ezek a vezetőcsíkok az egész területet behálózzák.) A csik folytatódik a könyvtárban, elvezet a vakok számára berendezett helyiségekbe, ahol Braille-írású és „hangos” könyvek állnak rendelkezésükre, vagy ahol — mivel ezt nagyon kedvelik — társadalmi önkéntesek olvasnak fel számukra. A könyvtár bejárata fölött néhány másodpercenként harangocská csendül, jelezvén a bejárat helyét. Az ajtó jobbra-balra elcsúszik, ahogy a közeledő a szerkezetet lépéseivel üzembe hozza. (Ez a megoldás pszichológiailag jó hatást vált ki az egészséges használóból is.) A bejárat természetesen szintben illeszkedik a környezethez, s nemcsak lépcsője, de küszöbje sincs. Ha a telekadottságok vagy építészeti megfontolások miatt szintkülönbségek keletkeznek a belső térben, a néhány lépcsőfokos különbséget lejtős rámpával hidalják át, s egy emelet esetén is liftet, méghozzá különlegesen kiképzett liftet állítanak be, olyat, amelyet járószékkel is lehet használni: ajtaja nem nyílik, hanem a falba csúszik, a derékmagasságban elhelyezett tükrök a kihátrálást könnyíti meg, a kezelőgombok alacsonyan vannak. A járószékes könyvtárhasználók külön mellékhelyiséget is kapnak (nagyobb alapterület, megfelelő kapaszkodók stb.).

Nagyon rokonszenves volt számomra, ahogyan ez a szemlélet régi épületeken is megnyilvánul. Sok prefektúrai és egyetemi könyvtár működik még a múlt században vagy e század elején emelt épületekben. Akkor természetesen az akkori „divatot” követték: reprezentatív kialakítás, nagy előcsarnok, lehetőleg kupolával, hosszú lépcsősor vezet fel a bejáratához. Bár az épületet műemlékké nyilvánították, átalakításakor a főbejáratot bezárták, s minden szívfájdalom nélkül új bejáratot vágtak a homlokzaton, hogy az utcaszintről közvetlenül lehessen belépni a könyvtárba.

Túlzás-e ez a messzemenő gondoskodás? Japánban csak a fiatal korosztályokban 3–4 százalékra becsülik a szellemileg elmaradottak és 1,5–2 százalékra a fizikailag hátrányos helyzetűek számát. S az idősebbek között? S mi egészségesebbek vagyunk?

Fenntartásokat ébresztett bennem viszont a tokiói Fővárosi Központi Könyvtár épülete. (Tokióban hat prefekturális könyvtár működik, amelyek közül egyelőre kettő, a Központi Könyvtár és a Hibiya Könyvtár áll közös igazgatás alatt; a tervek szerint a másik négyet is a Központi Könyvtár alá rendelik a jövőben.) Az 1973-ban megnyílt, 20 ezer négyzetméteres épület teljes következetességgel — mondhatnám dogmatikusan — tükrözi a szakrészleges könyvtári szervezet szakmai koncepcióját. A szakrészlegeket három nagy tudománycsoport szerint alakították ki (társadalomtudományok, humaniora, természettudományok) és egy-egy szinten helyezték el őket. Minden szakrészleghöz a szabadpolcos övezeten kívül munkahelyi, raktári és csoportos foglalkozásra alkalmas terek is tartoznak. A gondolatoknak látszik, a megvalósulás mégsem vonzó: a terület túlságosan tagolt, a flexibilitás nem valósult meg, az egyes szakrészlegek alapterülete nem módosítható. Olyan a megoldás, mint egy pontosan megtanult, de rosszul felmondott lecke.

A munkahelyek övezetének két vonását emelem ki. Először azt, hogy Japánban általában, így a könyvtárakban is, bátrabban alakítanak ki nagy alapterületű, sok személyt befogadó irodákat. Gyakorlatilag minden munkahely egyetlen térben foglal helyet, még a 3–4 ezer négyzetméteres könyvtárban is. Láttam olyan nagyobb könyvtárat, amelynek az igazgatója is itt helyezte el az íróasztalát. A Nemzeti Országgyűlési Könyvtár osztályvezetőinek nincs külön szobájuk. De a rendszerszervező mérnököknek sem. Ennek ellenére a munka zavartalanul folyik. Talán elég sok embernek kell

együtt ülnie ahhoz, hogy ne zavarják egymást? A nagy munkatermekhez persze csatlakozik egy vagy két kisebb helyiség, ahol a megbeszéléseket tartják, vagy a vendégeket fogadják. Másodszor pedig azt emelem ki, hogy a dolgozók számára bőkezűbben gondoskodnak szociális helyiségekről (melegítőkonyha, étkező, pihenőszoba), sőt általában egy japán hagyományok szerint kialakított helyiség is rendelkezésükre áll — az otthon hangulatának felidézésére.

Az új épületekben mindenhol légkondicionáló berendezéseket állítottak be; a gépek üzemeltetésére pedig szerződést kötnek egy-egy vállalattal. A szolgáltatásokból amit lehet, igyekeznek megvásárolni, például a takarítást is. Csak az igen nagy könyvtáraknak van például saját könyvkötészetük. Az egyik tokiói városi könyvtár még a feldolgozást is egy kereskedelmi cégtől rendelte meg: nem a nyomtatott katalóguscédulákat, hanem a cég emberei járnak ki a könyvtárba leltározni, címeírni, könyveket szerelni.

Egyébként a közművelődési könyvtárakban csak a szokásos gépi felszereléssel találkozom: gyorsmásolók, audiovizuális berendezések. Egyetlen város, Hino könyvtárában láttam csak gépesített kölcsönzési rendszert. Ez a Hino megérdemel néhány sort, mivel talán egész Japánban a legfejlettebb könyvtári ellátással rendelkező városnak tekinthető. A tokiói prefektúra e 132 ezer lakosú helységében már több mint két évtizedes múltra tekinthet vissza az a gyakorlat, amely a közművelődési szolgáltatások között a prioritást a könyvtárnak adja. Valószínűleg összefügg ez a tény azzal a másikkal, hogy a város polgármestere korábban a Japán Könyvtáros Egyesület főtitkára volt, s éppen az egyesület egyik alkalmazottját, korábbi munkatársát kérte fel annak idején a város könyvtárosának. Mindenesetre a körülmények szerencsés összetalálkozása folytán alakult így, s folytatódik a jövőben is a helyi művelődéspolitiká. Mint ahogyan a jelenlegi könyvtárigazgató, de mások is kijelentették, ami Hinóban látható, nem jellemző általában a japán könyvtárügyre. Általában az elsőbbség a művelődési otthonokat illeti. Itt, Hinóban is megvan az úgynevezett közösségi központok (mi úgy mondanánk, lakóhelyi klubok) hálózata: 32 klub, egyenként 60—100 m² alapterületűek, s a központjuk (kb. 1200 m²), ahol négy függetlenített munkatárs dolgozik. A lakóhelyi klubok kulcsát egy-egy társadalmi munkás megbízott őrzi, aki a csoportok kérésére odaadja a kulcsot és a helyiséget rendezvények tartására.

A könyvtári rendszer központi könyvtárból (2220 m²), hat fiókkönyvtárból (átlagosan 100 m²), két bibliobuszból (68 kölcsönzőhely) áll. Készen állnak a tervek a hálózat fejlesztésére: a város két alközpontjában 1000—1000 m²-es fiókokat akarnak építeni, s a kisebb fiókok számát 15-re emelni. Ez azt jelentené, hogy ezer méteren belül mindenütt található könyvtári szolgálati helyet az olvasó.

Nemcsak a beruházás, hanem a fenntartás terén is nagyvonalú gazda a város. A teljes költségvetés 1,05 százalékát fordították 1976-ban könyvtári célra. Ennek az évnek 36 ezer egységnyi gyarapodása nem kivételes, és az új dokumentumok bősége a szolgálati helyek sűrűségével együtt eredményezte a magas forgalmi mutatókat: 40 ezer olvasó (a lakosság 31 százaléka) 940 ezer könyvtári egységet kölcsönzött.

A gyarapítás és a kölcsönzés nagy számaihoz viszonyítva a 39 főnyi személyzet (ebből 26 szakképzett könyvtáros) nem látszik soknak. Sőt, ha tekintetbe vesszük, hogy a feldolgozásban nem támaszkodnak a központi szolgáltatásokra, nagyon is szerény e létszám. Viszont rendelkezésükre áll az angol Plessey cég által gyártott gépesített kölcsönzési rendszer japán megfelelője. Rendkívüli mértékben megkönnyíti, meggyorsítja, leegyszerűsíti a könyvtárosok munkáját, s rengeteg munkaerőt takarítanak meg a „fényceruza” bemeneti adatregisztrációs berendezés és a központi kasszázógépes feldolgozó egység segítségével. A könyvtári rendszer minden tagját (tehát a fiókkönyvtárakat és a bibliobuszokat is) felszerelték a kikölcsönzött és visszahozott könyvek, valamint az olvasók adatait felvevő adatregisztrátorral; a központi könyvtár feldolgozó egysége az egész rendszer számára dolgozik. (A berendezés a RICOH cég gyártmánya.) A könyvtárakban nyüzsgő gyerekek nyakában pedig madzagon ott lóg a műanyag olvasójegy a vonalkóddal.

Nem fejezhetem be ezt a beszámolót anélkül, hogy legalább az *egyetemi könyvtárakban* szerzett legfontosabb benyomásaimra ki ne térjek. Óvakodva a megalapozatlan általánosítástól azt mégis mondhatom, hogy a tekintélyes, régebbi alapítású egyetemek könyvtárai nagyon is emlékeztetnek a Közép-Európára jellemző intézménytípusra, mégpedig külső megjelenésben, szervezetben, munkamódszerekben egyaránt. Ismerős dallamként hangzott, amikor Kiotóban, az ország legtekintélyesebb egyetemének könyvtárában (a japán Nobel-díjasok állítólag mind erről az egyetemről kerültek ki) arról hallottam panaszkodni, hogy a központosítási törekvéseket gátolják a kialakult hagyományok, a professzorok kényelemszeretete, ragaszkodásuk a

saját, önálló könyvtár vélt előnyeikhez. A központi könyvtár 1939-ben költözött jelenlegi épületébe, amely ma már korszerűtlen elrendezésű, lehetetlenné teszi a szolgáltatások fejlesztését; tervezik, hogy két-három év múlva új épületet emelnek a helyén. Számadatokkal lehet jellemezni a központi könyvtár és az egyetem egyéb könyvtári egységei (kari, intézeti, tanszéki könyvtárak) közötti arányokat: a könyvtári szolgálatot összesen 280 fő látja el (ebből 57 dolgozik a központban), állománygyarapításra 400 millió jent fordítanak (ebből 60 millió a központ részesedése), az évi gyarapodás 90 ezer kötet (a központban 11 ezer), a kurrens folyóiratok száma 15 ezer (a központban: 1500), az egyetem teljes könyvvállománya 3,4 millió (a központban: 480 ezer).

A *Keio Egyetemi Könyvtár* (Tokió egyik magánegyetemén) azonban arra példa, hogy nehéz feltételek között is lehet jó könyvtárat csinálni, vagy legalábbis felkészülni a jövőre. Elhelyezési körülményei egyáltalán nem rózsásak. Egyik épülete még a háború előtt épült; az ötvenes években a szomszédságában emelt irodaházban kapott még területet, hét szinten. A két épületet föld alatt folyosó köti össze. A kedvezőtlen tényezők ellenére sikerrel igyekeztek korszerűsíteni szervezetüket és szolgáltatásaikat. Érdekes megfigyelni, ahogyan a korábban általánosan elterjedt porosz egyetemi könyvtári modellről fokozatosan áttérnek az amerikai—angol mintára. Így például már 17 éve megkezdtek az alsóbb éves egyetemi hallgatókat szolgáló külön állománytest kialakítását; ma már 170 ezer kötetből áll ez a gyűjtemény, és szabadpolcos használati rendben működik, bár szűkös elhelyezése inkább raktárra emlékeztet. Az új épületszárnyban, ugyancsak szabadpolcos felállításban, egy másik gyűjtemény áll a tanári kar, a szakdolgozatot írók és a kutatómunkát végzők rendelkezésére; ez 300 ezer kötetet tartalmaz, amelyet az egyetemi intézetek szerint tagoltak. Zárt raktárban kezelik a régi állományt (430 ezer kötet), amely még a régi raktári rendben áll. A központi könyvtár állományának átrendezésével együtt, mivel így magasabb szintű szolgáltatásokra képesek, megkezdhették a könyvtári szolgálat centralizálását is. Állításuk szerint Japánban egyedül ezen az egyetemen sikerült megszüntetni a hagyományosan nagy és önálló tanszéki, intézeti és kari könyvtárakat (csupán a mérnöki és az orvosi fakultás könyvtárai működnek önállóan, mert egészen más campus-on, egyetemi területen vannak elhelyezve), s beolvastották őket a központi könyvtárba. Az oktatási egységekben néhány száz kötetes kézikönyvtárak maradtak.

Tokióban működik az ország vezető műszaki felsőoktatási intézménye, a Tokiói Állami Műszaki Egyetem. Figyelmet érdemel, hogy az informatika körébe eső ismeretanyagot több szervezeti egységében is oktatnak. Így a természettudományi karon működik az informatikai tudományok intézete, a mérnöki karon a számítógépek intézete, továbbá a posztgraduális képzést nyújtó iskolai egyikeben információtudományi, másikkában információfeldolgozási intézet. A központi könyvtár épületét 1973-ban emelték. Alapterülete 6500 m², amely négy szinten helyezkedik el. Igen egyszerű, de funkcionálisan jól átgondolt épület, a legkorszerűbb egyetemi könyvtári épületmodell saillantmentes, takarékos megvalósítása. A földszinten 60 ezer kötet könyv található (a régi állományt — 250 ezer kötet — a régi könyvtáráépületben tárolják), az I. emeleten a japán, a II. emeleten a külföldi folyóiratok kurrens és visszamenőleges évfolyamai kaptak helyet, durván igazodva a használók egyre igényesebb kategóriáihoz. Szintenként dohányszőszarkot alakítottak ki automata büfével, a II. emeleten tanácskozó és szemináriumi szobákat, s minden szinten reprográfiai berendezéseket helyeztek el. A III. emeletet csak részben foglalják el a szolgálati helyiségek; itt bővítésre nyílik majd lehetőség. A könyvtár saját számítógéppel rendelkezik, de egyelőre csak a kölcsönzés nyilvántartását (a bemenetet lyukkártya adja) és a folyóiratkatalógus összeállítását végzik vele. A feldolgozás egész folyamatának gépesítését a nemzeti bibliográfia kísérleteinek sikerétől teszik függővé. Ezekkel a megnyerő vonásokkal szemben áll a könyvtár alacsony személyzeti ellátottsága (35 fő), fejletlen tájékoztató szolgálata. Még csak vitatkoznak arról, hogy vajon bevezessék-e vagy se a szakreferensi rendszert, vállalkozhat-e, vállalkozzék-e a könyvtár az érdemi szakirodalmi tájékoztatásra.

Hát messze van-e a messze? Alighanem nincs. Más társadalmi viszonyok, más történelmi és kulturális hagyományok, más műszaki-gazdasági fejlettségi szint objektív, meghatározó feltételei ellenére is a japán könyvtárugy nagyon sok vonása ismerősnek tetszhetett a magyar olvasó számára. S amiben előttünk járnak, abból okulhatunk. Ahogyan ők is tanulnak mindenkitől, akitől csak lehet.

Papp István

A tanácsi levéltárak kiadványai

A könyvtárak és a levéltárak hagyományos jó kapcsolatai a közelmúltban tovább erősödtek. A közművelődési munkában gazdag tapasztalatokkal rendelkező könyvtárak mellé megkezdődött a részben közművelődési funkciót is ellátó levéltárak szolid felzárkózása.

A felszabadulás a levéltárak előtt is megnyitotta a fejlődés lehetőségét, elérhetővé vált, hogy a levéltárak a közigazgatás eszközeiből a művelődés tényezőivé emelkedjenek. Az út elég hosszú volt. Az 1950. évi 29. számú törvényerejű rendelet lerakta a szocialista levéltárügy alapjait. Az elhanyagolt megyei és városi levéltárakat államosították, s ezáltal a vidéki levéltárak kikérültek a korábbi, elszigetelt állapotukból. 1967-ben kormányhatározat adta vissza a megyéknek a levéltárakat, előbb „VB közvetlen” intézményként, később a művelődésügyi osztályok hatáskörébe áttallamos tanácsai levéltárakként. A megyék kedvezőbb feltételeket teremtettek az intézmények működéséhez, de egyben új feladatokat is megfogalmaztak. Az 1969. évi 27. számú törvényerejű rendelet a tanácsai levéltárakat igazgatási és közművelődési tevékenységet is ellátó tudományos intézményekké nyilvánította; rendeltetésszerű feladatukká tette a *helytörténetírás* művelését. A levéltárosok nagyobb része korábban is művelője volt a történettudománynak, lelkes szervezője a tudományos folyóiratoknak, megyei monográfiáknak, de 1969-től megnyílt a lehetőség, hogy a tanácsai levéltárak mint kiadványszervezők és mint *nem hivatásos kiadók* is részt vállaljanak a helytörténetírás feladatainak megoldásából. A tanácsai levéltárak kiadói tevékenysége nagymértékben függ a megyei tanácsok által e célra juttatott költségvetési összegtől, a publikáló munkatársak számától, felkészültségétől és a levéltárak tudományszervező tevékenységétől. A kiadványok ismeretében joggal állapíthatjuk meg: a levéltárak a helytörténetírás hasznos műhelyeivé váltak, és ezáltal eredményesen valósítják meg közművelődési feladataikat.

Ez alkalommal elsősorban a tanácsai levéltáraknak a hetvenes években megjelentetett kiadványait szeretnénk részletesebben bemutatni, de utalunk a korábbi évek fontosabb kiadványaira is. Műfajukat tekintve ezek forráskiadványok, évkönyvek, levéltári segédletek, módszertani füzetek, város-, község-, üzemmonográfiák, továbbá önálló kötetek. A tájékoztatás érdekében megkíséröljük a fenti műfaji csoportok részletesebb bemutatását, azt, hogy az egyes levéltárak mely területeken tudnak színvonalas kiadványt alkotni. Maguknak a műveknek, sorozatoknak értékelésétől azonban eltekintünk, mindössze — a teljesség igénye nélkül — az adott műfaji csoport jellemzőbb köteteinek kiemelésére vállalkozhatunk.

Helytörténeti forráskiadványok, levéltári évkönyvek

A levéltárak, így a tanácsai levéltárak kiadói munkájának is talán legfontosabb területe a *források feltárása és közzététele*. Nemes hagyomány folytatására vállalkoztak, amikor a hatvanas évek elejétől — a Levéltári Igazgatóság felhívására — folyamatosan elkészítették a helytörténeti olvasókönyveket. A *Magyar Történelmi Olvasókönyv* több kötetből álló sorozata 1905-ben indult, azzal a szándékkal, hogy az egyetemes és a magyar történelem legalapvetőbb forrásainak közlésével segítse a középiskolai történelemtanítást. Hasonló feladatot vállalt a hatvanas években kiadott *Történelmi Olvasókönyv* is. A levéltári olvasókönyv célját találozva fogalmazta meg a borsodi kiadvány szerzője: „a középiskolai történelemkönyv kiegészítőjének, mintegy illusztrációjának” szánja, azzal a céllal, hogy „a múltat életközelségbe hozza, szűkebb hazánk múltján keresztül felkeltse az olvasók történeti érdeklődését”. A könyvtáraknak — még utólag is — érdemes e kötetek megszerzésére törekedniük, hiszen ezek egy-egy megye egész történelmi fejlődéséről igyekeznek vázlatos képet nyújtani. Reméljük, hogy a megyei könyvtárak legalább a környező megyékből — bár az volna a kívánatos, hogy minden megyéből — beszerezték vagy beszerzik ezeket a műveket.

A levéltárak ezen felül szép számban jelentettek meg önálló forráskiadványokat is. A Bács-Kiskun megyei Levéltár az 1918–1919-es, illetve az 1944–1945-ös történelmi sorsfordulóról jelentetett meg dokumentumgyűjteményeket magas színvonalú történelmi bevezetőkkal. Megjelent továbbá a *Békéscsaba munkásmozgalmának dokumentumai* (Békés megyei Levéltár), *Válogatott dokumentumok a baranyai—pécsi munkásmozgalom történetéhez 1929–1944.*, *A népi demokrácia kezdeti időszakának dokumentumai Baranyában* (Baranya megyei Levéltár). Feltétlenül szólnunk kell a Ko-

márom megyei Levéltár, a József Attila Megyei Könyvtár és a Komárom megyei Munkásmozgalmi és Ipartörténeti Múzeum közösen készített *Dokumentumgyűjtemény a tatái szénmedence községeknek egyesítéséről* című kötetéről is. A Nógrád megyei Levéltár több tematikus dokumentumgyűjteményt tett közzé: *Dokumentumok az iskolák államosításáról, Nógrád megye tanácsai a művelődésért* (1950—1970), *A Rákóczi-szabadságharc és Nógrád megye*. (Dokumentumválogatás és ajánló bibliográfia.)

A Pest megyei Levéltár gondozásában jelent meg *Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1559. évi összeírása* című, országos érdeklődést kiváltó forráskiadványa — lektora dr. Hasan Eren ankarai professzor volt —, mely az egykori Pest—Pilis—Solt—Kiskun megyéknél nagyobb kiterjedésű közigazgatási terület demográfiai viszonyai, belső migrációjával, településtörténetével, helytörténetével, történeti földrajzával vagy akár névtudományi feldolgozásával foglalkozóknak új ismeretanyagot nyújtó forrásmunka.

A levéltári kiadványok leginkább elkülöníthető része: az *évkönyvek* csoportja. A Somogy megyei Levéltár évkönyvének első kötetében a következő célt tűzte maga elé „...fontos feladat... hogy alapvető tanulmányokkal szolgáljuk a történetkutatói tevékenységet, s egyben oktatási és közművelődési célokat is segítsünk megvalósítani”. (*Ismertetését l. a Könyvtáros 1975. 1. számában.*)

A hajdú-bihariak a megyei, illetve az országos történelmi szintézist kívánták tanulmányaikkal elősegíteni. A levéltári *évkönyvek* vagy tanulmánykötetek évenként egy alkalommal jelennek meg, s a tanács levéltárak eddigi gyakorlata alapján azt mondhatjuk róluk, hogy átfogó képet nyújtanak a levéltáraknak mint alkotó műhelyeknek tudományos tevékenységéről. Tehát tartalmaznak tanulmányokat, forrásközleményeket, életrajzokat, honismereti tájékoztatókat, oklevelek jegyzékeit, egy-egy téma levéltári forrásait, bibliográfiát és így tovább. A történelmi tanulmányok első-sorban helytörténetiek, a helytörténetet a nemzeti történet szükséges és nélkülözhetetlen részeként értelmezve. A tanulmányok tematikája rendkívül gazdag. A szerkesztők következetesen törekszenek a megye történelmi fejlődésének nyomon követésére, tehát gazdaságtörténeti, társadalom- és politikatörténeti, közigazgatás- és művelődéstörténeti, demográfiai, településtörténeti és levéltártörténeti témájú tanulmányok kapnak helyet az évkönyvekben. Néhány levéltár eredményesen tárgyalja tematikus számok megjelentetésére: ezek célja egy-egy város (Debrecen, Dunapentele — Dunaújváros), egy-egy meghatározott témakör (1918—1919, a felszabadulás, a földreform, agrártörténet, ipartörténet stb.), egy-egy történelmi személyiség minél teljesebb bemutatása (pl. Deák Ferenc).

Figyelmet érdemel néhány levéltárnak az a törekvése, hogy „blokkok” kialakításával adja meg a szám karakterét: pl. a *Fejér megyei Történeti Évkönyv 8. kötete* a magyarországi ügyvédség intézményének bemutatására vállalkozik; a *Tanulmányok Tolna megye történetéből* című sorozat színvonalas művelődéstörténeti, közigazgatástörténeti blokkot alakított ki. Szerkezete miatt talán ide sorolható (terjedelme és évenként több alkalommal történő megjelenése miatt esetleg külön, a periodikumhoz közel álló műfajnak) a Heves megyei Levéltár gondozásában megjelenő *Archivum* című kiadvány, amely a szűkebb haza jobb megismerését kívánja szolgálni értékes tanulmányokkal és válogató jellegű történeti bibliográfiával.

Az évkönyvek a levéltári publikációs tevékenység legátfogóbb, tényleges társadalmi és tudományos igényt kielégítő termékei. Remélem, hogy a könyvtárosok figyelemmel kísérik ezeket, és segítenek felkelteni az érdeklődést irántuk.

Levéltári segédletek a kutatók szolgálatában

Az úgynevezett levéltári segédletek a levéltárak speciális kiadványai. Elsőrendű feladatuk a kutatók tájékoztatása bizonyos forráscsoportok tartalmi jellemzőiről. Talán ez a kiadványfajta esik ki leginkább az érdeklődők, sőt a könyvtárak figyelméből is.

A levéltárak anyagáról részletes tájékoztatást nyújtanak *A területi levéltárak fondjegyzékei* című, belső használatra készített sorozat kötetei, amelyek a megyei levéltárak szakkönyvtáraiban találhatók meg. A kiadott segédletek közül figyelmet érdemel a Hajdú-Bihar megyei Levéltár *Hajdú-Bihari kéziratok térképek* című, magas színvonalú kiadványa. Több levéltár szintén kiadta a már feltárt kéziratok térképeinek jegyzékét; ilyen például *A Szolnok megyei Levéltár kéziratok térképeinek katalógusa*, a *Kéziratok térképek a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltárban*, míg a Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár *Kéziratok és nyomtatott térképek* címmel jelentette meg kiadványát.

Üttörő jelentőségűnek tekinthető a Hajdú-Bihar megyei Levéltár *A helytörténetírás levéltári forrásai* c. háromkötetes sorozata, amely a levéltár őrzetében levő irat-

anyagról ad tájékoztatást a kutatóknak. A történeti bevezetők széles körű kutatás alapján születettek, s tartalmazzák mindazoknak a szervezési és hatáskör-megállapító jogszabályoknak ismertetését, valamint az iratcsoportok forrásértékének általánosabb leírását, amelyek — ha bizonyos eltérésekkel is — nemcsak a kutatóknak, hanem intézményeknek is útmutatóként szolgálhatnak. A kötetek válogató bibliográfiát is kínálnak a különböző történelmi korszakokhoz, illetve üzemek, intézmények történetéhez.

A levéltár jelentette meg *A debreceni iskolák* című segédletet, amely rendkívül hasznos segítséget nyújt az iskolatörténeti kutatók számára. A Heves megyei Levéltár gondozásában napvilágot látott a *Mohács előtti oklevelek gyűjteménye*, továbbá a *Borsodi Levéltári Füzetek* c. sorozat keretében megjelent segédletek nagy segítséget nyújtanak a történészeknek. Hasonló feladatot látnak el a Nógrád megyei Levéltár által kiadott segédletek is.

A levéltárak közművelődési munkájából következik, hogy fokozottabb támogatást kell nyújtaniuk a honismereti mozgalom, illetve az iskolai történelemtanítás számára. A *módszertani kiadványok* terén a Baranya megyei Levéltár útmutató szerepet játszik. Elsők között ismerte fel a krónikairó mozgalom értékeit, és az elsők között vállalkozott annak módszertani segítésére. A *Baranyai Krónikairás* c. sorozata nemcsak tartalmi és módszertani elemzést nyújt, hanem alkalmat is a mozgalom értékeinek bemutatására. Hasonló módon említhetjük a Pest megyei Levéltár munkásságát, hiszen ez az intézmény már 1967-ben megrendezte a megye krónikairóinak tanácskozását, majd kiadta a tanácskozás teljes anyagát, *A modern krónikairás Pest megyében* címmel. E kötetben találhatjuk Jánosi Ferenc: *A modern krónikairás elvi-módszertani kérdései* c. meghatározó jellegű előadását. A Hajdú-Bihar megyei Levéltár az *Útmutató krónikairóknak* c. módszertani füzettel kívánja segíteni a mozgalmat. A Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár módszertani levéllel sietett a megyei honismereti diáktábor segítésére.

Örömmel üdvözlöttük a Somogy megyei Levéltár követésre méltó sorozatának, az *Iskola és Levéltár*-nak újabb füzetét, amely hasznos segítséget kínál az iskolai történelemtanításnak. A város- és község-, valamint üzemi monográfiák kiadásával a levéltárak létező társadalmi-helytörténeti igények kielégítésére vállalkoznak. E megállapításunk bizonyítására egyetlen tényt szeretnénk felhozni: Debrecen ipartörténetében rendkívül nagy szerepet játszott az élelmiszeripar, nevezetesen a malomipar. Az 1944-ben a németek által felrobbantott István gőzmalom története a mai napig feldolgozatlan. A Gabonaipari Tröszt többszöri megkeresés ellenére elzárkózott a nagymúltú malom történetének feldolgoztatásától. Végül a megyei levéltár vállalta az üzem történetének feldolgoztatását, kiadását. E műfajban említést érdemel Csittáry Gergelynek a Heves megyei Levéltár gondozásában megjelent *Az egercsehi szénbánya története* c., illetve a Hajdú-Bihar megyei Levéltár által szervezett munkaközösségnek *Hajdúhadház története* c. munkája.

A levéltári kiadványok körébe tartoznak még az *egyedi kötetek*, amelyek nem sorolhatók egyetlen korábbi műfaji csoportba sem. E kiadványok közül szeretnénk felhívni a figyelmet Soós Imre: *Heves megye községei 1876-ig* c. reprezentatív kötetére, amely 120 Heves megyei község legfontosabb jellemzőit tárgyalja. Tulajdonképpen a helytörténeti lexikon történelmileg szélesebb alapokon nyugvó változatáról van szó a Heves megyei Levéltár kiadványa esetében. A levéltár kiadásában jelent meg Grúz János: *Heves vármegye törvényhatósági bizottságainak tevékenysége (1919—1929)* című műve is.

A Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulója tiszteletére adta ki Balogh István tollából a *II. Rákóczi Ferenc Szabolcs és Szatmár vármegyében* című dolgozatát. E sorban említjük Komoróczy György: *A reformkori Debrecen* (Hajdú-Bihar megyei Levéltár), Csipes Antal: *Békés megye a XV. században* (Békés megyei Levéltár) c. művét. A Veszprém megyei Levéltár 1978-ban jelentette meg Gutheil Jenő: *Az Árpád-kori Veszprém* című, országos érdeklődésre számot tartó kötetét. A Szolnok megyei Levéltár közigazgatástörténeti szempontból értékes kiadványa Seres Péterné munkája, a *Jász—Nagykun—Szolnok megye kialakítása*.

Röviden szólunk a levéltárak kiadványszervező, szerkesztő és szerzői munkájáról. A megyei levéltárakban dolgozó, kis számú tudományos munkatársi gárda munkaidejének nagyobb részében a levéltári szakmunkákkal foglalkozik, így publikálásra kevés ideje jut. Az önálló kiadványok megjelentetéséhez tehát szükség van külső munkatársak szervezésére. A megyei levéltárak elsősorban a székhelyen működő tudományos, közművelődési intézmények, párt- és tanácsi apparátus, a fővárosban és

az ország más területén dolgozó kutatók köréből szervezik munkatársaikat. Csak így tudják megvalósítani a megyei tanács által jóváhagyott kiadványtervet.

Külön hangsúlyozom a megyei könyvtárakkal való együttműködés hasznosságát. A Hajdú-Bihar megyei Levéltár a megyei könyvtár munkatársainak közreműködésével készítette el a *Helytörténetírás levéltári forrásai* című háromkötetes sorozatot, A *debreceni iskolák* c. segédletet; évkönyveiben egy válogató jellegű történeti bibliográfia illetve tanulmányok készültek — szintén a megyei könyvtár munkatársainak közreműködésével. Három, az előkészítés stádiumában levő kötetünknek ugyancsak van könyvtáros közreműködője.

A levéltári kiadványok országos terjesztése még nincs megnyugtatóan rendezve. A levéltárak egy része kiadványait a megyeszékhelyen könyvárusi forgalomban teszi hozzáférhetővé, vagy maga árúsítja azokat. Ez a kör lassan ugyan, de bővül. Nehézebben juthatnak az érdeklődők azokhoz a kiadványokhoz, amelyek nem vásárolhatók meg. Ezekből csak a kiadványt megjelentető levéltártól lehet kérni a szükséges számú példányt. A könyvtárak ellátása általában megoldott, hiszen a levéltárak csere- vagy tiszteletpéldányt küldenek a megyei könyvtáraknak, amelyek a hálózat számára szükséges példányokat ezután megkérhetik vagy megvehetik. Az egy-egy terjesztés, forgalmazás azonban még várat magára, reméljük, rövidesen elmúlik az az idő, amikor egy-egy levéltári kiadványra vadászni kell.

Végezetül tájékoztatásképpen közöljük a megyei levéltárak kiadványainak címét:

ÉVKÖNYVEK, TANULMÁNYKÖTETÉK

Baranyai helytörténetírás. A Baranya megyei Levéltár évkönyve (Ind.: 1968.)

Fejér megyei történeti évkönyv. Tanulmányok és források Fejér megye történetéhez. A Fejér megyei Levéltár évkönyve (1968.)

A Hajdú-Bihar megyei Levéltár évkönyve. (1974.)

Archívum. A Heves megyei Levéltár közleményei. (1973.)

Somogy megye múltjából. A Somogy megyei Levéltár évkönyve. (1970.)

Tanulmányok Tolna megye történetéből. (1968.)

Vas megye múltjából. Levéltári évkönyv. (1976.)

Zalai gyűjtemény. (1974.)

KÖZLEMÉNYEK, KIADVÁNYOK

A Bács-Kiskun megyei Levéltár kiadványai. (1974.)

Forráskiadványok a Békés megyei Levéltárból. (1967.)

Borsodi Levéltári füzetek. (1971.)

A Hajdú-Bihar megyei Levéltár közleményei. (1972.)

Tanulmányok Heves megye történetéből. (1976.)

A Heves megyei Levéltár segédletei. (1975.)

Adatok és források a Nógrád megyei Levéltárból. (1971.)

Pest megye múltjából 1—3. köt. (1965.)

Iskola és levéltár — Dokumentumok a szülőföldről. A Somogy megyei Levéltár kiadványa. (1976.)

Levéltári füzetek (később: Szolnok megyei Levéltári füzetek.) (1974.)

A Veszprém megyei Levéltár kiadványai. (1977.)

HELYTÖRTÉNETI OLVASÓKÖNYVEK

Olvasókönyv Békés megye történetéhez 1. köt. Szerk. Szabó Ferenc, összeáll.: Kristó Gyula. Békéscsaba, 1967., 2. köt. Szerk. Impon József.

Olvasókönyv Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc város történetéhez. Összeáll.: Deák Gábor, Gyimesi Sándor. Miskolc, 1965.

A hatszázéves Debrecen. Szemelvények a város történelméből. Szerk. Komoróczy György, Debrecen, 1961.

Pusztaszertől Pusztaszerig. Dokumentumok Csongrád megye történetéből. Összeáll.: Páhi Ferenc, Schneider Miklós. Szeged, 1965.

Fejér megye múltja frott emlékekben. Összeáll.: Farkas Gábor, K. Móra Magda. Székesfehérvár, 1962.

Győr megye történetének írásos emlékei. Szerk. Lengyel Alfréd. Győr, 1965.

Hajdú-Bihari történelmi olvasókönyv. Szerk. Komoróczy György. Debrecen, 1973.

Kanyar József: Harminc nemzedék vallomása Somogyról. Történelmi olvasókönyv. Kaposvár, 1967.

Sopron és a megye múltja egykori iratok tükrében. Összeáll.: Horváth Zoltán. Sopron, 1964.

Szabolcs-Szatmár megyei történelmi olvasókönyv. Szerk. Csermely Tibor, Hársfalvi Péter. Nyíregyháza, 1970.

Szeged múltja frott emlékekben. Összeáll.: Oltvai Ferenc. Szeged, 1968.

Olvasókönyv Szolnok megye történetéhez. Összeáll.: Antal Árpád. Szolnok, 1969.

Olvasókönyv Zala megye történetéhez. Összeáll.: Degré Alajos. Zalaegerszeg, 1961.

Gazdag István

**a Múzeumi Restaurátor-
és Módszertani Központot**

A magyar múzeumok központi intézménye, a Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ (a továbbiakban MRMK) 1974 elején alakult meg. Munkája, kereskedelmi forgalomba nem kerülő számos kiadványa, sőt még a neve is ismeretlen a könyvtárosok nagy része előtt, pedig a szoros együttműködés kiépítése, bibliográfiáinak felhasználása a minél hatékonyabb közművelődés érdekében fontos lenne!

Az MRMK, amely kiterjedt kapcsolatokot tart fenn a külföldi muzeológiai és restaurátor-intézményekkel, a Néprajzi Múzeum régi épületében, a pesti Könyves Kálmán körúton kapott helyet. Szervezetileg az igazgatáson és a gazdasági hivatalon kívül restaurátor, közművelődési és módszertani, valamint dokumentációs osztályra tagozódik. Igazgatója Éri István. Az intézmény postai címe: 1086 Könyves Kálmán krt. 40. Tel: 137-220, 137-221, 137-223, 137-224, 137-227.

A restaurátor osztály

A restaurátor osztály a legnépesebb, itt dolgozik a központ munkatársainak csaknem fele. (Elődjé az Iparművészeti Múzeum épületében működő muzeológiai technológiai osztály volt.) A múlthoz viszonyítva sokkal behatóbban foglalkozik szakmai kutatásokkal, mikroklimatikus méréseket végez a múzeumi raktárakban, ellátja a műtárgyvédelem szakfelügyeletét, megjelentet számos tanulmányt és szakmai kiadványt. 1976 júliusában Veszprémben nemzetközi restaurátor-szemináriumot rendezett. Az itt elhangzott előadások *A restaurátorképzés helyzete és problémái* címmel könyv alakban is napvilágot láttak. Rendszeres kiadványa a *Múzeumi Műtárgyvédelem* c. évkönyv — ebből eddig három kötet jelent meg. Ezekben könyvtári vonatkozású írásokat is olvashatunk. Például a 3. számban B. Kozocsa Ildikó *Papír és pergamen kéziratok restaurálása az Országos Széchényi Könyvtárban* címmel közölt cikket, másik kettőt pedig Kastaly Beatrix írt a hírlaprestaurálásról.

Az osztály egyik közérdekű kiadványa *A múzeumi műtárggyvédelemben használatos vegyszerek jegyzéke*. Szerkesztés alatt áll a *Figyelő* (erről később még szó esik) 8. és 9. — papírestaurálással foglalkozó — száma.

Az itt dolgozók nagy részét munkaidejének csaknem felében a szakoktatás

feladatainak ellátása köti le. Az osztály rendszeresen szervez alapfokú tanfolyamot évente 17—30, valamint középfokú szakosított továbbképzést ugyanennyi résztvevő számára, és közreműködik a főiskolai levelező oktatás lebonyolításában is. A könyvtárosok ezek közül főleg a szakosított továbbképzés érdekelheti. Előkészületben van ugyanis egy papírr Restaurátor takfolyam szervezése, s míg az említett tanfolyamokra általában csak a múzeumok dolgozói jelentkezhetnek, a papírr Restaurátor-képzésben — mivel azt az egész közgyűjtemény terület részére akarják rendezni — a könyvtári könyvtárosok és restaurátorok is részt vehetnek.

A közművelődési és módszertani osztály

A közművelődési osztály látja el hírekkel a sajtót, a rádiót, a művelődési házakat, az ifjúsági szervezeteket, az üzemek hangoshíradóit. Megtervezi a múzeumi hónapok propagandáját, jegyzékeket ad ki a magyarországi múzeumokról, nyitvatartási idejükről, kiállításokról; pályázatokat rendez stb. Megterveztetett egy újszerű és olcsó tömörkötőrendszert, ami szintén érdekelheti a könyvtárakat.

A sokszorosító üzem évente átlagosan 7 tonna papírból készít majdnem 200 (A/5 alakú) nyomdai ív terjedelemben önálló kiadványokat, és emellett 500 ívoldalon aprónyomtatványokat, úrlapokat.

A múzeumi könyvtárak és az MRMK

56 múzeum könyvtárában működik főfoglalkozású könyvtáros, az egyes múzeumokban dolgozó könyvtárosok száma 1—11 között váltakozik. Ezeknek a könyvtáraknak a jegyzékét az MRMK Tájékoztató a Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ munkájáról c. évkönyvének 3. száma tartalmazza, amelyből meg lehet tudni, hogy bizonyos szakkönyvek (néprajz, bélyeggyűjtés, régészet stb.) könyvtárközi kölcsönzése ügyében hová érdemes fordulni.

A múzeumi könyvtárak időnként szakmai értekezleteket tartanak (Könyvtáros, 1975/2. sz.), s ezeken a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, valamint az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai közül is sokan részt vesznek, előadást tartanak. Az értekezletek célja a múzeumi hálózat könyvtári munkájának segítése, hatékonyabbá tétele és

magasabb szintre emelése. A megvitatott témák: a központi szolgáltatások, a bibliográfiai tevékenység, a továbbképzés, az országos információs hálózatba való bekapcsolódás stb. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ közreműködésével az MRMK elkészítette a múzeumi könyvtárak működési irányelveinek tervezetét (Könyvtáros, 1976/4. sz.). Ahhoz, hogy az együttműködés ne csak vitatéma legyen, hanem élő valóság, a múzeumi könyvtári hálózat tényleges megteremtésére van szükség. A tervek készek, a döntés azonban még nem született meg.

A dokumentációs osztály

Az osztály három egységből áll: adattárból, a szakirodalmi dokumentációból és a könyvtárból. Ez utóbbi egyben a muzeológia és a múzeumi restaurálás országos szakkönyvtára s a leendő hálózat központja.

Az állomány mennyiségileg nem nagy, minőségileg és szakmailag azonban kitűnő. A világ múzeumainak legfontosabb kiadványai eljutottak és eljutnak ide, s ezeket analitikusan feldolgozzák. Minden jelentősebb tanulmányról, cikkről cédula készül, a legértékesebbekről teljes vagy rövidített fordítás. Nyilvántartásuk fénylyukkártyás rendszerben történik. A megjelenés éve is felkerül a lyukkártyára, s így a régebbi és az újabb írások könnyen különválaszthatók.

A külföldi anyagról az évente négy alkalommal megjelenő *Figyelő* című referáló sorozat számol be fordítások, folyóiratszeme, kivonatok, tömörítések, könyvismertetések formájában. Ennek a periodikumnak külön erénye a gyorsaság: gyorsabban referál a többi hazai és főleg a nyugati kiadványoknál. Ily módon lehetőség nyílik az információk források leggazdaságosabb kihasználására. A szerkesztés kötetlen, a szükségletekhez igazodik. A 6. szám például a múzeumi kiállításokkal, múzeumtípusokkal, múzeumi szolgáltatásokkal foglalkozik, a 7. szám a világ 109 országának múzeumait tömörítő nemzetközi szervezet, az ICOM 1977-ben tartott 11. közgyűléséről szól.

A könyvek analitikus feltárása az 1978. évi munkatervben szerepel.

A dokumentációs munkát elő fogja segíteni a most készülő szakmai tezausz.

A magyar múzeumok kiadványainak bibliográfiája

A *Figyelő*ben csak külföldi anyag kap helyet. A magyar múzeumok kiadványairól egy négy sorozatból álló bibliográfia tájékoztat.

Az első sorozat visszatekintő jellegű, az évkönyvekben és folyóiratokban 1945 és 1974 közt megjelent cikkek repertó-

riuma. Öt kötetből áll, az egyes kötetek tartalma: a) muzeológia és restaurálás, b) természettudományok, c) régészet és történelem, d) néprajz, e) művészetek, irodalom- és művészettörténet. A bibliográfia második sorozata a sorozatok és önálló kötetek könyvészetét fogja tartalmazni, a két kötetből álló harmadik rész pedig — amely a másodikkal együtt még ebben az évben megjelenik — a kiállítási vezetőket, katalógusokét.

A kiadványsorozat jelentőségét bizonyítja, hogy a felszabadulás utáni 30 évben 47 múzeum 82 különféle periodikumot jelentetett meg 589 kötetben, s ezekben kb. 150 000, túlnyomó többségükben számottevő tudományos értékű, tárgykörüket tekintve pedig hihetetlenül sokféle publikáció jelent meg. Nagy kár, nagy hiba, hogy ezeknek a tanulmányoknak jelentékeny hányadáról még a szakmabeliek sem tudnak, s így a tudományos élet vérkeringésébe nem kerültek be.

Ennek a bibliográfiának a használata hozzájárulhat ahhoz, hogy megszűnjék ez az áldatlan állapot! A bibliográfia felsorolása szakrendi. Egy-egy szakba csak kevés címléírás került, s így az érdeklődőknek nem kell terjedelmes anyagot átnézniük. Például hazánk történetének anyaga nyolc nagy korszak szerint van csoportosítva, s mindegyiken belül külön címszó alá került a tárgyi emlékek (ékszerek, vastárgyak stb.), az írott források, a gazdaság-, agrár-, pénz-, ipar- és kereskedelem-történet irodalma, a technika fejlődésével, a kereskedelemmel, a politikai élettel foglalkozó írások címanyaga. Mindegyik kötet elején a szakrend ismertetését találjuk, a végén pedig különféle mutatókat.

A kötetek tartalmazzák a feldolgozott kiadványok leírását, feltüntetik az évfolyam, a terjedelem stb. adatait. Ez az összeállítás hasznos azért is, mert segítségével a könyvtárak megállapíthatják állományuknak az érintett munkaterületeken mutatózó esetleges hiányait.

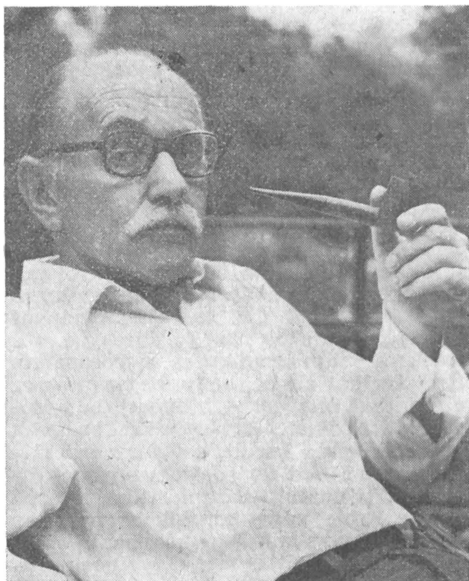
A bibliográfia negyedik része folyamatos, 1975-től évente megjelenő kurrens összeállítás. Egy helyen találjuk benne a periodikumokban, évkönyvekben, önálló kötetekben, kiállítási katalógusokban, vezetőikben megjelent anyagot.

Ezeket a köteteket a megyei, a városi és a szakkönyvtáraknak feltétlenül be kell szerezniük, mert nehezen nélkülözhető tájékoztatói segédeszközök. Az MRMK eddig ingyen bocsátotta a kiadványokat az érdeklődő intézmények rendelkezésére. Sajnos, ez az ingyenesség — mint a tapasztalat mutatja — több könyvtárban arra vezetett, hogy nem becsülték meg kellőképp, még állományba sem vették a kapott könyveket.

Vértessy Miklós

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Inkább a sajátomban

BENEDEK ISTVÁN orvos, író

Svédországi ismerősöket látogattam meg, magyarokat persze, akik nagy nehezen beletörtek a nyugati életformába, de helyüket húsz év alatt sem találták meg. A város, amelyben laknak, közepes méretű, amolyan svéd Székesfehérvár, modernebb kiadásban; minden megtalálható benne, ami egy európai városhoz illik: van múltja, jelene, feltehetőleg jövője is. Barátaim szerény körülmények közt élnek, mert nem mindenki eszik ám nagykanállal a nyugatra szakadt honfitársak közül, mint ahogy itthon hiszik; sokat dolgoznak a tisztességes polgári létformájukért. Megtanultak svédül, és nem felejtettek el magyarul; szép könyvtárukban a magyar és a svéd könyvek jól megférnek egymással.

— Jól megférnek — ismerte el a barátom is, amikor ezt a megállapítást közöltem velük —, de azért akár hiszed, akár nem, ez is közrejátszik abban, hogy istenigazában az itteniek nem fogadnak be bennünket.

— A magyar könyvek miatt?

— Nem. A könyvek miatt általában. Azért, mert nekünk könyvtárunk van itthon.

— Nekik nincs?

— Van. Minden lakásban ott a kombinált szekrény, amelyen könyvespolc is van. Teljesen egyforma mindenütt. A könyvespolcon pedig három könyv, a többi helyet nappak, vázák, műtűrkék töltik ki.

— Pont három könyv?

— Pont három. Ha kicsit gondolkodol, kitalálhatod magadtól, mi az a három.

Kicsit gondolkodtam, aztán tippeltem:

— Először a Biblia.

Ezt eltaláltam, valóban ott tartják a Bibliát, nem mintha a legkevésbé is valószínűsnek volnának, hanem, mert ez hozzátartozik a polgári bútorszathoz.

Némi töprengés után közöltem a második tippet:

— Valamiféle szexuális útmutató.

— Nyertél. A szexualitás lexikona, ez sem hiányozhat a polcra. De a harmadikat aligha találod el.

Csakugyan nem működött tovább a fantáziám, feladtam: szabad a gazda.

— Még egy szexuális útmutató. Ez már egyedileg kiválasztott, a család ízlése szerint: Az erotika világa, A fiatalok nemi élete, Az öregek nemi élete, Nemek harca vagy valami hasonló.

— Idáig terjed az irodalmi igényük?

— Ezt nem mondhatnám, hiszen könyvek itt is jelennek meg, regények is, versek is, útleírások, művészeti könyvek, egyszóval minden. A regényeket el is olvassák, pénzt azonban nem adnak értük, és nem őrzik meg: kölcsönkönyvtárból kiveszik, visszaadják. Ezért üres a könyvespolc. Vagy ha nem üres, akkor néhány művészettörténeti album van rajtuk: ezt ajándékba adják, illetve kapják születésnapra, karácsonyra, más alkalmakra, mint „reprezentatív megtiszteltetést”, a képeket esetleg megnézik, a szöveget átlapozzák, nem olvassák.

— Az a kínos ebben — vette át a szót a feleség —, hogy ha néha megtisztelnék bennünket a látogatásukkal, elhűlve nézik a könyvtárat a szobánkban, hogy ez ugyan mire jó, és magukban azt gondolják: micsoda egzotikus barbárok ezek... Aztán többször nemigen jönnek el.

Később tapasztaltam, hogy lehet ebben valami igazság, amikor saját írásaimat próbáltam elsütni egy-egy kiadónál. Hümmögve nézték a könyveimet, és azt mondták: szép, szép, de csak akkor válhatnak kiadás költségeit, ha biztosak lehetnek abban, hogy a közkönyvtárak

átveszik. Mert a magánvásárlásra nem számíthatnak, csak nagyon befutott nemzetközi hírességek könyvei esetében: például egy szanzonekes visszaemlékezései, vagy egy futballista naplója...

Nem lévén sem szanzonekes, sem futballista, lemondtam a nyugati könyvpiacon, és ahogyan látom, többi hazai írótsám közül is kevesen érték el a szanzonekesi színvonalat.

Nem gondolnám, hogy egész Nyugat-Európára jellemző a svéd kisvárosban szerzett tapasztalat, annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy a *magánkönyvtár* intézménye sehol sem annyira általános, mint nálunk, noha párhuzamosan a *közkönyvtárak* száma is tiszteltre méltó. Nemcsak a megjelenő könyveink magas példányszáma bizonyítja ezt, hanem az is, hogy a megjelent könyvek azonnal elkelnek, és hogy a magas példányszám a jó könyvek esetében mindig alacsonynak bizonyul. Ez egyébként a közkönyvtárak szerencséje: sok könyvet azért vesznek ki a könyvtárból, mert három nappal a megjelenése után már nem tudják megvásárolni: elfogyott. A szerző szemszögéből nézve ez nagyon hízelgő, de épp oly bosszantó körülmény, három oknál fogva is. Elsősorban azért, mert ha annyi példányban adnák ki a könyvét, amennyit az olvasóközönség igényel, akkor sokkal több pénzt kapna érte, minthogy a honorárium a példányszámmal arányosan növekszik. Másodsorban azért, mert minden szerző örül annak, ha könyvei minél több állampolgár polcán megtalálhatók. Harmadsorban pedig azért, mert a tájékozatlan nagyközönség sokszor összetéveszti az írókat a kiadóval, illetve könyvkereskedéssel: szóban, írásban, telefonon, levélben a szerzőtől akarja beszerezni azt a könyvet, amit a boltban már nem kap meg, s alig-alig akarja elhinni, hogy a szerzőnek éppen úgy nincs módja az elfogyott könyv megvásárlására, mint neki. Mi mást tehet, mint azt tanácsolja: vegye ki közkönyvtárból, vagy vadásszon rá antikváriusnál. Erre újabb szemrehányást kap a „nyájas olvasótól”: hogy miért nem „adatja ki” új kiadásban a könyvét? Mintha ez olyan egyszerű volna! S mintha csupán a szerző szándékán múlna! Szegény szerző szándékát boldog kiadó bírja — nem a szerző adja ki a könyvet, hanem a kiadó. Ha a nyájas olvasó annyira keresi a könyvet, hogy ez már a könyvterjesztőnek is szemet szúr, akkor előbb-utóbb a jámbor óhajból kereskedelmi igény lesz, aztán már csak pár évet kell várni, amíg bekerül a könyv a kiadó éves tervébe, aztán újabb pár év átfutási idő, és három napig ismét piacon van az áhított könyv, majd lesz belőle újra hiánycikk.

Ezért aztán mégiscsak jó, hogy van-

nak közkönyvtárak, ahonnan a hiánycikk — rövidebb-hosszabb várakozás után — kikölcsönözhető.

Az előző mondat *mégis* szava indokolást kíván.

Hiába is akarnám titkolni: nem szeretek könyvtárba járni. Szóban, írásban, képernyőn is, könyveimet mutogatva, annyiszor nyilatkoztam már arról, miért gyűjtöttem össze 5–6 ezernyi könyvem, hogy most szemembe kacagna az olvasó, ha azt akarnám elhitetni vele, hogy lelkes könyvtárlátogató vagyok. Szó sincs róla, kénytelen-kelletlen el-elmegyek valamelyik könyvtárba, ha már semmiképp nem boldogulok a magaméval, de töreldelmesen bevallom: nemegyszer megesett már, hogy inkább elviseltem írásm hiányosságát, ravaszul lapítottam, mintha az a bizonyos könyv — amelyről tudok ugyan, de nekem nincs meg — a világon se volna.

Ha boncolgatni akarjuk ezt a furcsa könyvtárellelenséget — amelyről gyorsan előrebocsátom: nem elvi, hanem gyakorlati jellegű —, akkor hamarost kiderül, hogy indokait több sarokból kell előseperni.

Az első és legbiztosabb indok: a lustaságom. Egyáltalán nem szeretek elmenni hazulról, fél órát utazni az egyre elviselhetetlenebb forgalmú városban, újabb fél órát a katalógusteremben keresgéssel tölteni, majd az esetleg — de csak esetleg! — megtalált könyv kéréslapját leadni, most újabb óra hosszat teljes télenességben arra várni, hozzák-e, vagy talán az egész küzdelem hiábavaló volt. Tegyük fel, megkapom, haza is vihetem (újabb fél óra közlekedés), aztán egyszer majd vissza is kell hoznom: ha mindezt összeadjuk, egy munkára fordítható délután mindenestül rámeleg arra, hogy egy adathoz vagy véleményhez sikerült hozzájutnom. Mentségül szolgáljon lustaságomnak, hogy ezt a munkaidőt talán jobban is fel tudom használni.

Megesik elvélve az is, hogy a könyvtáros közli: a könyv megvan ugyan, rendelkezésemre is áll, de csak ott a helyszínen, haza nem vihetem. No puff, most aztán meg vagyok löve. Könyvtárban dolgozni ugyanis nem tudok (csak a sajátomban). Munkamódszeremhez tartozik, hogy hol leülök, hol fölállok, hol föl-alá sétálok, hol pipára gyűjtök, hol bekapcsolom a rádiót vagy felrakok egy Vivaldi-lemezt (aminek csak az első taktusait hallom, később egy kattanásról észreveszem, hogy véget ért), köhögök, krakogok, egy-egy mondatot félhangosan fogalmazok meg, közben felelek a könyhárra, hogy mit csinál a feleségem, eszembe jut egy másik könyv adata, keresni kezdem a könyvet, és nem találom, aztán megtalálom,

de nem is ebben van az adat — no nem, hát így a könyvtárban természetesen nem lehet viselkedni. Mindig ámulattal-bámulattal töltöttek el a könyvtári cédulázók, akik elmélyülten hajszolnak valamit a könyvek mélyén, mit sem törődve a jövő-menőkkel, félhangon fecsegőkkel, rápisszegőkkel, széknyikorgatókkal, köhécselekkel, hangosan lapozókkal, egyszerűen illedelmesen viselkednek, és közben még dolgozni vagy tanulni is képesek. Hát én nem. Egyedül a saját zajomat tudom elviselni, másnak még a csöndjét se. Így aztán például egyik legértékesebb könyvgyűjteményünk, a Széchényi Könyvtár, eleve kiesik látókörömből, amióta megszüntették azt a kisajtó-intézkedést, hogy a könyvtárosok a maguk nevére kivihetnek könyveket. Azelőtt ezzel a ravasz módszerrel hozzájutottam egy-egy ízes falathoz, mert mindig volt a könyvtárosok közt ismerős vagy tisztelő, aki vállalta a veszélyt. Mint ahogy azokban a kisebb szakkönyvtárakban, amelyek elvben nem kölcsönöznek, ma is a kivételezettek jogán — vagyis pusztán rokonszenv és bizalom alapján, de teljesen szabály- és szentségtörő módon — hazavitelre megkapok minden szükséges könyvet, isten áldása lebegjen érte a szabályszegők felett.

Megátalkodottságom következtében elesem a legfrissebb ismeretektől, amelyeket a szaklapok közölnek. Friss szaklapot nem illik suba alatt sem kikölcsönözni, egyrészt mert más is kíváncsi lehet benne valamire, másrészt mert bekötés előtt nem is adják szívesen — vagy éppen kötés alatt van, ami eltart esetleg másfél esztendeig. De szerteágazó szakmám szempontjából ez nem nagy veszteség: az általános tudomány- és művelődéstörténetben ritka az olyan nagy horderejű friss fölfedezés, amely nélkül avíttassá válnék az írásmű — minthogy tárgya rendszerint amúgyis a régmúlta vonatkozik.

Némi segítséget nyújt olykor az olvasószolgálat, vagyis az a személy, akinek az a dolga, hogy eligazítást adjon homályos esetekben. Bár magát az intézményt csak dicsérni tudom, ritkán veszem igénybe, éspedig azért, mert ha valamilyen szakterületbe elmélyedek, eleve többet tudok róla, mint az általános ismeretekkel rendelkező olvasószolgálatos, aki mi mást is tehetne, mint hogy ugyanazokhoz a forrásokhoz nyúl, amelyekkel én már kudarcot vallottam. Szükségem van X. Y. születési adataira, mondom én. Megnézzük, mondja ő, és leemeli azt a lexikont, amelyben én már megnéztem, s tudom, hogy nincs benne. Hagyom, hogy ezt még három helyen megismételje, s csak mikor a szakmai fölény adta magabiztossága kezd aláhagyni, akkor kezdek javasla-

tot tenni, hogy ilyen meg ilyen speciális területről lévén szó, talán itt vagy amott néznénk utána... Volt már rá eset, hogy a küzdelem eredménnyel járt, de megesezt az is, hogy balsiker volt a látszólagos siker.

Így például egy ízben bizonyos *Alexandra David-Neel* születési és halálzási időpontját szerettem volna kideríteni. Ez a szokatlan nevű asszonyság párizsi francia volt, s arról nevezetes, hogy századunk második-harmadik évtizedében több alkalommal bekalandozta Tibetet, tapasztalatairól igen érdekes, a maga korában világszerte népszerű könyveket írt. A könyveket meg is találtam a könyvtárban, a személyi adatokat ellenben sehol. Egy alkalommal a hölgy arra a merész vállalkozásra adta fejét, hogy gyalogszerrel eljusson Tibet fővárosába, a titokzatos és idegenek számára szigorúan tilalmas Lhaszába. A vállalkozás nemcsak életveszélyes volt, hanem rendkívül fáradságos is: kolduló zarandoknőnek álcázva, télvíz idején, hónapokig gyalogolt David-Neel asszony Tibet kietlenül zord hegyvidékén; kísérelője egy fiatal láma volt, akit fiává fogadott — ebből következik, hogy nem lehetett már fiatal. A fizikailag alig elviselhetően súlyos teljesítményt tett kíváncsivá: ugyan hány éves volt ekkor a merész hölgy? Mint tibetológus, buddhista-szakértő, mint világjáró utazó, de még mint népszerű író is megérdemelte volna, hogy minden nagyobb lexikonban szerepeljen a neve, rejtélyes módon azonban sehol sem szerepel, ami aligha magyarázható mással, mint egyfajta szakmai féltékenységgel: népszerűsége miatt szívesebben tekintették kalandornőnek, mint ami valójában volt: egy ismeretlen világ egyik földérítőjének.

Könyvtáram cserbenhagyott, egyik nagy budapesti közkönyvtárunk olvasószolgálatához fordultam. Valamennyi nagy lexikont hiába lapozgattuk, nincs nyoma. Két kisebb lexikon ellenben tud róla, csakhogy a születési évszámát húsz éves különbséggel adja meg; eszerint a merész asszonyság jobbik esetben 50, rosszabb esetben 70 éves volt, amikor Lhaszába eljutott, s talán még ma is él... Ha esetleg egy könyvtáros valószínűbb és megbízhatóbb adattal ki tudna segíteni, köszönettel venném.

Van aztán még egy ok, ami miatt nem szívesen használok kölcsönkönyvet: nem illik összefirkálni. A sajátomba se firkálok éppen, de minthogy nem disztárgynak, hanem használati eszköznek tartom, aláhúzom benne azt, ami valamiért fontos, vagy olykor a margóra megjegyzéseket teszek, ahogy a szükség kívánja. Hogy ez mennyire hasznos, arra egyetlen példát: a napokban halt meg egy kiváló filozó-

fus, akinek műveit régen olvastam és szerettem. A szomorú alkalomból cikket írtam róla, leemelve a polcra kötetét, az egyik szétnyílt egy lapnál, amelyen — isten tudja mikor — aláhúztam a legfontosabb sorokat. Nem kellett újraolvasni és keresni semmit, ez a pár sor a lényegét tartalmazza, ez lett a cikk kulcsmondata.

A könyvtár — mármint a magánkönyvtár — kinövi a lakást, ezért legalább a regényeket érdemes volna közkönyvtárból olvasni — legalábbis ez látszik észérúnék. Meg kell vallanom, hogy a szépirodalmat is lehetőleg saját tulajdonomként szeretem olvasni. Egyrészt ugyancsak az aláhúzásokért, margóra tett felkiáltó- vagy kérdőjelekért, ami a szépirodalomban éppoly fontos és indokolt, mint a tudományban. Hogyan tudtam volna megírni a Thomas Mann- vagy a Dosztojevskij-tanulmányt, hogyan a Rousseau-könyvet, ha összes műveik nincsenek a kezem ügyében, és olvasás közben nem jelölöm meg a valamilyen fontos helyeket? Cédulázni is lehet persze, de nem szeretem: sok időt vesz el, s végül maga a cédula vész el.

Másrészt: amit elolvasni érdemes, megtartani is, amit megtartani nem, elolvasni sem érdemes.

Csattanós könyvtári sztori:

Előadásra hívtak meg egy kisvárosi közkönyvtárba. Korábban érkeztem, megtekintettem a város nevezetességeit — miként előkelően mondani szokás —, többek közt egy híres régi papi intézmény könyvtárát. Pergamenkötésben vaskos kötetek a teremben köröskörül. A pergamenre írva semmi, így voltaképp nem tudhatni, mit is lát az ember.

— Szeretnék megnézni egy könyvet belülről — mondom a teremőrnek. — Például ezt — mutatok találomra az egyikre.

— Nem, azt nem lehet — mondja udvariasan a teremőr —, itt van kikészítve egy kötet, ezt tessék nézni.

Megmakacsoltam magam, nem az oda-készítettet akarom látni, hanem a másikat. A teremőr már izgatott, egyedül van, nyugdíjas, mitévő legyen az erőszakos és értetlen idegennel?

— Hát nem érti kérem? Azokhoz nem szabad nyúlni, ezt tessék nézni!

— Topp! — fordulok oda a helybéli kísérőhöz. — Megvan az esti előadásom témája: „A könyvtár, melyben a könyvekhez nyúlni tilos!”

A teremőr észbekap, restellkedik, magyarázza a rendszabályt, az előírásokat... ne tegyem ezt vele, az egész város rajta fogja köszörülni a nyelvét. Adom a főlényest: ahá, már értem, a többi pergamemben nincs is könyv csak üresen

odaállították, szemfényvesztésül. Az öreg már azt sem tudja, hová kapjon, tessék parancsolni, melyiket mutassam, tessék megnézni még ezt is, csak nehogy róla tartsam az előadást... Békében váltunk el, nem róla tartottam az előadást. A pergamenekben tényleg volt könyv, s tényleg nem volt érdemes megnézni: latin klasszikusok ódon sorozata.

Ilyesfajta könyvtár egyébként sok van az országban: szépek, mutatósak, látványosak, csak épp felhasználni nemigen lehet őket. Idegenforgalmi látványosságok külső és belhőni Ibusz-utazók számára, akik vezetővel, szájítatva és unatkozva végignézik a régen összegyűjtött bőrkötéses, aranydíszítéses köteteket, amelyeket nem olvas senki, megbámulják a pompázatos terem ékességeit, s mint akik jól végeztek dolgukat, engedelmesen mennek a következő látványossághoz. Eljuthat ide persze Ibusz nélkül is a kíváncsi földi halandó, magányos turistaként; ha elegendő összegyűlték, helyi vezető mutatja be a könyvtárat.

Történetesen hazánk egyik legszebb ilyen papi könyvtárát egy másik könyvtár igazgatójának társaságában látogattam meg; minthogy az én autómom mentünk, ő könyvtárigazgatóként mutatkozott be, én pedig mint a gépkocsivezetője — ami igaz is volt. A könyvtárat demonstráló tudós szerzetes főleg az igazgatónak magyarázott, rám nemigen hederített. Nem álltam meg, hogy kissé fel ne bosszantsam; mikor az egyik könyvrítkaságot büszkén mutatta, hanyagul odaszóltam a feleségemnek: ez a második kiadás, nekünk az első van meg. A paptnár ugratásnak vette, de amikor egy másik könyvre ráböktem: ebben van az a híres ábra erről meg erről, és az ábra csakugyan ott volt, gyanakodva kérdezte meg: uraságod honnan tudja ezt? (Ő ugyanis nem tudta.) Hát istenem, feleltem, ez ember összegyűjt otthon egy-két könyvet ügyebár, véletlenül ez is megvan...

Olvasni azért alkalmasan ezekben a mutató-ny-könyvtárakban is lehet, és pedig ha az ember „kutatónak” adja ki magát. Ilyenkor készségesen állnak rendelkezésre, mert minden kutató javítja a könyvgyűjtemény „felhasználási statisztikáját”. A legtöbb helyen külön kutatószoba is van, oda behordják a kívánt könyveket, és néhol még azt is eltűrik, hogy a kutató szutyomban pipára gyűjtson, ami alapvetően megkönnyíti a kutatás fáradságos munkáját. Szép emlékem a joggal híres keszthelyi könyvtár kutatószobájáról, hogy mialatt ott csöndesen pipázgatva igen értékes régi könyveket tanulmányoztam, a mellettem levő szobában a rosszul szelelő kályhától tűz támadt, amit sikerült gyorsan eloltani, utá-

na az igazgató elégedetten nézett be hozzánk, „kutatunk, kutatunk” — mondotta biztatón, és — feleségemet is beleszámolva — beírta aznapi statisztikájába: kutató, két fő.

Ha már a kutatásnál tartunk, legyen szabad a könyvtáros kollégák (magamat is szerénytelenül közibük sorolom) szíves segítségét kérni egy, pontosabban három kutatásban, amelyek évtizedek óta nem hagynak nyugton, és eddig minden igyekezetemre fittyet hánytak. Hátha együttes erővel sikerül megoldani az emlékeztet-zavarómból származó három rejtvényt. Előre bocsátom, hogy semmiféle díjat a „sikerélményen” kívül nem tudok felajánlani a nyertesnek, továbbá, hogy sem az emberiség, sem a tudomány szempontjából semmi jelentősége nincs egyik kérdésnek sem.

Három versről van szó.

Igen ifjú koromban *Kassák Lajos* feleségének, „Kasiné”-nak szavalókórusától hallottam egy verset, amelynek megrázó refrénje így hangzik:

Már fegyver, ló, kocsi sincsen,
Így verte meg őket az isten.

Ennél többre a versből nem emlékszem, írójára sem. Kérdésem: ki írta a verset, mi a címe, hol található, esetleg hogy hangzik egészében?

A második emlékeztet-zavar furcsább. Egyik könyvemben sok versidézet szerepel, szerző megjelölése nélkül, köztük ez a két sor is:

Ki keserű poharát daccal issza,
Gőggel fakadnak ajkán a szavak.

Egy lelkes olvasóm megkérdezte: kitől való a két sor? Teljes meggyőződéssel válaszoltam: Kosztolányitól, nem is lehet mástól. Visszaírt: ő elhiszi, de sehol sem találja; városának valamennyi irodalomtanára és irodalombarátja alá-fel hajkurássza Kosztolányi versei közt, nyoma sincs. Magabiztosan nyúltam a polchoz, majd én megtalálom — hát nincs sehol. Végképp megzavarodtam: ki írta hát ezt a kosztolányis két sort, honnan vettem? Szíves segítségüket kérem.

A harmadik alighanem székely balladafele lehet, egy rosszul végződő kocsmai összeszólalkozás, az elbeszélőt oldalba sirítik, mire ő:

Asszitterem teréfa, pedig dehogy avvót,
Én es odavágók egy nagy csesnye
bunkót.

Hárman es biztatják, mégsem kapott
eszbe,

Negyednap temetik — —

Lehet, hogy nem negyed-, hanem másod- vagy harmadnap, a sor vége pedig a rímrel együtt mindenestül elveszett — mármint az emlékezetem mélyén. Kérdés: hol található, s hogyan hangzik az egész ballada?

Könyvtárosokhoz méltó feladatnak érzem a rejtvények megfejtését, s ha egyszer magához szólít az úr, nyugodtabban szállok síromba, ha nem birizgál tovább ez a három emlékeztet-zavar.

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 33. évfordulója alkalmából, eredményes munkájuk elismeréseként *Korek Józsefnek*, a szegedi Egyetemi Könyvtár igazgatóhelyettesének a MUNKÁ ÉRDEMREND arany fokozata; *dr. Csüry Istvánnak*, a debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatójának, *Gerő Zsoltának*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetőjének és *Rajnai Bélának*, a budapesti Egyetemi Könyvtár csoportvezetőjének a MUNKÁ ÉRDEMREND ezüst fokozata; *Kovács Istvánnak*, az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársának a MUNKÁ ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetést adományozta.

A kulturális miniszter március 21. alkalmából, eredményes munkája elismerésül *Kissné Olasz Katalinnak*, a Kunszentmártoni Nagyközségi-Járási Könyvtár munkatársának, *Zalabai Jánosnának*, a Zagyvarékaszi Községi Könyvtár vezetőjének a SZOCIALISTA KULTÚRAÉRT; *Doktor Lajosnának*, a szegedi Somogyi Könyvtár főelőadójának és *Sáfár Katalinnak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársának a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta.

Az oktatási miniszter az oktatásügy területén dolgozó fiatalok kiemelkedő munkájának elismerésül, március 21. alkalmából *Falvassy Andrást*, a Veszprém Megyei Könyvtár munkatársát és *Papp Ferencnét*, a Tolna megyei Pedagógus Továbbképző Intézet könyvtárosát MINISZTERI DICSÉRET-ben részesítette; nyugállományba vonulásuk alkalmából, munkájuk elismeréseként *Kovács Jánosnának*, a budapesti Egyetemi Könyvtár takarítónőjének és *Nagy Domokosnának*, az Egyetemi Könyvtár telefonkezelőjének a KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetést adományozta.

Dézsai Lajos

1868—1932

Dézsai Lajos neve József Attila jóvoltából a legtöbbünk számára ismerősen cseng. A *Curriculum vitae* egyik mondata, tudjuk, az ő emléket idézi: „Nagyon büszkévé tett — írta, — hogy Dézsai Lajos professzorom önálló kutatásra érdemesnek nyilvánított.” A költő egyik 1924-ben írott levelében szereplő magyartanár is, aki őt „nagyon szerette”, Dézsai Lajos volt. Ez azonban majdnem minden, amit Dézsiről ma az átlagosan művelt olvasó tud. Szaktudományi munkásságát ugyan néhány filológus még számon tartja, könyvtárosi munkáját azonban senki sem, noha könyvtárosi, könyvtörténeti és bibliográfiai tevékenysége korának élvonalába emelte őt.

A fölkészülés éve

Dézsai Lajos 1868. augusztus 23-án született Debrecenben, Dézsai János „földmíves” és Pozsgai Julianna házasságából. Ma már szinte semmi sem tudható az idősebb Dézsiről s a családról, annyi azonban bizonyos, hogy a család — a civilváros vallási tradícióihoz híven — református volt. E két tény — az apa földmíves-volta és református vallása —

azonban fontos mozzanat, mely meghatározta Dézsai egész pályáját. A szegény, de jól tanuló ifjú ugyanis, annyi más társához hasonlóan, kénytelen-kelletlen a társadalmi felemelkedés számára egyedül lehetséges útját választotta: a debreceni teológiai akadémia hittanszakos hallgatója lett.

Teológiai tanulmányait befejezve felavatása is megtörtént, gyakorló lelkész azonban sohasem lett. Érdeklődése kezdetül az irodalom- és könyvtörténet irányába terelte. 1888 áprilisától 1893 július végéig Géresi Kálmán mellett a református kollégium nagykönyvtárában mint „hivatalosan alkalmazott segédkönyvtárnok működött”. Géresi a magyar könyvtörténet jeles alakja volt, Dézsinek is jó mestere, ösztönzője. Dézsai könyvtörténeti tájékozottságát kétségtelenül a mellette töltött öt esztendő alatt szerezte, s kétségtelen, hogy mellette lett kiváló, tudományosan is fölkészült könyvtárossá is. Nem alaptalanul írta róla később Géresi, hogy „Dézsai Lajos úr működése, mind szorgalom, ügyesség és lelkiismeretesség, mind különösen a tudomány és könyvészet iránt viseltető belső hajlam és tágkörű nyelvismerete folytán előttem teljes elismerést érdemelt ki. Mely jó tulajdonságait kiismerhetni mind napi munkája menetén, mind a Lugossy-féle és más kisebb könyvgyűjtemények rendezése, felvétele és besorolása közben bő és örvendetes alkalmam volt.”

Dézsai öt évi könyvtároskodás után, 1893 őszén a berlini egyetem bölcsészkarának hallgatója lett, majd 1894. szeptember 12-től a budapesti egyetemé; ez utóbbin 1895. június 15-én doktorált. Közben azonban a könyvtári munkától sem szakadt el: 1894. október 1-től 1895 nyaráig a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtárának ún. levéltári osztályán dolgozott. „napidíjas alkalmazott minőségben”. Már ekkor kitűnt paleográfiai, diplomatikai és könyvészeti jártasságával. *Fejérvataky László* igazgató 1895. április 2-i keltezésű bizonyítványa nem kevesebbet állít róla, mint hogy Dézsait „tudományos képzettsége, egyéni hajlamai és elismerésre méltó szorgalma... a könyvtár legkitűnőbb alkalmazottjainak egyikévé teszi”.

Ekkor azonban még nem dőlt el, hogy filológus lesz-e vagy könyvtáros? Valamiből meg kellett élnie, s 1895. április

29-én megpályázta a nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollégium teológiai akadémiaján akkor megüresedett történeti tanszékét. Nem sokkal később azonban, s nyilván ennek a pályázatnak a sikertelensége miatt, a budapesti Egyetemi Könyvtár egyik ún. tiszti állására pályázott. Személye elismerésének számít, hogy a nagy nevekből álló bíráló bizottság, ahogy *Szilágyi Sándor* könyvtárigazgató 1895. június 25-i jelentéséből kiderül, „egyedül Dézsi Lajost hozta javaslatba a megüresült tiszti állásra”.

Az Egyetemi Könyvtárban

Dézsi 1895 nyarától 1906 őszéig az Egyetemi Könyvtár munkatársa volt; könyvtárosi munkájának zömét ekkor végezte. De ebben az évtizedben bontakozott ki tudományos pályája is.

Dézsi mindvégig a rá jellemző szakértelemmel látta el hivatali kötelességét, de művelődéstörténeti felkészültsége ekkor már oly magas fokú volt, hogy azt csupán rutinfeladatok végzésére fordítani hiba lett volna. Tudta ezt Szilágyi Sándor, majd pedig *Ferenczy Zoltán* is — aki Szilágyi utóda lett az igazgatói székben —, így Dézsi a tudományos alapozottságot kívánó könyvtártörténeti-bibliográfiai munkában is fokozottan részt vehetett. Az Egyetemi Könyvtárban, ahogy a *Ferenczy Zoltán* által írt, 1905. november 26-i keltű bizonyítvány tanúsítja, az évek során „a rendes munkán kívül sok esetben végezte könyvtárak szakszerű megbecslését, nagyobb és szakszerű könyvrendelések előkészítését s egyéb hasonló képzettséget igénylő könyvtári munkákat. Kiemelendők ezek közül... az olvasóterem most [1905-ben — L. A.] folyó rendezése alkalmából az irodalomtörténeti szak könyvvállományának mintaszerű összeállítása, továbbá [az, hogy] a Tököl

Száva-féle intézet könyvtárának átadása alkalmából a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megbízásából mint könyvtári szakértő nyert kiküldetést”. De e gyakorlati könyvtári munka mellett könyvtártörténeti jellegű tudományos munkára is jutott ideje. Ekkor írott kötetéstörténeti, könyvtártörténeti, bibliográfiai cikkei és közleményei, a berlini Egyetemi Könyvtár „szakrendszeréről” szóló tanulmánya, a *Szenczi Molnár Albert* (1897) és a *Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században* (1899) című könyvei e tárgykör fontos darabjai. 1899-től a *Magyar Könyvszemlének* is egyik termékeny munkatársa volt; a lapban több fontos írása és adatközlése jelent meg.

Dézsi külön érdeme, hogy saját könyvésztörténeti munkássága mellett jelentős részt vállalt e tárgykör szervezeti kereteinek alakításában is. Szilágyi Sándor és Szilágyi Áron famulusaként fontos szerepet játszott a *Századok*, illetve az *Irodalomtörténeti Közlemények* szerkesztésében; nem lehet véletlen, hogy mindkét folyóiratban, de különösen az utóbbiban sok művelődéstörténeti anyag jelent meg akkortájt.

A kolozsvári egyetem professzora

Dézsi Lajos utolsó egyetemi könyvtári éveit már sejtetni engedték, hogy a könyvtárugy előbb vagy utóbb elveszti őt. Két okból is. Az egyik véletlenszerű volt: Dézsi 1899-ben megpályázta az Egyetemi Könyvtár igazgatói állását, a könyvtár élére azonban nem ő, hanem *Ferenczy Zoltán* került. Dézsi tehát nyilván háttérbe szorítottának érezte magát. A másik ok ennél is nyomósabbnak bizonyult: Dézsi tudományos munkássága mind nagyobb elismerést kapott. 1902 nyarán a budapesti egyetem magántanárává habilitálta *A magyar irodalomtörténet 1525—1772 c. tárgyköréből*, 1906 nyarán pedig (nem kisebb tudós, mint *Katona Lajos* támogatásával) akadémiai levelezőtag lett. Sőt 1902-től, átvéve az elöregedett *Gyulai Pál* óráit, a pesti egyetemen is előadott. Természetes tehát, hogy amikor a kolozsvári egyetem egyik 1906-ban megüresült magyar irodalomtörténeti tanszékét Dézsi megpályázta, elnyerte. Ennek ellenére egyetemi tanári kinevezésével, ha alaposan csökkent is, nem szűnt meg teljesen könyv- és könyvtártörténeti munkássága. Aligha véletlen, hogy könyvésztörténeti kutatásainak legteljesebb összefoglalása, a *Szabó Károly RMK-ját kiegészítő munkája* is professzori működése idején (1919-ben) jutott el a nyomdáig. (Örök rejtély, hogy Dézsi ezt a fontos munkát, melyet a most folyó RMNY munkálataihoz is fölhasznál-

tak, miért hagyta meg korrektúra példányban, miért nem törekedett közzétételére.)

A Szegedi Egyetemi Könyvtár élén

Az I. világháborút lezáró békék következtében a kolozsvári egyetem Szegedre költözött. Dézsi 1921-től a szegedi egyetem tanáraként működött, s többek között József Attilát, majd Radnóti Miklóst is tanította. Az új egyetemnek azonban — szinte a semmiből — könyvtárat is létre kellett hoznia, hogy a keretei között folyó tudományos és oktatómunka feltételeit megteremtse. Ez az óriási feladat Dézsi még egyszer aktív könyvtáros-sá tette. A professzorok közül könyvtári ügyekben ő volt a legfőlkészültebb, emiatt a könyvtárteremtő munka irányítása az ő vállaira nehezedett. 1921/22-ben ugyanis, amikor a könyvtárnak még igazgatója sem volt, mint a könyvtári bizottság elnöke ő irányította az egyetem könyvtári ügyeit. Ő tárgyalta az új könyv-

tár kialakításáról, ő fogalmazta meg (először, de nem utoljára) az Egyetemi és a Somogyi Könyvtár egyesítésének tervét. Sőt, ő lett a könyvtár első kinevezett igazgatója is, 1923/24-ben. Arról szintén vannak adatok, hogy egy ideig még utóda, Bibó István kinevezése (1924 július) után is igazgatóhelyettesként ő vitte az ügyeket.

Az utolsó évek

Dézsi élete utolsó 8—10 évében már viszonylag keveset dolgozott. Ennek ellenére 1924-ben (a Lantos-cég fölkérésére) még létrehozta a *Magyar Bibliofil Szemlét*, 1925-ben pedig kiadta Apponyi Sándor híres Hungarika-gyűjteményének 3. és 4. kötetét.

Hatvannégy éves korában, 1932. szeptember 17-én halt meg. Munkássága a művelődéstörténet és a könyvtárügy figyelmére egyaránt igényt tarthat.

Lengyel András

A KÖNYVTÁROS KISLEXIKONA

Mi a pertinencia?

A pertinencia-fogalom szorosan kapcsolódik a *relevancia* fogalmához. A relevancia értelmezésével a Könyvtáros múlt évi 5. számában foglalkoztunk, s utaltunk arra, hogy a relevanciát két lényeges helyen vizsgálhatjuk: 1. a dokumentumok, információk forráshelyén, az információk visszakeresése során, 2. az információk rendeltetési helyén, vagyis az olvasóknál (felhasználóknál), az információknak egy probléma megoldására vonatkozó használata folyamán.

Amikor az olvasó, a felhasználó a részére szolgáltatott dokumentumokat, információkat mélyebben tanulmányozza és elemzi, kiderül, hogy az egyébként tárgyuk szerint releváns dokumentumoknak csak egy részét tudja felhasználni az adott probléma megoldására.

Ezeket a valóban felhasznált dokumentumokat, információkat nevezzük pertinens információknak, mivel csak ezek tesznek eleget a pertinencia követelményeinek.

A pertinencia szó a latin *pertineo* igéből származik, amelynek főbb jelentései: valameddig elér, terjed; valakire vagy valamire vonatkozik; valakit vagy valamit illet, talál. Amikor a szakkönyvtár, az információs vagy dokumentációs apparátus helyesen eltalálja a kilkeresi az olvasó, felhasználó által megjelölt tárgykörbe tartozó információkat, akkor a relevancia esetével van dolgunk. Ha a felhasználó a szolgáltatott információ segítségével rátalál problémájának megoldására, akkor jön létre a pertinencia, vagyis egy adott problémahelyzet tisztázása a felhasználó intellektusában. A relevancia ennek folytán elsősorban az információsztolgáltató, a pertinencia pedig elsősorban az információfelhasználó „szellemi teljesítményének” eredménye.

Az előzőkből következik, hogy nem minden releváns információ pertinens, viszont előfordulhat, hogy a (tárgya szerint) nem releváns információ — például „merész képzettársítás” útján — az adott probléma megoldása szempontjából pertinens információként „viselkedik” a felhasználó intellektusába, emlékezetébe, képzeletébe beépülve. Ilyen esetben jön létre például az ún. heurisztikus információ, amelyről a Könyvtáros 1978. évi 5. számában adtunk rövid ismertetést.

Don R. Swanson mutatott rá igen nyomatékosan arra, amit az előbb röviden már érintettünk, hogy a felhasználó problémamegoldó (alkotó) munkája szempontjából tekintve, a relevanciát maga a felhasználó (a kutató) teremti meg azzal, hogy új

eredményre bukkan, és éppen ez az alkotó eredmény bizonyítja a pertinencia „jelenségét”. Ebből következik, hogy a pertinenciát nem lehet előre mérni vagy megítélni (legfeljebb „sejteni”), és ebben a kérdésben senki más nem jogosult a döntésre, mint maga az információkat felhasználó kutató. A pertinencia tehát nem egyik vagy másik dokumentum (információ) sajátossága, hanem annak a folyamatnak tükröződése és eredménye, hogy egy kutató (releváns és heurisztikus ismeretháttérre támaszkodva) miként jut hozzá az új ismerethez.

A pertinencia fogalma tehát igen szoros összefüggésben van azzal az ismeretháttérrel, ismeretstruktúrával, ismeretkészlettel, amely az információkat felhasználó kutatóra vagy bármilyen probléma megoldást végző személyre jellemző. A lélektani kutatások tanúsága szerint az ismeretek szerzésének, rendezésének, feldolgozásának, átalakításának folyamataiban csaknem mindenkinél megfigyelhető valamilyen sajátos összefüggérendszer (konzisztencia), több-kevesebb egyöntetűség, amely az ún. „kognitív stílusban” nyilvánul meg. Ez a stílus szabályozza az ismeretek iránti magatartást, s főleg az új ismeretek befogadásának és feldolgozásának (lényegében véve a folyamatot „tanulásnak”) alapvető jellegzetességeit, ide értve az emlékezet selektív információtároló, -rendező és -átalakító tevékenységét is.

Ha a pertinencia fogalmát mélyebben meg akarjuk érteni, elsősorban az intellektus „információkezelő” eljárásait célszerű alaposabban vizsgálnunk. Végeredményben ugyanis ezek a személyenként változó, de mégis valamennyire „tipizálható” eljárások adhatnak kulcsot annak megértéséhez és meghatározásához, hogy a felhasználó számára egy releváns információhalmazban megközelítőleg melyek lehetnek a pertinsens információk.

A pertinsens információk megsejtésére, kiválasztására annál nagyobb lehet az esélyünk, mennél jobban ismerjük a felhasználók kognitív stílusát, a rájuk személyesen jellemző információs magatartást. Ezt úgy közelíthetjük meg leginkább, ha a felhasználónak nemcsak témaköri, információs profilját szerkesztjük meg, hanem megpróbáljuk a személyes (kognitív) profilját is felvázolni, és az eleinte bizonyára igen elnagyolt és homályos képet egyre pontosabbá és élesebbé tesszük.

Ebben a nem könnyű feladatban elsősorban akkor számíthatunk sikerre, ha az információk „készletezői” (könyvtárak, dokumentációs szervek, információs szakemberek) nincsenek messze (nem annyira helyileg, mint inkább szakmailag és pszichológiai szempontból) az információk végső felhasználóitól. A felhasználók személyes kognitív profiljának „felfedezését” és az ehhez való rugalmas alkalmazkodást természetesen mindenekelőtt az állandó közvetlen érintkezés biztosítja a leghatékonyabban.

Nem véletlen, hogy a szakemberek egy része a formális (például szakirodalmi) információk szolgáltatásokkal szemben előnyben részesíti a nem formális — személyes érintkezés, megbeszélés útján történő — információadást! Ennek jórészt az a magyarázata, hogy ezek a személyes érintkezések nem „csak” releváns információk forrásul szolgálnak, hanem viszonylag sokkal gyorsabban sikerül rátalálni a pertinsens információkra, vagyis a probléma megoldásához vezető helyes útra.

Itt említhetjük meg azt a sokszor tapasztalható jelenséget, hogy olyan információk, amelyeket úgy ítélünk meg, hogy a felhasználó érdeklődési köre, munkája szempontjából relevánsnak lehetnének, teljesen hatástalanul „leperengnek” róla. Nyilvánvaló, hogy ebben az esetben is arról van szó, hogy az információk nem tudnak beépülni egy adott problémamegoldási folyamatba, vagyis a pertinenciát nem tudják létrehozni. Amikor tehát úgy tűnik, hogy a felhasználó „nem veszi észre” a kínálkozó releváns információkat, ennek oka sokszor nem az érdektelenség, hanem az, hogy problémájával kapcsolatban már talált olyan (általában személyhez kötődő) forrást, amelyből pertinsens információkat merített. Ez a helyzet jelenleg eléggé jellemző például a vezetők tájékozódási „szokásaira”. Ez a szokás persze igen veszélyes lehet, ha kizárólagossá válik! Az eddigiek alapján — *D. A. Kemp* elemzését figyelembe véve — a következőkben foglalhatjuk össze a relevancia és a pertinencia összefüggését.

A relevancia elsősorban az alábbi tudományterületekhez, információs és kommunikációs fogalmakhoz társul;

1. a tudás mint közkincs, a mindenki által elérhető ismeretek és ezek tárai (az ún. „public knowledge”); 2. a hozzáférhető ismeretek leírása közhasználatú vagy szabályozott formában (például teauruszban) rögzített kifejezéssel, amit szemiotikailag denotációnak, objektív „szótári” megjelölésnek, szemantikus információnak nevezhetünk; 3. a formális (szervezetten működő) információs és kommunikációs rendszer, amely a releváns információkat az említett denotatív-szemantikai ismérvek, jelenségek alapján tárja fel.

A pertinenciához — az előbbiekkal párhuzamosan — főként a következő fogalm-sort társíthatjuk: 1. személyes tudás, az egyén memóriájának és képzeletének előhívható ismeretkészlete („private knowledge”); 2. a személyes ismeretkészlet infor-

mációinak egyéni színezetű jelölése (konnotációja) és használata, amít szemiotikailag konnotatív-pragmatikai információnak nevezhetünk; 3. az informális (nem szervezett) kommunikációs és információs rendszer, amelyben az ismeretek cseréje, átadása-átvétele rendszerint közvetlen érintkezéssel megy végbe, és sok esetben meghatározza a releváns információk sorsát.

Mindezek alapján talán világossá válik, hogy a relevancia és a pertinencia viszonyának, folyamatainak megértése és tisztázása lényegesen befolyásolhatja az információs rendszerek működésének eredményességét.

Györe Pál

I R O D A L O M

Kemp, D. A.: Relevance, pertinence and information system development. = *Information Storage and Retrieval*, 1974. 2. sz. 37–47. 1.

Swanson, D. R.: Information retrieval as a trial and error process. = *The Library Quarterly*, 1977. 2. sz. 28–148. 1.

Györe Pál: Az informatika alapvető problémája, kulcsfogalma: a relevancia. = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 1976. 10. sz. 419–423. 1.

Györe Pál: Mi a relevancia? = *Könyvtáros*, 1977. 5. sz. 299–300. 1.

Berzsenyi- emlékkönyvtár Egyházashetyén

A Kemenesaljai Napok keretében május 9-én — Jánosy István József Attila-díjas költő közreműködésével — felavatták az egyházashetyei könyvtár új otthontát, amelyet Berzsenyi Dániel szülőházában alakítottak ki.

A könyvtár kiállító-előadóteret (27 m²) és 59 m²-es olvasószolgálati teret foglal magában, teljes alapterülete 106 m². Az épület helyreállítási és berendezési költségeit (600 000 Ft) a községi tanács fedezte, de hozzájárult a celldömölki járási hivatal és a megyei művelődésügyi osztály is. A falu lakói 1 000 000 Ft értékű társa-

dalmi munkával vették ki részüket a könyvtár megújításából. Az építési munkákat Vincze Csaba (Vas megyei Tervező Iroda) tervei alapján a helyi termelőszövetkezet kőművesbrigádja végezte el. A Berzsenyi ház hangulatához illő, és a használat szempontjainak is megfelelő berendezés Sellyei Gábor belsőépítész (Vas m. Tervező Iroda) és a községi asztalosipari szövetkezet munkáját dicséri.

A 620 lakost számláló Egyházashetye olvasóit 3500 kötetes állománnyal várja a költő emlékéhez méltó, új könyvtár. (P. S.)

a lapokban olvastuk

Végre megnyílt Újpalotán a könyvtár

Végre! Még akkor is jogos az öröm, ha tudjuk, hogy ez a könyvtár még „gyerek”. Újpalotán, a Kék iskolában megkezdődött a kölcsönzés a hatalmas lakótelep első könyvtárában. A 34. számú Szabó Ervin Könyvtár fiókjának ünnepélyes megnyitása jó alkalom arra, hogy visszaemlékezzünk arra a hét évre, amikor a lakótelepen semmilyen könyvkölcsönzési lehetőség nem volt. S felnőttek számára még most sincs! Reméljük, sok kisiskolás lesz majd rendszeres olvasója

az új könyvtárnak, s reméljük, az arra illetékeseknek az is eszükbe jut majd, hogy a gyerekeknek szüleik is vannak! Ezt a gondot már nem oldhatják meg egy iskola, és a telep közelében levő 34. számú könyvtár lelkes dolgozói, akik megnövekedett olvasótáboruk ellátása mellett sokat tettek azért, hogy a gyermekkönyvtár létrejöhessen. A könyvtárnak ugyanis hely kell, s könyvtárt építeni nem a könyvtáros dolga! (—v—)

Magyar Ifjúság

Varsányi Pál kisgrafikái

Varsányi Pál évtizedek óta a magyar grafikusművészet aranyalapját gazdagítja, mégis mindig az újrafelfedezés örömeivel találkozunk alkotásaival. Magányos művész, magányossága azonban nem arisztokratikus elzárkózás a közösségtől, hanem erőforrás, amely az alkotáshoz szükséges. A szabad grafika és a könyvillusztráció mellett a kisgrafikának is hivatott művelője, ha e téren nem tartozik is legtermékenyebb művészeink közé.

Élete megpróbáltatásokkal és élményekkel egyaránt terhes. 1902. március 15-én született Budapesten. Nehéz anyagi körülményei miatt nem járhatott a Képzőművészeti Főiskolára, de tehetsége és a különböző szabadiskolákban szerzett ismeretei csakhamar kiforrott művésszé avatták. Ebben humanista magatartása is nem kis szerepet játszott. Nehéz sorsa, az emberiség jövőjéért való aggodása állította a munkásság mellé, s tette a fasizmus ellenségévé. Ennek első maradandó bizonyítéka tizenkét linómetszezből álló, 1933-as antifasiszta sorozata, amelyet illegálisan terjesztettek, és amely igen hatékony propagandaeszköznek is bizonyult. Ugyanebben az évben részt vett a Szocialista Képzőművész Csoport megalakításában is. Antifasiszta sorozatában még túlsúlyban van a fekete, de így is erőteljes duzzadó, emberileg-művészileg egyaránt meggyőzőek ezek a kompozíciók. Nem kisebb ember, mint *Romain Rolland* üdvözölte ezt a sorozatot: Európa élő lelkiismerete a rokonlelket köszöntötte Varsányi Pálban. Az elismerés szárnyakat adott a művésznek; újabb sorozata, a „*Gulliver Kapitoliában*” a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak kibékíthetetlen ellentétét fogalmazta meg képi formában, a tartalom és forma tökéletes harmóniájában nemcsak azt érzékeltetve ami van, de azt is, aminek lennie kellene.

jában nemcsak azt érzékeltetve ami van, de azt is, aminek lennie kellene.

A háború pokla Varsányi Pál életét is alapos próbára tette. Alig élte túl az embertelen megpróbáltatásokat, egészsége csak nehezen állt helyre. Az áhitott, új világban friss energiákkal vetette bele magát a munkába. Grafikai a megváltozott világot tükrözik (elég csak a *Bányászok* és a *Falu* c. sorozataira utalnunk); könyvillusztrációiban pedig (József Attilához, Kassákhoz, Gorkijhoz stb.) az ugyanazon lélek hullámhosszon dolgozó írók szómágiájának grafikai tükörképét adja. Munkásságáról átfogó jelleggel 1958-ban az Ernst Múzeumban adott számot. E tárlat általános elismerést aratott. Azóta — az 1975. évi jászberényi kisgrafikai kiállítást kivéve — csak kollektív kiállításokon szerepelt, igaz, a leg-rangosabbakon. Míg itthon egyre jobban körülöleli a csend, addig külföldön mind több figyelmet kelt, és mind több sikert arat: 1973-ban Párizsban, a Bibliothèque Nationale-ban megrendezett nemzetközi grafikai kiállítás, 1975-ben pedig Luzernben a Művészeti Múzeum kiállítása irányította rá a külföldi művészeti közvélemény figyelmét, és tette ismertté nevét. A Bibliothèque Nationale egyébként met-szeteinek gazdag sorozatát is őrzi.

Varsányi Pál a fa- és linómetszetek mellett újabban majdnem kizárólag alumíniummetszeteket alkot. E technikával hazánkban egyedül áll, ám külföldön is alig van követője. Az alumínium kemény anyag, de Varsányi Pál szívesen bírkózik vele. A vonalak mellett a szemcsésítés, a pontozás — amelyet csak nagyító segítségével tud kivitelezni — olyan művészi effektusokat terem, amelyek a sajátos Varsányi-féle realizmuson belül mélyzen-gésű, férfias lírát intonálnak, s ugyanakkor a gyermeki szépségslátás romlatlan, hamvas világát is idézik. Az emberek és a természet kimeríthetetlen ihletforrásai: kortalan témáit korszerű szépségslátása és technikai bravúrjai avatják maivá.

Kisgrafikaiban a hagyományos témákat (az olvasó ember, a könyvtár belseje stb.) úgy oldja meg művészileg, hogy a fekete-fehér foltokkal az olvasás örö-méről mond diadalmas vallomást, és az elválhatatlan barát, a könyv haláláig tartó hűségét hangsúlyozza. Nem véletlen, hogy kisgrafikaival az 1975-ös keszthelyi balatoni kisgrafikai biennálén díjat is kapott. Befelé fordulása mind érettebb alkotásokra készteti: nemcsak a világgal, hanem önmagával is állandóan párbeszédet folytat. Itt bemutatott kisgrafikai — amelyeknek túlnyomó része még nem ex libris, csak tervezet — bepillantást engednek Varsányi Pál művészetének sajátos világába.

Galambos Ferenc

Múzeumok helyismereti-néprajzi kiadványai

Múzeumok, könyvtárak és más tudományos intézmények közös kutatási területe a helyismeret, helytörténet. Kölcsönös érdekünk, hogy egymás munkájáról, eredményeiről tájékozódjunk. Nekünk, könyvtárosoknak különösen fontos, hogy a múzeumok kiadványait figyelemmel kísérjük, mert időnként olyan bibliográfiákat is közreadnak, amelyek nélkülözhetetlenek tájékoztató munkánkban. Talán elég utalni a *múzeumi évkönyvek összevont repertóriumára*, amely a felszabadulás óta megjelent valamennyi múzeumi évkönyv tartalmát szisztematikusan feltárja.

Nem ilyen átfogó jellegű, de rendkívül hasznos kiadvány a *Pest megye néprajzi irodalma. Kéziratok c. bibliográfia*. Összeállította I. Sándor Ildikó etnográfus, a Szentendrei Múzeum munkatársa, aki tizenhét intézmény (Pest megyei múzeumok, levéltárak, az MTA kézirattára és néprajzi kutatócsoportja, valamint az Eötvös Loránd és a Kossuth Lajos Tudományegyetem néprajzi intézetei) adatgyűjtője össze az anyagot. A kéziratok egy része tanulmány, pályamunka, szakdolgozat, kutatási referátum, doktori vagy kandidátusi értekezés; más része adatgyűjtés, többnyire olyan munkák, amelyeknek tartalma bibliográfiai számbavétel nélkül aligha áramlana a tudományos élet vérkeringésébe.

A nagy számú anyag (1222 tétel) osztályozása, a kiadvány szakrendszere a *Magyar néprajztudomány bibliográfiájának* klasszikus rendszerezését követi. A címleírások pontosak, a címadatokat után kiemelt helyen álló helységnév- és lelőhely-megjelölés minden leírás szerves tartozéka. A szerkesztő rövid magyarázatot fűzött azokhoz a címekhez, amelyeknél további kiegészítést is szükségesnek látott, bátran élt az utalások alkalmazásának lehetőségével, ha ezt a tárgyi gazdagság — különösen a vegyes néprajzi gyűjtések esetében — indokolta. A bibliográfiai részhez két mutató: földrajzi és szerzői névmutató járul. A szakcsoportok élén elhelyezett illusztrációs anyag nem dekoratív elem csupán, hanem a tartalmat is gazdagító eszköz. A kötetet a helyismereti, helytörténeti kutatással foglalkozók és a tájékoztató könyvtárak is haszonnal forgathatják.

Vannak egyéb, speciális kiadványok is, amelyek valamely muzeológiai tudományághoz kapcsolódnak, de jelentőségük túlnő az adott szakterület keretein; ilyen például *Szolnok megye Néprajzi Atlasza*. A néprajztudomány, amely a hagyományos emberi tevékenység és létforma minden megnyilvánulását tanulmányozza, rendszerezi, korán felismerte, hogy a jelenségek földrajzi elterjedésének felvázolása mélyebb összefüggések megértéséhez vezet, végső soron az emberi kultúra kialakulásának, elterjedésének, történetének alapkérdéseire is fényt deríthet. A dolgok, jelenségek leírása, térképre vetítése tehát régi módszere a néprajztudománynak. Ha tervszerű és rendszeres gyűjtőmunka alapján történik mindez, néprajzatlász-munkálatokról beszélünk. Folyamatban van a magyar néprajzi atlasz készítése, s örömmel adhatunk hírt arról, hogy Szolnok megyében elkészült az első megyei néprajzi atlasz. Eddig az első rész szöveg- és térképkötete jelent meg, ezt rövidesen követi a második és a harmadik rész is.

Az első rész szöveggötetének elején tájékoztatót találunk, amely egyben figyelemre méltó módszertani tanulmány is: *Szabó László* szerkesztő részletesen szól arról, hogy az atlasz-munka célja a megye egész népi kultúrájának feltérképezése. Jól átgondolt kérdőív szerint, 134 kérdéscsoport alapján, 73 kutatópontra (településre) kiterjesztve, egy évtizeden át, több mint harminc munkatárs közreműködésével folyt az adatgyűjtés, s ezzel párhuzamosan az ellenőrző és rendszerező munka a szolnoki Damjanich Múzeumban. Az elméleti megalapozásról és a gyakorlati munka módszereiről szóló bevezető nemcsak az atlasz használói, hanem a hasonló munkával foglalkozó szakemberek — helyismereti katalógusok, adattárak, bibliográfiák szerkesztői — számára is rendkívül tanulságos.

A bevezetőt Szolnok megye történetének rövid összefoglalása követi. E rész különös jelentőségét az adja meg, hogy Szolnok megyében ez az első kísérlet megfelelő színvonalú és korszerű szemléletű megyetörténet megírására. Az összefoglaló szerzői a Damjanich Múzeum régész és történész munkatársai.

A harmadik nagy fejezet a kommentár-

toré: a földművelés, állattartás, pásztorokodás, halászat, település, építkezés, lakás, teherhordás, házi munkák, táplálkozás és viselet tárgykörét felölelő, 75 kérdés-csoport szerint gyűjtött adatok szöveges, összefoglaló ismertetése. Ezeket az önmagukban is értelmes, jól szerkesztett kis tanulmányokat szemléletes ábrák illusztrálják. A következő fejezet a szöveges rész német nyelvű összefoglalása.

A kötet befejező része a csaknem száz oldal terjedelmű fotómelléklet. A felvételek az atlasz-munkálatok során készültek, eredeti, forrásértékű dokumentumok. (Kár, hogy — nyomdatechnikai okok miatt — a képek feliratának számozása eltér a kérdéscsoportok számozásától.) A képek magyarázó szövegében a települések neve helyett a helységek számjelzete szerepel, majd a felvételek múzeumi lelőhelyi száma. A szakmabeliek nyilván tisztában vannak a múzeumi gyűjtemények elnevezésének rövidítésével, de a többi használó kedvéért érdemes lett volna feloldani a DAMNF, DAMNA, FMK, NKMF, TFMF jelzéseket.

A szövegkötethez szervesen kapcsolódó térképkötetben a jól áttekinthető összevont tartalommutató után 286 térképlap — megfelelő jelrendszer segítségével, magyar és német nyelvű magyarázattal ellátva — szemléletesen bemutatja a tárgyak, jelenségek elterjedését.

Szolnok megye Néprajzi Atlasza alapvető forrás a megye kisebb területi egységeinek és a településeknek néprajzához, úgyszintén a nagyobb szintézis: Szolnok megye néprajzának megírásához. Szélesebb körű összefüggésben: összehasonlító adatbázis a szomszédos területek és az egész magyarság néprajzához.

Korompai Gáborné

AZ ISMERTETETT MŰVEK

- I. Sándor Ildikó: Pest megye néprajzi irodalma. Kéziratok. — Szentendre, 1975. 205 l. (Pest megyei múzeumi füzetek, VIII.)
 Szolnok Megye Néprajzi Atlasza. (Barabás Jenő, Bellon Tibor, Cs. Pócs Éva, Füvessy Anikó és Kaposváry Gyula közreműk. szerk. Szabó László—Csalogh Zsolt.) [Kiad. a Damjanich János Múzeum] I/1—2. köt. Szolnok, 1974—75. soksz.

könyvtári szakirodalom

Nagy Attila: A többkönyvű oktatás hatása

Beszámoló egy gimnáziumi kísérletről

Napjaink sürgető pedagógiai követelése: szakítsunk az „egykönyves”, „tankönyvcentrikus” oktatással, és készítsük fel a diákokat a folyamatos, önálló ismeretszerzésre, problémakeresésre és -meglátásra, vezessük be őket a könyvtárba

— és a könyvtárhasználatba —, segítsük tájékozódásukat a könyvek között.

Nagy Attila tanulmányában kísérletről számol be, melyet a budapesti József Attila Gimnáziumban folytatott 1970 és 1974 között, s amelytől választ várt arra a feltevésre, hogy a többkönyves oktatás — a gazdagabb tudás megszerzése mellett — fejleszti a személyiség alkotóképességét, differenciáltabbá teszi érdeklődését, kialakítja önállóságát, s eközben az együtt tanulók közösségi életét is erősíti.

Hogy az előfeltevések nem igazolódtak be teljes mértékben, s a kísérleti osztály nem szerzett elsőprő főlényt a vele párhuzamosan vizsgált kontrolleszámó fölött, annak okait a kísérlet „vegytisztaságának” hiányában kell keresnünk. A színhely az egyik élenjáró fővárosi gimnázium volt, ahol a kontrolleszámó sem tanult egészen egykönyves módszerrel, sőt igen szorgalmas olvasókból rekrutálódott, azonkívül magyartanárnőjével, a szerző szerint kimagaslóan kiváló Jékely Adriennel kivételes szerencséje is volt; a ki-

sérleti osztályból átszivárgott az új módszer híre, és hatott a kontrollosztályra, melyben kétharmados többségben voltak a fiúk, míg a kísérleti csoportot a lányok sokasága jellemezte.

Ily módon a vizsgálat többkönyveseket hasonlított össze elmélyült olvasókkal; a különbség tehát nem annyira a diákok könyv- és könyvtárhasználatában, mint inkább a tanítás módszerében rejtett. Itt azonban lényeges különbség adódott, mivel a kísérleti osztályban a többkönyvűség nem a tények, adatok nagyobb tömegének bevésését jelentette, hanem a tananyagban fellelhető problémák, ellentmondások továbbgondolását, az egyéni válaszkeresést. A tanárok az anyag részletes magyarázata helyett mindig a problematikus kérdésekre terelték a figyelmet. (Ezért nem is mutatkozott túlerhelés a kísérleti osztályban, még az órákra való felkészülés időmérlegében sem.)

A kísérlet négy tantárgyra terjedt ki — magyar, történelem, biológia, fizika —, és az említett összehasonlítási nehézségek ellenére is számottevően jobb átlageredményeket hozott magyarból és biológiából, nem mutatott viszont előnyt sem a történelem, sem a fizika osztályzataiban. (Bár a történelem igényelné leginkább a

többkönyves tanítást, nem sikerült irányta felkelteni a diákok érdeklődését, ez azonban bizonyára a tantárgy általános, időszerű gondjaival függ össze.)

Ami fontosabb az osztályzatoknál: a kísérlet nehézségei ellenére is kitűnt, hogy az új módszer jobb közönséget, az egyéni adottságokat értékelő, demokratikusabb légkört teremtett: fokozta a diákok önállóságát, felébresztette kezdeményező kedvüket; eredetibb gondolkodásmódot és árnyaltabb stílust eredményezett. (Az írásbeli dolgozatokból kitűnt, hogy a kísérleti osztály tagjainak szókincs mintegy 30 százalékkal gazdagabb, mint a kontrollosztály diákjaié.) A kísérleti osztály olvasási kultúrája pedig — mind a művek kiválasztása, mind befogadásuk és feldolgozásuk tekintetében — erőteljesebben fejlődött, mint a kontrollosztályé.

Nagy Attila kísérlete és munka közben szerzett sok tapasztalata módszertani alapot szolgáltat a további vizsgálatokhoz, melyeknek elvégzése más iskolákban és iskolafajtákban is felettébb kívánatos lenne. (1978. *Akadémiai*, 146 l. 17 Ft /*Pszichológia a gyakorlatban* 35./)

Bozókya Éva

bibliográfiák

Pest megye sajtóbibliográfiája

1794—1975

Örömmel jelentjük, hogy megjelent a tizenharmadik megyei sajtóbibliográfia! Ezzel újabb lépést tettünk a megyei sajtóbibliográfiák sorozatának teljessé válása felé: már csak hat megyének kell kiadnia kötetét, hogy sikerrel záruljon a megyei könyvtáraknak ez a szép és nagy munkát igénylő vállalkozása.

De az öröm nemcsak a pusztá megjelenésnek szól, hanem annak is, hogy a Pest megyei könyvtárosok gondosan előkészített, szép kivitelű művet tettek élénk, amely színvonalában nem marad el a sorozat eddigi legjobb teljesítményeitől. Pedig nem volt könnyű dolguk a bibliográfia alkotóinak. Ebben a megyében ugyanis a sajtó áttekintésének feltételei sokkal nehezebbek, mint más megyékben, a lapok nem egykönnyen választhatók szét országos és megyei hatókörű orgánu-

mokra, és különösen nehéz ezt a megkülönböztetést a multa vonatkoztatva elvégezni. Itt a periodikumok, melyeknek igen nagy a számuk (1148), nem egy-két városban jelentek meg, hanem 150 településen, s ez a körülmény az adatgyűjtőtől igen sok utánjárást és nagy gondosságot követelt. Illesse elismerés az alkotógárdát a munkáért! A bibliográfiát Boros Pál kéziratának felhasználásával Békés József állította össze, a lektorok Berza László és Rádyné Rácz Katalin voltak.

A bibliográfia a napjainkban egyre jobban kibontakozó helyismereti kutatáshoz kíván segítséget nyújtani. Ezért alkotói feltárták az üzemi, az ifjúsági és az iskolai lapok tartalmát is. Pest megyei sajtóorgánumnak tekintették azokat a periodikumokat, amelyek — függetlenül a

megjelenés helyétől — a megye vagy településeinek eseményeivel rendszeresen foglalkoznak, továbbá amelyek a mai Pest megyében, valamint — 1950-ig — az egykori Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében jelentek meg. Gyűjtésük a fővárosban megjelent periodikumok közül tehát csak azokra terjedt ki, amelyek a megyének vagy településeinek életével foglalkoznak.

Az összeállításban a lapok, folyóiratok a címek betűrendjében szerepelnek. A címleírások autopszia alapján készültek az Országos Széchényi Könyvtár hírlaptárában. A címleírások végén utalás található az OSZK raktári jelzetére és a hírlaptárban meglevő évfolyamokra, illetve a Pest megyei Könyvtárra, ha állományában a periodikum megtalálható. A Pest megyei intézmények sajtóállományát az összeállítás nem tartalmazza, mert a bibliográfiában szereplő megyei hírlapál-

lományról a megyei könyvtár mikrofilm-felvételt készített.

A megye időrendben első periodikuma országos jelentőségű: *Kármán József* 1794/95-ben Vácott megjelent *Uránia*-ja. Utána nagy szünet következett, s csupán a kiegyezés körül kibontakozó alkotmányos élet tette lehetővé lapok megjelenését. A legtöbb újság 1919-ben, majd a harmincas évek derekán, végül pedig közvetlenül a felszabadulás után jelent meg a megyében. Napjainkban a korábbi sok kis lap szerepét átvette az MSZMP és a megyei tanács nagy központi lapja, a *Pest megyei Hírlap*.

A kutatást időrendi, földrajzi és névmutató, valamint nyomdai mutató könyvnyiti meg. (*Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár 1977* [1978], 316 l. 1 térkép)

Páldy Róbert

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE tavalyi 3. száma hungarikumok felfedezéséről közöl cikkeket: *Borsa Gedeon* a müncheni Bayerische Staatsbibliothek egyik kódexében, a kötéstábla belső lapján levő, Bakócz Tamás által 1514-ben kibocsátott búcsúlevelet (búcsúcédulát) ismerteti. Ennek az ad különös jelentőséget, hogy a Dózsa-féle parasztháborúhoz vezető ún. keresztthirtetésnek ez az első ismert nyomtatott dokumentuma. A cikk írója meghatározza a levél nyomdahelyét is. A svéd királyi könyvtár egyik kötetébe kötött hungarika-rölpapok között *Soltész Zoltán* 14 ismeretlen talált, közöttük az 1659. évi *Friedens Puncta* című, különösen értékes ritkaságot. — Nagyon érdekes *Dán Róbert* tanulmánya is az erdélyi antitrinitárius könyveknek az 1570-es évek pfalzi szentháromság-ellenes mozgalmára gyakorolt hatásáról; *Markovits György* áttekintése a Bécsi Magyar Újság (1919—1923) történetéről, továbbá *Haiman György* ismertetése Németh János latin nyelvű, érdemtelenül mellőzött nyomdászattörténetéről (1818). — A Könyvszemle folytatja a magyar könyvtörténeti szakirodalom 1971—1975-ös évkörének számbavételét: ezúttal az említett időszakban megjelent nyomda-, könyv-, könyvtár- és sajtótörténeti művek, tanulmányok jegyzékét teszi közzé *Borsa Gedeon* és *Szelestei N. László*.

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ idei második számának jellemzője a szemmel látható törekvés a sokoldalú nemzetközi ki-

tekintésre. Nemcsak az ilyen című rovat terjedelme és a képzéstől az információk kérdéseken keresztül egy könyvtártudományi osztályozási rendszer tervéig terjedő gazdag tartománya tanúskodik erről, hanem csaknem minden írás közvetlen vagy közvetett nemzetközi, illetve külföldi vonatkozása: a címleírás nemzetközi szabványosításáról és az új magyar szabványról szóló (ld. a Könyvtáros 1978/4. számát is), továbbá a társadalomtudományi információ nemzetközi kapcsolataival foglalkozó cikkek éppúgy, mint a szocialista országok nemzeti könyvtárainak kapcsolatait és e könyvtárak munkájának egy-egy területét bemutató írások. Tematikus törekvése utalnak a *Szemle* rovat Ady-kiadványokat ismertető recenziói is. — Együtműködésről, pontosabban az együtműködés hiányáról szól szenvedélyes szavakkal *Zsidai József* a hazai tájékoztatás és szakirodalmi ellátás kritikáját adó tanulmányában, melyet érvek szánt az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer (OSZIR) kialakításában követendő utak kijelöléséhez. E cikknek is sok a nemzetközi vonatkozása, különösen a kohászati számítógépes információs rendszer tapasztalatainak ismertetése van át- meg átszöve külföldi kapcsolódási szálakkal.

A KÖNYV ÉS NEVELÉS 1978/2-es számának vezércikke az iskolai könyvtárak figyelmét igen fontos területre, a levelező, hallgatók könyvtári ellátására hívja fel: a szám egyéb, könyvtári vonatkozású írá-

sainak fő témája az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum fennállásának tavaly decemberben ünnepelt századik évfordulója. A folyóirat összefoglalja a tudományos ülésszak előadásainak mondánivalóját, majd külön is közli *dr. Kelemen Elemér* előadását, amely a pedagógusok önképzésének és továbbképzésének könyvtári bázisáról szól, s a Somogy megyei tapasztalatok alapján a pedagógusok szakirodalmi ellátására három lépéses megoldást javasolt; az iskolai könyvtárak nevelői állagának fejlesztését, a továbbképzési bázisiskolák területi — járási, városi — feladatát is ellátó könyvtárainak, mint az adott körzet iskolai könyvtári módszertani központjainak kiépítését, legfőképpen pedig a megyei pedagógiai szakkönyvtárak, információs alközpontok létrehozását. Modelljének megvalósításával kapcsolatban Somogy megyei példákat hoz fel. — A Könyvtáros júniusi száma közölte *Tóth Dezső* cikkét az Országos Oktatástechnikai Központ (Veszprém) központi eszköztáráról. E téma külföldi hátterének megvilágítására érdemes elolvasni azt a nagyon alapos, részletes ismertetést, amely egy amerikai szerző, *M. L. Nickel* 1975-ben kiadott, az iskolai könyvtárak és eszköztárak működésével foglalkozó könyvét mutatja be a Könyv és Nevelésben.

AZ OSZK HÍRADÓ idei 1—3, összevont számának nagyobb részét belső információk, valamint az intézmény társadalmi és mozgalmi életének — pártszervezet, KISZ, szakszervezet — hírei teszik ki. Ezek között igen érdekes problémákat jelző írások is találhatók — például a nemzeti könyvtár fiatal diplomásainak helyzetéről, a nyelvtanulásról, a társadalmi munkáról, az Országos Széchényi Könyvtár jó nevű énekkaráról. Az egyéb cikkek közül a beszámoló jellegűek vannak túlsúlyban: ilyenek például a könyvtár elmúlt évi munkájáról szóló jelentésnek, illetve az intézmény idei tervének ismertetése és az elmúlt, évi értékesebb szerzemények bemutatása — több cikkben is. A IV. főosztály munkájának ismertetése ürügyén olvashatunk egy tág horizontú kitekintést is: ez a kiadványok egyetemes hozzáférhetőségétételének nemzetközi programjáról, az ún. UAP-ról szól.

AZ EGYÜTT-nek, a Szolnok megyei híradójának elmúlt évi utolsó (3) számában szerkesztőségi előszó jelenti be, hogy a folyóirat a jövőben nem a megyei könyvtárközi bizottság organumaként, hanem még szélesebb szakmai bázisra támaszkodva, a könyvtári törvényerejű rendelet, szellemében létrejövő *együttműködési kör hivatatos lapjaként* kíván megjelenni. — Egyébként a változatos, színes szám „Műhely” rovata cikksokrot közöl zenei könyvtárügyi problémákról,

s a téma több oldalú megvilágítása érdekében nemcsak megyei — törökszentmiklósi — szerző írását közli, hanem egy-egy közleményt átvész a Somogy, illetve a Komárom megyei híradóból is. A harmadik átvett cikk a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár híradójából származik: a fiatal könyvtárosok publikálási lehetőségeiről, gondjairól ír a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár igazgatója — egykor maga is a fővárosi hálózat fiatal munkatársa. — Az Együtt közli a megyei könyvtár és az SZMT könyvtár együttműködési megállapodását a munkásság könyvtári ellátásának javításáról, továbbá — függelékében — a Szolnok megye könyvtárügyéről 1977. január 1. és jún. 30. között a sajtóban megjelent írások jegyzékét.

A TOLNAI KÖNYVTÁROS idei első száma új, színes címlappal jelent meg. A tartalmas szám nagy részét a két nagy közművelődési hálózat 1977. évi teljesítményeinek értékelése és statisztikai adatainak közlése teszi ki. A táblázatok áttekinthetők és korrektek, az eredményeket és a gyengeségeket eléggé jól tükrözik. Továbbfejlesztésük, mozgósító erejük növelése érdekében azonban azt javasoljuk — nemcsak Tolnának, hanem más megyéknek is —, hogy néhány ügyes fogással, összehasonlításokkal tegyék még szemléletesebbé az adatokat. Például a jelenlegi és a kívánatos alapterületi adatok közléseivel, a tiszteletdíjak és a nyitvatartási idők összevetésével stb. — úgy, amint erre több megye igen frappáns és cselekvésre ösztönző példákat szolgáltat (elsősorban Pest, de Békés és más megyék is). Egyébként néhány nagyobb község feltűnően rossz vagy néhány kis-község feltűnően jó beíratkozási százaléka minden bizonnyal felkelti majd a módszertani irányítás és a szakfelügyelet figyelmét, és az okok kibogozására készíti őket. Példaként hadd ragadjunk ki néhány szélsőséges adatot: *Döbröcköz* 3101 lakos, 9,7 százalékos olvasói arány; *Bogyiszló* 2608 — 8,7; *Öcsény* 2592 — 4,9 (!); *Kőlesd* 2080 — 5,3; *Ozora* 2639 — 7,5; *Tolnanémedi* 1631 — 5,5. És az ellenkező, a túl napos oldal: *Duzs* 167 — 43,1; *Murga* 204 — 41,1; *Sárpilis* 643 — 56,4 (!); *Sárazd* 350 lakos — 45,4 százaléka. — A szám többi frásai közül a bonyhádi járás könyvtárügyéről szóló, nagyon alapos szakfelügyeleti vizsgálati jelentést és a megye mezőgazdaságáról szóló írást emeljük ki. Ennek közlését az indokolja, hogy eredetileg *K. Papp József*nek, a Tolna megyei pártbizottság első titkárnak előadásaként hangzott el a mezőgazdasági könyvhónap megyei megnyitóján, és — mezőgazdasági megyéről lévén szó — szükséges, hogy minél tágabb körben, a könyvtárügyi híradó révén is megismerjék a megye tanácsi emberei, népművelői.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

KÖZLEKEDÉSI ÉS GÉPJÁRMŰZAJ a címe a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának Tudományos műszaki bibliográfiák c. sorozatában megjelent 14. számú füzetnek. A *Póta Györgyné* és *Spányi Balászné* által összeállított, sokszorosításban kiadott bibliográfia a témakörben 1966 és 1976 között megjelent irodalmat adja közre 527 tételben. A bibliográfia kezelhetőségét névmutató, tárgymutató, a folyóiratok leldhelyjegyzéke és rövidítésjegyzék könnyíti meg. A kiadványt a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára kérésre megküldi az érdeklődő könyvtáraknak. (H. K.)

DÓZSA ÉS MOHÁCS SZÁZADA címmel jelent meg a szolnoki Versey Ferenc Megyei Könyvtár ajánló bibliográfiai sorozatában a Történelmünk fordulói keretcímet viselő témabibliográfia 3. számú füzeté. Szathmáryné Rékasy Ildikó jól sikerült összeállítása először a forrásokkal, majd a történelmi feldolgozásokkal ismerteti meg az olvasót; a korszakról szóló regényeket pedig három részben mutatja be: külön tárgyalja a Dózsa-forradalomtól Buda elestéig tartó időszakról, a hódoltság-végvári harcokról és az Erdélyről szóló szépirodalmat. A füzetet friss folyóiratcikkek leírásai zárják. Az ötszáz példányban sokszorosított, metszetekkel szépen illusztrált kiadvány minden tételét jó annotációk hozzák közelebb az olvasóhoz, akik az 1945 utáni irodalom ügyes válogatása révén megfelelő áttekintést kaphatnak a korról, és kedvet az ajánlott művek elolvasásához.

BIBLIOGRÁFIA NEVELÉSTUDOMÁNYI KÉRDÉSEKRŐL MŰSZAKI FŐISKOLAI OKTATÓK SZÁ-

MÁRA címmel 37 sűrűn gépelt oldalas összeállítást készített a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola központi könyvtárának igazgatója, *dr. Molnár István*. A kb. 330 tételt tartalmazó, jeladó bibliográfia hat szakcsoportjának (Bibliográfia; A neveléstudomány és a határtudományok; Nevelőmunka a felsőoktatási intézményekben; Oktatómunka a felsőoktatásban; Oktatási kérdések; Köznevelés, Közoktatásügy) tartalma oly gazdagon tükrözi az elmúlt csaknem két évtized szakirodalmát, hogy más könyvtárak is felhasználhatják állományuk teljességének ellenőrzésére.

MÓDSZERTANI LEVELET adott ki a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár „Folyóiratrendelési javaslat Szabolcs-Szatmár megye közművelődési könyvtárai részére” címmel, valamint a Vas megyei SZMT Központi Könyvtár. A vasiak módszertani levele tulajdonképpen csak egy borítólapon, amelyben, mint tartóban, a szakszervezeti irodalom cikkbibliográfiájának a könyvtár által összeállított kurrens füzetei találhatók, mégpedig az idei év január, február és március hónapjáról készült számok.

A FELNŐTTOKTATÁSRÓL bocsátott közre válogató bibliográfiát a Szekszárdi Megyei Könyvtár. Az 500 példányban sokszorosított, annotációkat nem tartalmazó, de a művek tartalmára a címleírások után tárgyszavakkal is utaló jegyzék 287 könyvet és folyóiratcikket ír le, s anyagát témák szerint (általános kérdések; általános iskola, középiskola, szakmunkásképzés, -továbbképzés, felsőoktatás), azokon belül pedig betűrend szerint csoportosítja. A bib-

liográfia használatát név- és tárgymutató könnyíti meg.

A SZÉKESFEHÉRVÁRI SZMT KÖNYVTÁR jó hírű bibliográfiai vállalkozásának újabb termékei (*Kis bibliográfiák* 88—97. sz.) a szovjet irodalomhoz, olvasásához csínálnak kedvet: olyan alkotók munkásságát tárják fel a leporelló alakú, életrajzot adó és a szerzőről szóló monográfiákat, tanulmányokat felsoroló bibliográfiai rölapok, mint *Majakovszkij* (88. sz.), *J. V. Bondarev* (89.), *Csingiz Ajtmatov* (90.), *Pausztovszkij* (91.), *J. M. Nagibin* (92.), *Ehrenburg* (93.), *Jevtusenko* (94.), *Bulgakov* (95.), *Szimonov* (96.), *Sukšin* (97. sz.). Ezeknek a más-más szerző által összeállított, nagy példányszámú kiadványoknak jelentőségét növeli, hogy más könyvtárak is rendelhetnek belőlük. Ugyancsak minden elismerést megérdemel a Székesfehérvári SZMT Központi Könyvtár rendkívül izléses könyvjelző és könyvtári plakát sorozata; a könyvjelzők írókat is és témákat is népszerűsítene, mégpedig igen tetszetős grafikai megoldásokkal, idézetekkel és esetenként kisbibliográfiákkal.

HÍRES ZENESZERZŐK, ZENEMŰVÉSZEK ÉLETE címmel ajánló jegyzéket állított össze a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár olvasószolgálat az idei „Székely Mihály” zenei napokra. A 200 példányban, sokszorosítással készített jegyzék 27 szerzőről közöl 2—7 tételes, annotációk nélküli kisbibliográfiákat, amelyek tételei között a regényes életrajzi munkákon kívül a szerzőkre vonatkozó szakirodalmi művek címleírásai is megtalálhatók.

JÚNIUS 1-IG MEGJELENT PERIODIKUS KI-

ADVÁNYOK; STATISZTIKAI ADATTÁRAK: *Gazdaságpolitikai Tájékoztató* 21. (1978) (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Idegen nyelvű könyvek gyarapodási jegyzéke* 1978/1. (jan. 1.—márc. 31.) (A [szombathelyi] Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár állománygyarapítási tájékoztatói); *Irodalomkutatások. Az általános nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke* 1978. május (Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Kisgrafikai galéria*. Veszprém — Pápa. *Kisgrafikai füzetek* 8. *Kőhegyi Gyula kiállítása*; 9. *Stettner Béla kiállítása*. (Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém;

Jókai Mór Városi Járási Könyvtár, Pápa); *Könyvgyarapodás* 1977. IV. negyedév. (MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont Könyvtár); *Külföldön megjelent fontosabb legújabb kori történelmi és politikai művek jegyzéke*. 1977. harmadik és negyedik negyedév. (Országgyűlési Könyvtár); *Magyar közgazdasági irodalom* 1975. Szakbibliográfia. [A] Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára; *Tájékoztató jegyzék vezetők számára* 3. sz., 1978 március, 4. sz. 1978 április (Hajdú-Bihar m. Könyvtár, Debrecen); *Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról*. „A” sorozat. *Referátumok* 1978/

5., „B” sorozat *Bibliográfia* 1978/5. (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtár); *Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból*. 1978. április (Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Új külföldi kézikönyvek* 1978/1. (OSZK KMK); *Vas megye irodalma* 1977. jan. 1.—márc. 31. Klny. a Vasi Szemle 1978/1. számából (A Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár bibliográfiai füzetei 53.) — [A] *Pest megyei könyvtárak* 1977. évi főbb statisztikai mutatói; *A Vas megyei közművelődési könyvtárak* számokban 1977.; *Adatok Veszprém megye közművelődéséről* 1977.

Lapozgató

● **KERESZTNÉVSZÓTÁRAK REPERTÓRIUMA** a címe a Magyar névtani dolgozatok nevű sorozat 3. füzetének, amelyet az Eötvös Loránd Tudományegyetemi magyar nyelvészeti tanszékesportjának névkutató munkaközössége adott közre sokszorosításban (1977. 75 l.) Hajdú Mihály összeállítása tulajdonképpen könyvszemle: a téma irodalmát folyamatos, értékelő, szöveges felsorolásban tekinti át, s csak könyvekkel foglalkozik, folyóiratcikkeket nem vesz számba. Külön csoportban tárgyalja a mártírológiumokat, a költött személyek névlexikonait, a történeti névszótárakat és a leíró névszótárakat. A fejezeteken belül áttekintésének szempontja időrendi, illetőleg földrajzi. A szerény külsejű, de igen tartalmas munkát szerzői és nyelvi mutató zárja.

● Csaknem 20 éves tapasztalatcsere-kapcsolatot ápol a drezdai városi és megyei könyvtár a tatabányai József Attila Megyei Könyvtárral. A legutóbbi tanulmányúton részt vevő *Manfred Schnabel* a *Der Bibliothekar* c. folyóirat idei első számában hosszabb beszámolót közöl 1976. évi útján szerzett benyomásairól. Cikke a magyar könyvtár nemzetiségi báziskönyvtári tevékenységéről, irodalompropaganda-munkájáról (különösen klubjairól, például a német társalgási klubról, a Szinnyei-klubról, a lemezhallgatók klubjáról), olvasótáborairól, valamint bibliográfiáiról, kiadványairól és szaktájékoztatói munkájáról szól.

● A **MŰVELŐDÉS**-nek, a román Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóiratának márciusi számához csatolt negyedéves, *Könyvtár* c. melléklet közli. Romániában 1977-ben kiadott magyar nyelvű könyvek teljes bibliográfiáját. A jegyzék szerint az elmúlt évben 14 kiadó összesen 214 művet jelentetett meg magyarul, ebből 162 munka a három nagy kiadó — Politikai, Kritérium, Dacia — termése. A mellékletben egy könyvtörténeti érdekességről is olvashatunk: Dr. Lakó Elemér, a hajdani kolozsvári unitárius kollégium könyvtárosának, Kanyaró Ferencnek hagyatékában kötetestáblából kiáztatott könyvoldalakat talált, melyekről kiderült, hogy Heyden Sebald nürnbergi iskolamester híres *Colloquium puerilium formulae* c. beszédgyakorlat-gyűjteményének ismeretlen kiadásából származnak. A most talált változatban a latin szöveghez német és magyar nyelvű fordítások, magyarázatok tartoznak.

MERABONA

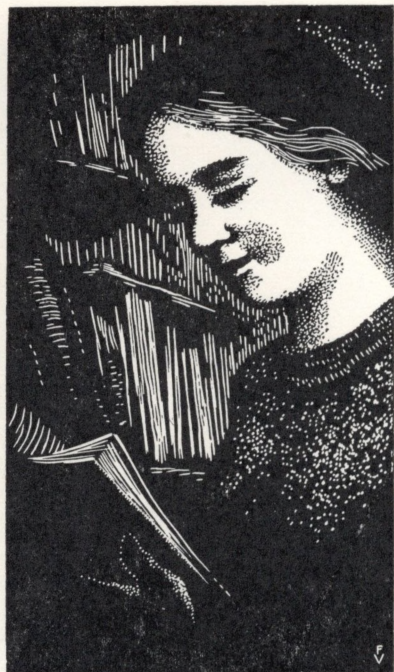
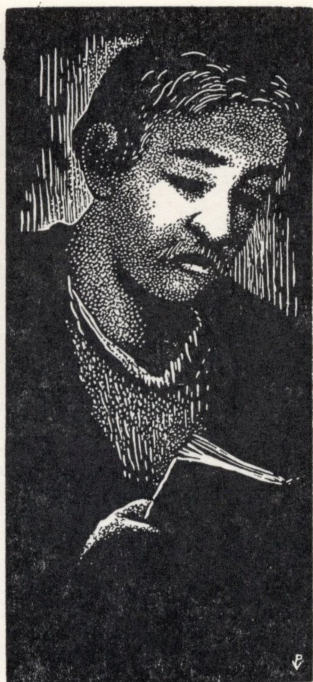

hanglemeztároló állvány

Speciális függesztőszerkezettel ellátott, félkemény polietilén borító a **MERABONA** állványokon.

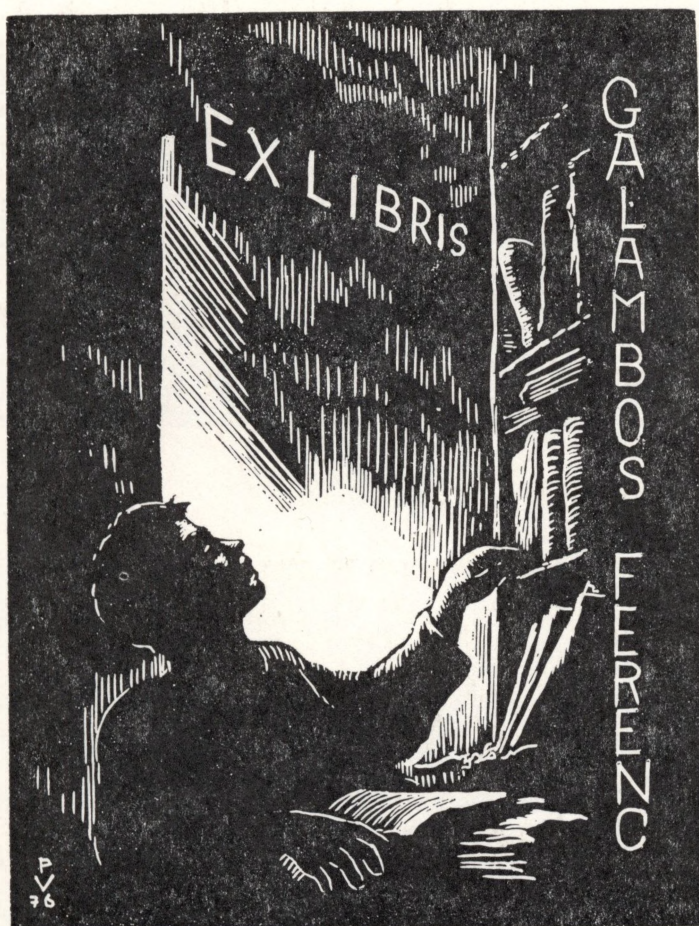
A hanglemez nem deformálódik, nem porosodik, könnyen kezelhető. Biztosítja mindazokat a lehetőségeket, amiket a szabadpolcos **MERABONA** könyvállványok adnak.

Megrendelhető: **TÓVALL, 9317 SZANY**

Varsányi Pál munkáiból.
Cikkünket I. a 432. oldalon

Ára : 6,— Ft

HU ISSN 0450-7886